

ETERNUL SOȚ

I

Velceaninov

Sosi vara, iar Velceaninov — în ciuda aşteptărilor sale — se văzu reținut la Petersburg. Călătoria plănuță de dânsul în sudul Rusiei fusese zădărnicită și sfârșitul procesului său nici nu se întrezărea. Procesul acesta — o pricină cu moșia — că-pătase o întorsătură cât se poate de proastă. Cu vreo trei luni mai înainte, lucrurile păreau căt se poate de simple, aproape fără nici un risc, dar dintr-o dată totul se schimbă. "Așa-i acuma, toate au început să se schimbe în rău!" re-peta adesea Velceaninov, cu răutate, fraza asta. Tocmise un avocat priceput, bine plătit, celebru și nu se uita la bani. Dar, nerăbdător și plin de neîncredere, se apucă să se ocupe singur de proces. Alcătuia și seria jalbe, pe care avocatul le arunca la coș. Alerga pe la autorități, culegea informații, și, probabil, încurca lucrurile, pentru că în cele din urmă avocatul începu să-i facă reproșuri și să-l trimîtă în viligiatură. Dar el nu se putea hotărî să plece la vilă, în viligiatură. Pra-ful, zăpușeala, nopțile albe care zdruncină nervii — iată cu ce se desfăță el la Petersburg. Locuia undeva în preajma Tea-trului Balșoi, într-un apartament închiriat de curând, care nu-i era pe plac, "nimic nu-mi reușește!" spunea el. Ipohondria îi sporea zi de zi; de altfel, avea de mult înclinare pentru starea asta sufletească.

Era un om care trăise intens și din plin, trecut de mult de prima tinerețe, avea vreo treizeci și opt sau treizeci și nouă de ani, iar această "bătrânețe", cum îi spunea el, venise "aproape pe neașteptate". Singur înțelegea că îmbătrânise nu atât datorită numărului anilor, ci — ca să zicem aşa — prin calitatea acestora și că, chiar dacă începuseră să-l lase puterile, asta era mai mult pe plan spiritual decât fizic. Ca înfățișare arăta și acum chipeș. Era înalt și bine făcut, cu părul blond, des, fără nici un fir alb în cap și cu o barbă blondă, cam până la mijlocul pieptului. Când îl vedeați pentru întâia oară, îți părea stângaci și delăsat. Dar, privindu-l mai cu luare-aminte, distingeai într-însul un domn, perfect stăpân pe sine, și care promise cândva cea mai aleasă educație. Ges-turile lui Velceaninov erau și acum degajate, sigure, chiar grațioase, cu tot aerul său dobândit de om posac și neîndemânic. Păstra până în ultimul timp o încredere în sine de nezdruncinat, de cea mai arogantă speță mondenă, pe care nici el însuși poate n-o bănuia, deși era un bărbat nu numai intelligent, dar chiar cu scaun la cap uneori, aproape cult și înzestrat cu netăgăduite calități. Fața lui albă și rumenă se distingea în trecut printr-o gingășie feminină care atrăgea atenția femeilor. Ba și acum câte cineva, privindu-l, exclama: "Ce om sănătos, rumen și înfloritor la chip!" Totuși omul acesta "sănătos" fusese biruit cu totul de ipohondrie. Ochii săi mari și albaștri fuseseră, cu vreo zece ani mai înainte, foarte cuceritori. Erau atât de limpezi, veseli și lipsiți de orice îngrijorare, încât atrăgeau involuntar privirea oricărei persoane care avea de-a face cu dânsul. Acuma însă, în preajma vîrstei de patruzeci de ani, limpezimea și bunătatea se stinse-seră aproape cu totul în ochii aceștia, împrejurul căroră în-cepuse să se urzească o rețea de mici zbârcituri. În ochii lui se iviseră dimpotrivă un cinism de om obosit și nu desăvârșit de moral, o viclenie, adesea o ironie și încă o nuanță, inexistentă înainte vreme: o umbră de durere și de tristețe vagă, parcă fără obiect, dar foarte adâncă. Această tristețe se ac-centua mai ales când rămânea singur. Si, ciudat lucru, omul acesta guraliv, vesel și distrat până acum vreo doi ani, care povestea minunat istorioare pline de haz — nimic nu dorea astăzi mai mult decât să rămână singur. Părăsise dinadins o seamă de cunoșcuți, pe care și astăzi î-ar fi putut păstra, deși situația lui bănească ajunsese cu totul precară. Această atitudine a fost determinată, într-adevăr, și de vanitate. De altfel, neîncrederea

și vanitatea lui n_ar mai fi putut suporta vechile cunoștințe. Dar, încet-încet, în singurătatea în care se afla vanitatea sa nu numai că nu se micșora, ci, dimpo-trivă, degeneră într_o vanitate cu totul aparte, de un soi cu totul nou: începuse să_i sufere uneori datorită unor cauze cu totul diferite celor dinainte, cauze neașteptate și care nici nu putea fi concepute mai demult, niște cauze "superioare" celor actuale... "dacă există într_adevăr, ca să zicem aşa, cauze su-perioare și inferioare..." adăuga el însuși.

Da, ajunsese și aici. Se războia cu un fel de cauze *supe-rioare*, la care pe vremuri nici nu s_ar fi gândit. În conștiința sa, el numea superioare toate "cauzele" pe care (spre propria_i surprindere) nu le putea lua în râs în sinea lui — lucru care nu se mai întâmplase înainte — da, numai în sinea lui. În societate era altceva! Știa prea bine că, dacă împrejurările ar fi prielnice, atunci chiar a doua zi, cu toate hotărârile tai-nice și pioase ale conștiinței sale, ar renega în gura mare aceste "cauze superioare" și el însuși, cel dintâi, le_ar lua în bătaie de joc, nerecunoscând desigur nimic. Asta era într_adevăr aşa, cu toate că avea într_o oarecare măsură, chiar foarte importantă, o independență de cugetare, cucerită în ultima vreme de la "cauzele inferioare" care_1 stăpâniseră până atunci. Deseori, Velceaninov, sculându_se dimineața din pat, se rușina de gândurile și de sentimentele avute în tim-pul insomniei de peste noapte. (De altfel, în ultima vreme, suferea mereu de insomnie.) De mult băgase de seamă că ajun-sese extraordinar de bănuitor în toate cele, și_n lucruri im-portante, dar și_n bagatele, de aceea se hotărî să aibă cât mai puțină încredere într-însul. Totuși se petrecură unele fapte cărora nu li se putea contesta realitatea. În ultima vre-me, uneori noaptea, gândurile și senzațiile sale se preschim-bau aproape cu totul în comparație cu cele obișnuite și în-deobște nu semănau de loc cu cele din prima parte a zilei. Acest lucru îl uimi și îl făcu să se adrezeze unui doctor vestit, un bun cunoscut al său. I se destăinui, bineînțeles, mai mult în glumă. Medicul îi răspunse că schimbarea gândurilor și a senzațiilor, ba chiar dedublarea lor în nopțile de insomnie și în genere noaptea este un act curent la oamenii "care gândesc și simt puternic"; că o seamă de convingeri din întreaga viață se modifică uneori brusc sub influența melancolică a nopții și a insomniei; că dintr_o dată se iau uneori din senin cele mai fatale hotărâri. Toate acestea merg bineînțeles până la o anumită limită și dacă persoana cu pricina ajunge să per-ceapă prea puternic această dedublare, provocându_i o sufe-rință, acesta_i un simptom indiscutabil că maladia s_a declan-șat; și prin urmare e necesar să se întreprindă neapărat ceva. Cel mai bine ar fi să se schimbe radical felul de viață, ali-mentația, sau chiar să se întreprindă o călătorie. E recoman-dabil, fără îndoială, și un purgativ.

Velceaninov nici nu_1 ascultă mai departe. Maladia îi fu-sese demonstrată cu vârf și îndesat.

"Va să zică chestiunea «superioară» nu este decât o boală și nimic mai mult!" își zicea uneori cu un vădit sarcasm. Dar nu se resemna să cadă de acord.

În curând, fenomenele care se petreceaau numai noaptea în-cepură să se repete dimineața, atât numai că îl impresionau și mai puternic, făcându_1 să simtă o răutate sarcastică în lo-cul regretului și al înduioșării de odinioară. De fapt, unele întâmplări din viața lui trecută, petrecute chiar tare demult, îi revineau din ce în ce mai des în minte "așa din senin și Dumnezeu știe de ce", și într_o reprezentare radical deose-bită. De pildă, Velceaninov se plângea încă mai de mult că_i slăbise memoria: nu_si mai reamintea figura persoanelor cu-noscute, care se supărau, întâlnindu_1. Uita uneori cu desăvârșire o carte cetită cu jumătate de an în urmă. Dar, cu toată pierderea evidentă a memoriei (de care era foarte îngrijorat), ceea ce făcea parte din viața de odinioară și ceea ce în decurs de zece_cincispre-zece ani fusese cu totul uitat, acestea în în-tregime îi răsăreau uneori brusc în memorie, și încă cu o uimitoare finețe a impresiilor și a detaliilor, încât parcă le retrăia din nou. Unele dintre faptele ivite acum în conștiință fuseseră complet uitate, încât i se părea o adevărată minune faptul de a și le fi putut reaminti. Dar astă încă nu era totul. Ce om care și_a trăit viață din plin n_are amintiri? La dânsul însă tot ce_i apărea în minte parcă fusese dinainte pregătit de cineva într_o lumină absolut nouă, neașteptată, cu nepu-tință de conceput înainte vreme. De ce unele amintiri îi apă-reau acum ca niște adevărate crime? Și

doar nu era vorba numai de sentințele emise de mintea lui, de altfel nici n_avea încredere în mintea_i tenebroasă, singuratică și bolnavă. Dar reprobările luau uneori formă deblesteme și ajungeau la la-crimi, dacă nu exteroare, cel puțin lăuntrice. Într_adevăr, dacă i s_ar fi spus în urmă cu doi ani că va fi în stare să plângă, n_ar fi crezut pentru nimic în lume. La început nu_și aducea aminte de suveni-rurile sentimentale, ci mai cu seamă de cele sarcastice. Își reamintea unele insuccese sau înjosiri din viața mondenă. Îi revenea, de pildă, în minte faptul cum "îl bârfise un intrigant", făcând să nu mai fie primit într_o anu-mită casă... cum nu de mult fusese de_a dreptul ofensat în mod public fără să_și fi provocat adversarul la duel... cum fusese o dată luat în râs printr_o epigramă foarte spirituală într_un cerc de femei foarte încântătoare, iar el n_avusese pre-zența de spirit să răspundă ceva. Își mai aducea aminte de două_trei datorii pe care nu le plătise, într_adevăr, o nimică toată, totuși datorii de onoare, față de niște persoane cu care încetase să se mai vadă și pe care începuse să le vorbească de rău. Îl mai chinuia, dar numai în momentele cele mai proaste, amintirea a două averi considerabile făcute praf și pulbere de dânsul în modul cel mai stupid. Dar mai pe urmă aducerile_aminte se refereau și la unele lucruri "superioare". Astfel Velcea-ninov își aminti "netam_nesam" figura ui-tată — ștearsă de mult din memo-rie — a unui funcționar bland și bătrânel, caraghios și cu puțină cărunte-țe, pe care_l jignise odinioară în public dintr_o fanfaronadă, numai și numai ca să pună în valoare un calambur hazliu, reușit, care_i adusese glorie și care a fost apoi repetat din gură în gură — faptă reprobabilă, rămasă încă nepedepsită. Uitase cu totul întâmplarea aceasta, nici nu_și mai aducea aminte de numele bătrânelui, deși împrejurările întâmplării îi răsăriră în minte cu o extraordinară exactitate. Își aduse perfect aminte că bătrânelul apăra reputația ficei sale, o fată care întârzia să se mărite, despre care circulau în oraș fel de fel de zvonuri. Bătrânelul se supărase și căutase să răspundă, dar îl podidi-seră dintr_o dată lacrimile față de toată lumea — ceea ce fă-cuse chiar oarecare impresie. Până la urmă, societatea îl îmbătase cu șampanie pe moșneguț și tot societatea se tăvălise de râs. Aducându_și acum aminte așa "netam_nesam" cum plânghea în hohote bătrânelul, acoperindu_și obrazul cu mâinile, ca un copil. Velceaninov avu impresia că nu uitase niciodată întâmplarea asta. Dar, ciudat lucru: toată împrejurarea care i se păruse pe atunci foarte hazlie, acum o vedea cu totul altfel, mai cu seamă amănuntele — și anume acoperirea feței cu palmele. Își mai aduse aminte cum bârfise numai ca să facă haz, pe delicioasa soție a unui institutor și cum ponegrirea ajunse la bărbatul ei. Velceaninov plecase curând din târgușorul acela și nu mai aflase ce urmări avusese clevetirea lui. De_abia acum începu să_și închipuie cum va fi putut să se isprăvească istoria aceea. Dumnezeu știe unde l_ar fi dus imaginația, dacă nu i_ar fi fulgerat în minte o amintire mult mai recentă despre o fată dintr_o familie de târgoveți, care nici nu_i plăcuse cel puțin și cu care, trebuie să mărtu-risim, nici nu știe cum naiba făcuse un copil. Îi părăsise pe amândoi, fără să_și fi luat măcar rămas bun de la dânsii, plecând din Petersburg (nici n_avusese timp, ce_i drept!). Pe urmă el o căută pe fată timp de un an întreg, dar n_o mai putu descoperi. Asemenea amintiri se strângeau cu sutele, fiecare din ele trăgând după sine alte zeci și zeci. Încet-încet, începu să sufere și propria lui vanitate.

Am mai spus că vanitatea lui degenerase într_un sentiment cu totul deosebit.

Într_adevăr, aşa era. În unele momente (rare, de altfel), Velceani-nov era atât de distrat, încât nu simțea nici o jenă că nu avea trăsură proprie, că umbla pe jos pe la autorități, că ținuta îi era cam neîngrijită. Iar dacă cineva dintre vechii săi cunoșcuți l_ar fi măsurat pe stradă cu o pri-vire ironică, sau n_ar fi avut chef să_l recunoască, atunci el ar fi avut, ce_i drept, destulă mândrie ca nici să nu clipească. Nici să nu clipească într_adevăr, și nu numai de formă. Asta se întâmpla, bineînțeles, în momentele de iritare și uitare de sine. Totuși vanitatea lui se dezinteresa îndeobște, treptat_treptat, de pricinile de altădată și se concentra asupra unei singure chestiuni, veșnic prezentă în mintea lui.

"Pesemne, începea el să se gândească uneori în mod sa-tiric (era aproape totdeauna satiric, când se gândeau la sine), pesemne cineva are grija să mă moralizeze, de aceea îmi sugerează aceste amintiri blestemate și «lacrimi de căință!» Fie! Dar degeaba! Nu e decât un tir de gloanțe oarbe. Știu foarte bine, ba chiar mai mult decât sigur, că n_am nici un pic

de auto-stă-pânire, cu toată autocondamnarea mea, însotită de căințe înlăcră-mate, și ca toți cei patruzeci de ani stupizi ai mei! Dacă mâine aș fi ispitit de o întâmplare și de împrejurări convenabile ca să mi fac cheful pentru a răspândi zvonul că nevasta institutorului a primit daruri de la mine, aș face-o sigur și fără ezitare, iar fapta ar fi încă și mai detestabilă, fiind vorba de o recidivă. Sau să zicem că m_ar jigni iarăși acel prințisor, fiul unic al unei mame, căruia i_am trimis în picior un glonte din pistol acum unsprezece ani, fără îndoială că l_as provoca numai decât din nou la duel și i_ăs hărăzi al doilea picior de lemn. Va să zică, e adevărat că sunt gloanțe oar-be, cu totul inutile? Atunci de ce să mă mai împresore asemenea amintiri, când eu nu știu cum să mă descotorosesc convenabil de mine însuși?"

Deși întâmplarea cu nevasta institutorului nu s_a repetat, cu toate că eroul n_a mai fericit pe altcineva cu un picior de lemn, dar numai gândul că aceste fapte s_ar repeta neapărat dacă s_ar ivi împrejurări prielnice, îl făcea pe Velceaninov să se piardă cu firea... uneori. Doar nu _i obligator să suferi mereu din pricina amintirilor. Te mai poți și odihni sau petrece puțin — în pauze...

Așa și făcea Velceaninov. Era dispus să petreacă un pic în pauze. Dar pe măsură ce trecea vremea, sederea lui la Petersburg îi devinea din ce în ce mai insuportabilă. Se găsea în pragul verii. Uneori, pâlpâia în mintea lui hotărârea de a lăsa totul baltă, chiar și procesul, și de a pleca așa dintr-o dată, unde va vedea cu ochii, la întâmplare — să zicem în Crimeea, de pildă... De obicei, nu trecea mai mult de un ceas și Velceaninov își detesta gândul acesta, de care începea să _și bată joc: "Acestă obsesie nu mă vor părăsi nicăi la sud, de vreme ce au început să pună stăpânire pe mine și dacă sunt un om cât de cât onest — or asta înseamnă că n_am nici cum și nici de ce să fug de ele".

"Ce rost are să fug? urmă Velceaninov să filozofeze cu măhnire. Aici e atâtă prăfăraie, atât zăduf înăbușitor! Casa _i așa de murdară. La autoritățile unde îmi pierd vremea între acești oameni foarte ocupați — e atâtă forfotă meschină, atâtea griji mărunte. Pe fața tuturor oamenilor rămași în oraș, care se perindă din zori până_n seară, vezi întipărit așa de naiv și de sincer întregul lor egoism, tupeul lor grosolan, lașitatea sufletelor lor mici și nimicnicia inimilor lor de două parale, încât, pe drept cuvânt, se poate spune că aici e un adevărat rai pentru un ipohondru, vorbind foarte serios! Totul e dat la iveală sincer, deschis... Nimeni nu crede necesar să se ascundă, nimeni nu se preface cum fac cucoanele noastre în viligatură, în țară sau în străinătate. Totul merită aici cel mai profund respect, măcar ca un omagiu adus sincerității și simplității. Nu mai plec nicăieri. Să crăp aici, dar nu mă clin-tesc din loc !..."

II Domnul cu doliu la pălărie

Era în trei iulie. Domnea o zăpușeală și o arșiță insuportabilă. Velceaninov avuse o zi cu o mie de alergături. Toată dimineața umblase pe jos și cu trăsura, iar seara trebuia neapărat să treacă pe la un domn de care avea absolută nevoie — un om de afaceri, consilier de stat, care locuia într-o vilă undeva pe Ceornaia Recika, și pe care urma să_1 surprindă pe neașteptate acasă. Pe la șase, Velceaninov intră într-un restaurant dubios, dar franțuzesc, de pe bulevardul Nevski, lângă podul Politeiski. Se așeză în colțul său obișnuit la mă-suța lui și își ceru prânzul zilnic.

Mâncă în fiecare zi un prânz de o rublă, pentru vin plătind aparte. Socotea această chivernisire ca o ofrandă adusă în mod înțelept greutăților bănești prin care trecea. Mirându-se cum se poate consuma o mâncare atât de mizerabilă, Velcea-ninov devora prânzul până la ultima fărămitură, totdeauna cu aceeași poftă, de parcă n_ar fi mâncat de trei zile. "E ceva maladiv cu mine!" mormăia în barbă, când își dădea seama de apetitul său. De data aceasta Velceaninov se așeză la măsuța sa în cea mai proastă dispoziție sufletească. Își aruncă mânișos pălăria unde se nimeri, se rezemă cu coatele pe masă și căzu pe gânduri. Dacă vecinul de alături, ferească Dumnezeu! nu și_ar fi căutat de treabă sau dacă chelnerul

care_1 servea nu l_ar fi înțeles de la primul cuvânt, Velceaninov ar fi ră-bufnit ca un elev_ofițer și ar fi făcut cine știe ce tărăboi, toc-mai el care știa să fie extrem de politicos și la nevoie chiar să privească de sus, imperturbabil, ceea ce se întâmpla în juru_i.

I se aduse supa. El puse mâna pe lingură, dar numai decât — înainte de a o fi umplut — o trânti pe masă, gata să sară de pe scaun. Un gând neașteptat îl fulgeră deodată. În clipa aceea — Dumnezeu știe datorită căruia proces de cugetare — el înțelesе perfect pricina tristeții sale — o tristețe deosebită, aparte, care_1 chinuia de câteva zile în sir în timpul din urmă, legându_se de dânsul, tam_nesam, și nelăsându_1 în pace, Dum-nezeu știe de ce. Acum însă pricepu taina, văzând totul ca_n palmă.

"Pălăria — asta_i pricina! bombăni el, ca un inspirat. Nu-mai și numai blestemata asta de pălărie rotundă, cu panglică mărșavă de doliu, poartă toată vina!"

Căzu pe gânduri și, cu cât se cufunda tot mai adânc în ele, cu atât se posomora mai mult și cu atât "întreaga întâmplare" i se părea mai ciudată.

"Dar... dar, de fapt, e vorba aici intr_adevăr de o întâmplare? protestă el, fără prea multă încredere în sine. Se pe-trece oare aici ceva care să semene cu o întâmplare?

Întreaga chestiune constă în următoarele: cu vreo două săptămâni în urmă (de fapt, nu ținea exact minte data) întâlnise pentru întâia oară pe stradă, undeva, la întreținerea dintre Podiaceskaia și Meșceanskaia, un domn cu doliu la pălărie. Fusese un bărbat ca oricare altul, n_avusese nimic deosebit, trecuse repede, dar parcă îl ațintise prea stăruitor pe Velceaninov, atrăgându_i atenția în mod deosebit. Îl în-tâlnise pesemne cândva, undeva... "Dar mii de figuri am văzut în viață. iNu_i cu putință să le țin minte pe toate!" După vreo douăzeci de pași, Velceaninov uită întâlnirea avută, cu toată impresia inițială făcută asupra_i. Impresia însă, destul de originală, rămase pentru toată ziua, sub forma unei neobișnuite înverșunări, dar fără obiect. După două săptămâni Velceani-nov își aminti lîmpede toate acestea. Își aduse aminte că nu înțelesese de loc cauza acelei iritații și că până atunci nu făcuse nici o legătură și nici o confruntare între indispoziția lui sufletească din seara aceea și întâlnirea de dimineață. Dar domnul acela se grăbi să_i aducă aminte despre persoana sa și a doua zi se încrucișă din nou cu Velceaninov pe bulevardul Nevski, privindu_1 întă în chip straniu. Velceaninov scuipă cu dispreț și numai decât se miră de ceea ce făcuse. Sunt, ce_i drept, fizionomii care îți inspiră un dezgust inexplicabil și fără sens. "L_am mai întâlnit, intr_adevăr, pe undeva", mormăi, îngândurat, Velceaninov, la jumătate de oră după întâlnire și se simți din nou, toată seara, în cea mai proastă dispoziție sufletească. Avusese chiar un vis cât se poate de urât, totuși nu_șă dădu seama că pricina noii și deosebitei ipohondrii nu era alta decât prezența domnului îndoliat de dimineață, deși în aceeași seară își aduse deseori aminte de dânsul. Velceani-nov se și enervă din pricina că "asemenea prostie" îl preocupa într_atât și ar fi socotit chiar ca o înjosire de a_i atribui emoția ce_l stăpânea, dacă i_ar fi trecut prin minte gândul acesta. Se întâlni însă din nou peste două zile cu domnul în-doliat la debărcaderul unui vapor de pe Neva. La această întâlnire, a treia, Velceaninov ar fi putut jura că domnul cu pălăria în doliu se și îndreptase spre dânsul, dar că lumea, înghesuin-du_se, îl îndepărtașe. I se păru chiar că necunoscutul "cutezase" a_i întin-de mâna și_l strigase pe nume. În zarvă nu_șă auzi cu claritate numele, dar... "oare cine_i ca-nalia asta și de ce nu se apropie de mine, dacă mă cunoaște într_adevăr și dacă dorește atâtă să se apropie?" se gândi, posac, urcându_se într_o trăsură și îndreptându_se spre mă-năstirea Smolnăi. Peste o jumătate de oră, Velceaninov se și afla în cabinetul avocatului său cu care discuta aprins în contradictoriu. Dar în timpul serii și al nopții, o deznădăj-duită și fantastică tristețe îl cuprinse din nou. "Oare nu cumva fac un icter?" se întrebă bănuitor, privindu_se în oglindă.

Aceasta fusese cea de a treia întâlnire. Pe urmă, cinci zile de_a rândul, absolut "nimeni" nu_i mai ieși în cale, cât despre "canalie" — nici pomeneală. Între timp, din când în când, îi revenea însă în minte domnul cu doliu la pălărie. Velceaninov se surprindea cu mirare, gândind: "Ce mi_o fi venit să_mi bat capul cu dânsul. Hm! Pesemne are multe treburi la Petersburg. Și oare după cine o fi purtând doliu? M_a recunoscut, proba-bil.... pe când eu habar n_am cine_i! Nu_i prea să bine doliul... Mi se pare că, dacă l_as privi mai de

aproape mi_aş aduce aminte de dânsul..." Ceva parcă începea să mijească în mintea lui, ca un cuvânt cunoscut, dar uitat deodată și pe care te străduiești din răsputeri ca să _l readuci în amintire; îl știi prea bine, îți dai seama că _l știi; îi știi și sensul și te tot învârtești în jurul lui; dar oricât te_ai trudi, cuvântul acela nu vrea să _tî revină în memorie, și pace!

"S_a întâmplat parcă... Da, a fost demult... a fost undeva... Aici a fost... exact, aici... dar ducă_se dracului ce_a fost și ce_n_a fost aici! izbucni deodată Velceaninov... și face oare să mă frământ și să mă înjosesc pentru canalia asta?"

Velceaninov se supără teribil, dar seara, când își aminti din senin că se supărase dimineața, și încă "teribil", se in-dispuse, parcă îl prinse se cineva cu ocaua mică. Se tulbură și se miră: "Pesemne că există motive ca să mă înveninez aşa... fără nici o noimă... numai la o simplă aducere_ amin-te..." Dar nu_ și sfârși gândul.

A doua zi, Velceaninov se mânie și mai cumplit. De data asta însă îi păru că mânia îi era pricinuită de_o "obrăznicie fără seamă", și anume: avu loc cea de_a patra întâlnire. Domnul cu doliu răsări iarăși ca din pământ. Velceaninov toc-mai dăduse pe stradă de consilierul de stat de care avea nea-părătă nevoie și pe care tot căuta să _l găsească prin surprin-dere la vila lui din afara orașului. Acest funcționar, pe care abia îl cunoștea și care îi era necesar la proces, nu se lăsa prins cu una cu două și pesemne se ascundea, făcând tot ce_i stătea în putință să nu se întârnească cu dânsul. Bucuros că, în sfârșit, se ciocni nas în nas cu el, Velceaninov îl însoți pe stradă, grăbindu_se, pândindu_i privirile și căutând din răs-puteri să _l antreneze pe acest vulpoi cu părul alb într_o dis-cuție asupra unei teme anume, în care să _l ia gura pe dinainte și să scape cuvântul mult așteptat. Dar vulpoiul cărunt știa el ce știa, râdea și nu spunea nimic. Tocmai în aceste momente de grea cumpănană, Velceaninov îl văzu pe trotuarul din față chiar pe domnul cel cu doliu la pălărie. Stătea acolo și_i pri-vea țintă pe amândoi. Îl urmărea cu siguranță și parcă surâdea ironic.

"Dracu să _l ia! izbucni în sine Velceaninov, după ce _l conduse pe înaltul demnitări, dând vina nereușitei sale pe apa-riția inopinată a acestui «neobrăzat» — dracu să _l ia! Nu cumva mă și spionează. Mă urmărește, fără doar și poate. L_o fi momit careva și... și... și... zău că zâmbea a râde. Pe legea mea, am să _l ciomăgesc... Păcat că umblu fără baston ! O să_mi cumpăr un baston. Nu ! N_am să las asta să treacă aşa, cu una cu două! Cine_i? Vreau neapărat să aflu cine_i el !"

În sfârșit, exact după trei zile de la această întâlnire, cea de_a patra, îl întâlnim pe Velceaninov în restaurantul său, după cum vi _l_am descris mai înainte, de data asta tulburat de_a binelea și intrucâtva chiar descumpănit. Însuși Velcea-ninov, cu tot orgoliul său, nu putu să nu recunoască realitatea. Se văzu nevoit, în cele din urmă, să priceapă — confruntând toate împrejurările — că numai acest domn îndoliat, "un om de nimic", era pricina ipohondriei sale, a melancoliei *ciudate* și a tuturor emoțiilor care îl chinuiau de două săptămâni.

"Să zicem că sunt un ipohondru, se gândi Velceaninov, și fac din Tânțar armăsar, totuși m_ar putea, oare, liniști faptul că toate acestea nu sunt poate decât rodul imaginației? Căci dacă un șarlatan ca acesta este în stare să răvășească în halul ăsta pe un om, atunci asta_i... asta_i..."

Într_adevăr, în întâlnirea din ziua aceea (a cincea), armă-sarul se arăta cât un Tânțar: domnul acesta, ca și mai înainte, o zbughi pe de lături, dar acumă fără să _l mai țintească cu privirea pe Velceaninov și fără să arate ca în celealte dăți că _l_ar recunoaște, ci, dimpotrivă, mergea cu ochii în pământ, dorind pare_se din tot sufletul ca să nu fie zărit. Velceaninov se îndreptă brusc spre dânsul și urlă din răsputeri:

— Hei, domnule ! Cel cu doliu la pălărie ! Te ascunzi acum, hai?! Stai! Cine ești?

Întrebarea și strigătul lui' n_aveau nici un rost. Velceani-nov își dădu seama de asta însă abia după ce strigase. La in-terpelarea acestuia, domnul se întoarse, se opri o clipă în loc, se fâstâci, surâse, vru parcă să rostească ceva, să facă un gest, rămânând un moment în mare nehotărâre, apoi se răsuci scurt pe loc și o luă la fugă, sfârâindu_i călcâiele. Velceaninov îl urmări, mirat, cu privirea.

"Nu cumva, de fapt, eu mă leg de dânsul, își zise Velcea-ninov, și nu el de mine?"

După ce și luă prânzul, porni grăbit la vila acelui funcționar superior. Nu lăsă acasă. I se spuse că boierul "ple-case de dimineață și nu se va întoarce decât pe la trei patru după miezul nopții, fiind dus la o aniversare..." Răspunsul acesta era prea "jignitor". Fierbând de mânie, Velceaninov se hotărî să se ducă și el la aniversarea aceea și chiar o să porni, dar, dându-și seama că exagerează, plăti birjarul la mijlocul drumului și merse pe jos acasă, spre Teatrul Balșoi. Simții nevoia unei plimbări. Pentru a și liniști nervii zdrunci-nați, avea nevoie să doarmă bine peste noapte, în ciuda în-somniei sale, iar ca să poată adormi, trebuia neapărat să obosească fizic. Așa că ajunse acasă pe la zece și jumătate, drumul fiind destul de lung, și, intr-adevăr, sosi frânt de os-teneală.

Velceaninov își închiriașe locuința în luna martie. O săptămână și o ocăra cumplit, justificându-se față de sine însuși cu scuza că de fapt nu lăsă decât "un sălaș de campanie", căci "se impotmolise" la Petersburg din pricina "acestui proces bles-temat". Apartamentul nu era de loc atât de prost și de indecent cum îl caracterizase el însuși. Intrarea prin gang era intr-adevăr cam întunecoasă și "murdără". Dar apartamentul propriu-zis de la etaj era alcătuit din două odăi luminoase și înalte, separate printr-un mic culoar întunecos, dând una la stradă, iar alta spre curte. Alături de odaia cu ferestrele spre curte se afla o cămărușă, prevăzută ca dormitor. Dar Velcea-ninov aruncase acolo în neorânduială tot felul de hărțioage și de cărți, dormind într-o din camerele mari și anume în aceea care dădea cu ferestrele la stradă. Patul i se făcea pe un divan. Avea mobilă bună, deși cam veche. Erau acolo și unele obiecte de preț — rămășițe dintr-o fostă bunăstare, bi-belouri de porțelan și de bronz, covoare de Buhara — mari, autentice. Scăpaseră chiar și două tablouri destul de bune. Toate lucrurile însă zăcea într-o neorânduială vădită, nepuse la locul lor și chiar colbăite, de când fata în casă, Pelagheea, plecase pentru câțiva timp la neamurile sale din Novgorod și lăsase singur. Faptul ciudat ca un holtei și om de lume, care mai ținea la titlul de *gentleman*, să aibă în slujbă o fată ne-măritată îl făcea pe Velceaninov aproape să roșească, deși era foarte mulțumit de jupâneasă. Pelagheea se tocmai să dansul încă de astă-pri-mă-vară, când el își închiriașe apartamentul. Servise mai înainte la o familie cunoscută, care plecase în străinătate, și puse numai decât ordine în locuința lui. După plecarea Pelagheei, Velceaninov nu se mai hotărî să angajeze o altă servitoare. Iar de luat un valet pentru un termen scurt nu avea nici un rost. Afară de asta, lui nici nu lăsă plăceau valeții. Rândui ca în fiecare dimineață să își facă cu-rătenie prin camere Mavra, sora portăresei. Când pleca de acasă, Velceaninov îi lăsa cheia de la apartament. Ea nu făcea mai nimic, lua leafa de pomană, ba parcă și mai șter-pelea câte ceva. Dar locatarului nu lăsa de nimic. El era mulțumit că rămânea acasă absolut singur. Toate au însă o limită și nervii săi, mai cu seamă în momentele de iritare, refuzau să suporte "mizeria" asta și, întorcându-se acasă, intră în deobște cu scârbă în apartamentul său.

De data asta Velceaninov se dezbrăcă în mare grabă. Se aruncă în așternut și, iritat, se hotărî să nu se mai gândească la nimic, ci să adoarmă "numai decât", cu orice chip. Atunci se petrecuse un lucru straniu: adormi dintr-o dată, cum își puse capul pe pernă. Nu i se mai întâmplase așa ceva de mai bine de o lună.

Dormi vreo trei ore în sir, având însă un somn zbuciumat cu tot felul de coșmaruri, ca un bolnav scuturat de friguri. Se făcea că săvârșise o crimă, pe care o tăinuise, dar, în cele din urmă, o sumedenie de oameni dădu buzna la dansul și lăsă învinuia. Se îngăduia să gălățească, și oameni năvăleau într-o casă — așa că nici ușa nu se mai închidea, ci rămânea cu canaturile date în lături. În sfârșit, toată luarea aminte i se ațină asupra unui om ciudat, care pe vremuri îi fusese foarte bine cunoscut și apropiat și care murise, iar acum, nu știa cum, intrase și el în casă. Mai cu seamă îl chinuia pe Velceaninov faptul că el nu și dădea seama cine era omul acela, îi uitase numele și nu și lăsă să știe aminti. Știa numai că pe vremuri îl iubise foarte mult. Parcă toată mulțimea adunată în casă aștepta de la persoana asta un cuvânt decisiv: învinuirea ori apărarea lui Velceaninov. Toți fierbeau de nerăbdare. Dar necunoscutul ședea nemîșcat la masă și tăcea molcom, cu încăpățânare. Zgomotul nu mai înțelegea, iritarea tuturor se întărea și deodată Velceaninov, ca un turbat, îl lovi pe omul acesta fiindcă nu voia să vorbească, simțind totodată o ușurare stranie. Inima i

se opri de groază și de amărăciune pentru gestul său, dar tocmai în această stare se ascundea plăcerea. Înnebunit de furie, Velceaninov îi mai dădu o lovitură și încă una, îmbătat de mânie și de teama care-l scosese din minți, simțind în același timp o sa-tisfacție nemărginită. Nu mai știa numărul loviturilor, îl bătu mai departe fără răgaz. Îl mâna o poftă de nimicire desăvârșită. Deodată, iată ce se întâmplă: cu toții dădură un strigăt înfiorător și, așteptând parcă, se întoarseră cu fața spre ușă. În aceeași clipă, răsunară trei zbârnăituri stridente ale clopoțelului, așa de puternice, ca și cum cineva ar fi vrut să-l smulgă de la ușă. Velceaninov se trezi, se dezmetici pe loc, sări ars din pat și se repezi la ieșire. Era cât se poate de con-vins că sunetele clopoțelului nu erau un vis și că cineva trăsesese aievea găietanul clopoțelului. "Ar fi fost cu totul nefiresc ca niște zăngănituri de clopoțel, atât de reale, perfect auzite, să se fi produs în vis!"

Își dădu însă cu surprindere seama că și sunetele clopoțelului erau vis. Deschise ușa și ieși în antreu. Își aruncă ochii și pe scară. Nu era nimeni, absolut nimeni, clopoțelul stătea nemîscat la locul lui. Minunându-se, dar și bucurându-se în același timp, el se întoarsee în odaie. Aprinse o lumânare și își aduse aminte că ușa rămăsesese numai închisă, nu încuiată cu cârligul și cu cheia. Și înainte vreme, când venea acasă, uita adesea să încuiuie ușa peste noapte, nedând importanță aces-tui amănunt. Pelagheea îl și certase de câteva ori pentru gre-șeala asta. Se întoarsee în antreu ca să încuiuie ușa, pe care o mai deschise o dată. Se mai uită afară, puse cârligul, dar de lene nu mai încuiuie ușa cu cheia. Ornicul bătu ceasurile două și jumătate: va să zică dormise trei ore.

Visul îl tulbură într-atât, încât nu-i veni să se culce numai decât, ci hotărî să se plimbe prin odaie vreo jumătate de ceas — "cât fumezi un trabuc". Se îmbrăcă în grabă, se apro-pie de fereastră, ridică un pic draperia de stofă grea și sto-rul alb dindărătul ei. Afără se luminase de ziuă. Albele nopți de vară de la Petersburg îi zdruncină totdeauna nervii și în vremea din urmă îi sporeau insomnia — așa că de vreo două săptămâni își pusesese într-adins aceste draperii groase, care opreau lumina când erau lăsate în jos. Dând voie luminii să năvălească în odaie și uitând să stingă lumânarea de pe masă, Velceaninov începu să se plimbe în lung și-n lat prin cameră, stăpânit de un sentiment apăsător și maladiv, care nu-l pă-răsea, îl mai chinuia gândul că fusese în stare să ridice mâna împotriva omului aceluia și să-l lovească.

— Ei bine, omul acesta nici nu există și nici n-a existat vreodată. Totul n-a fost decât un vis. Atunci de ce să mă indispu?

Toate îngrijorările sale concentrându-se cu înverșunare într-un singur punct, Velceaninov ajunse la concluzia că nu mai era sănătos, că devenise "un om bolnav".

Nu-i venea să recunoască că îmbătrânea sau că-i slăbeau puterile. Iar în momentele de rea dispoziție se înverșuna să exagereze amândouă aceste stări de fapt, dinadins, cu scopul de a se lua în râs.

— Bătrânețe! Îmbătrânesc de-a binelea, mormăia Velcea-ninov plimbându-se prin odaie. Îmi pierd memoria, am ve-denii, visez năzbâtii, parcă aud clopoței... Ducă-se dracului! Știu din proprie experiență că asemenea vise n-aveam decât când eram scuturat de friguri... Sunt convins că și "povestea" cu doliul poate nu-i altceva decât tot un vis. Hotărât! Aveam dreptate să-mi zic ieri: eu m-am legat de dânsul, nu el de mine! Am făcut o întreagă "istorie" în jurul lui, pe când de fapt eu însumi m-am vîrât de frică sub masă. Și în definitiv de ce-l fac canalie? Poate-i un om foarte cumsecade. N-are, ce-i drept, o figură plăcută, deși nu găsești nimic urât în ea. Apoi la păr seamănă cu toți oamenii. Doar privirea îi este nu știu cum... Iar m-apucă! Încep să mă gândesc din nou la dânsul! Ce naiba oi fi având cu privirea lui? Te pomenești că n-am să mai pot trăi fără acest... ticălos!

Printre alte gânduri care i se îmbulziră în minte, unul îl amărî îndeo-sebi. Îl fulgeră o bănuială că domnul acesta în-doliat îi fusese pe vremuri prieten intim, iar acuma, reîntâlnindu-l, îl privește ironic deoarece cu-noaște vreun secret important din trecutul său și-l găsește într-o situație înjositi-toare. Velceaninov se apropi de fereastră, vrând s-o deschidă ca să respire o undă din aerul proaspăt al nopții. Dar se cutremură brusc. I se păru că vede un miracol nemaipomenit.

N_apucă să deschidă bine fereastra, când se și trase grab-nic în dreptul peretelui și se ascunse. Zări dintr_o dată toc-mai pe domnul cu doliu la pălărie pe trotuarul pustiu din față, chiar în dreptul locuinței sale. Pesem-ne nu_l observase și, curios, cerceta parcă întreaga casă, chibzuind ceva. Făcea impresia că născocea anumite planuri, gata_gata să ia o hotărâre. Ridică mâna și parcă duse un deget la frunte. În sfârșit, se decise. Își roti privirea de jur împrejur și, tiptil, în vârful degetelor, porni să treacă de_a curmezișul strada. Iată_l! Ajunse la portița care, vara, rămânea uneori nezăvorâtă până pe la ceasurile trei dimineața. "Vine la mine!" îi fulgeră prin minte lui Velceaninov și se repezi numai de către totul, tot în vârful picioa-relor, în antreu și se tupilă la ușă, unde rămase ne-mișcat, abia atingând cu mâna dreaptă, tremurătoare, cârligul pe care_l pusese adineaori. Își ciuli atent urechile, căutând să prindă zgomotul pașilor pe care_i aștepta pe scară.

Inima_i bătea să_i spargă pieptul, nu alta. Se temea că, din, pricina ei nu_l va auzi pe străin urcând scara în vârful degetelor. Faptele în sine nu le prindea, dar percepea totul cu un fel de limpezime înzecită, parcă visul de adineaori se împletise cu realitatea. Velceaninov era din fire un om cu-rajos. Uneori, se fălea chiar, făcând paradă cu curajul său în întâmpinarea unei primejdii — chiar dacă nimeni nu_l vedea, ci numai pentru a se minuna singur de sine însuși. Dar de data aceasta lucrurile stăteau cu totul altfel. Ipohondrul și plângărețul bănuitor din ajun se transformase cu totul, nu mai era același om. Un râs nervos îi clocotea înfundat în piept. Ghicea orice mișcare a străinului de după ușă.

"Aha! Iată_l că urcă treptele, a ajuns sus, se uită în jurul lui, trage cu urechea în jos pe scară. De_abia respiră, se furișează... aha! Pune mâna pe clanță, trage, o încearcă! Socotise că nu_i închisă ușa la mine. Știa va să zică că uneori uit s_o încui. Iarăși trage de clanță. Își închipuie că o să sară cârligul? îl doare inima să se despartă aşa. Nu_i vine să plece cu buza umflată?"

Într_adevăr, toate trebuiau să se petreacă aşa cum și le închipuia el. Cineva stătea, ce_i drept, în fața ușii și înceti-șor, fără zgomot, încerca încuietoarea și trăgea ușurel de clanță, "având, bineînțeles, scopul său". Dar Velceaninov avea pregătit deznodământul și, parcă încântat de clipa hotărâtoare, chibzuia și se pregătea să_l primească. Îi veni năvalnic pofta de a ridica cârligul, de a trânti ușa în lături și de a da ochii cu "sperietoarea". "Care va să zică ce căutați aici, stimabile?"

Așa se și petrecură lucrurile. Socotind clipa potrivită, Vel-ceaninov ridică dintr_o dată cârligul, împinse ușa și dădu nas în nas de domnul cu doliu la pălărie.

III

Pavel Pavlovici Trusoțki

Vizitatorul parcă amuți pe loc. Amândoi stătură în prag față în față și, neclintiți, se priveau țintă în ochi. Așa tre-cură câteva clipe. Deodată, Velceaninov își recunoscu oaspetele.

În același timp și musafirul ghici pesemne că Velceaninov îl recunoscuse de_a binelea, asta se oglindi o clipă în pri-virile sale. Într_o secundă, figura i se destinse într_un dulce surâs.

— Am desigur placerea să vorbesc cu Alexei Ivanovici? psalmodie străinul cu cea mai duioasă voce, care sună cât se poate de comic în împrejurările aceleia.

— Dar dumneavoastră nu sunteți cumva Pavel Pavlovici Trusoțki? silabisi, în sfârșit, Velceaninov cu o expresie de nedumerire pe față.

— Ne_am cunoscut acum vreo nouă ani în orașul T... și, deci îmi permiteți să vă reamintesc, am fost în relații de bună prietenie.

— Da, domnul meu... să zicem... dar acum sunt orele trei dimineața, iar dvs. mi_ati încercat ușa de vreo zece minute ca să vedeți dacă nu_i deschisă...

— Ora trei! exclamă musafirul, scoțându_si ceasornicul din buzunar și mirându_se adânc măhnit, exact: trei! Iertați_mă, Alexei Ivanovici, ar fi trebuit să_mi dau seama de asta

înainte de sosire. Sunt foarte încurcat. Voi trece zilele aces-tea, ca să mă explic, iar acum...

— Ba de loc! Dacă i vorba de explicații, mai bine numai decât răspunse repede Velceaninov. Poftim, treceți, vă rog pragul în odaie. Doar ați avut intenția de a mi pătrunde în casă și nu vă atî înființat aici numai și numai ca să mi în-cercați lacătele...

Velceaninov era și tulburat, dar totodată parcă și puțin cam uluit, nesimțindu-se în stare să și adune gândurile. Se simțea chiar rușinat. Din întreaga fantasmagorie nu mai rămăsese nimic, nici un mister, nici un pericol, ci numai mutra prostească a unui oarecare Pavel Pavlovici. De altfel nici nu i prea venea să credă că totul era așa de simplu. Avea o pre-simțire nelămurită, care l îngrijora. Îl pofti pe oaspete în fo-toliu, iar el se așeză numai decât în pat, la un pas de fotoliu, se aplecă cu palmele sprijinite pe genunchi și așteptă cu înfrigurare ca nouă venit să înceapă vorba. Îl cerceta insistent cu privirile și căuta să și amintească cum era în trecut. Dar ciudat! Acesta tăcea, ca și cum nă ar fi priceput de loc că era "obligat" să vorbească fără întârziere. Ba dimpotrivă, parcă oaspetele aștepta ceva de la gazdă, privindu-l întâmpinător. Poate el însuși se făstăcise, simțind de la început o oarecare stință reală, ca un șoarece prins în capcană. Dar Velceaninov își ieși din fire, în cele din urmă.

— Dar, în definitiv, ce i cu dumneavoastră? izbucni Velceaninov, după cât mi se pare nu sunteți nici o fantomă și nici un vis. Sau poate doriți să faceți aici pe stafia? Lămuriti mă, domnule!

Musafirul prinse să se frământe, surâse și începu cu un aer sfios:

— După câte văd, vă surprinde în primul rând sosirea mea la o oră așa de târzie și în niște împrejurări, oarecum, atât de aparte... Când mă gândesc la cele petrecute odinioară și la modul cum ne am despărțit... Da, sunt lucruri foarte ciudate... De altfel, nici nă aveam de gând să trec pe la dumneavoastră, dar — fiindcă așa să nimerit — totul se datorește unei întâmplări...

— Cum unei întâmplări? Doar vă am văzut pe fereastră, trecând strada în vîrful degetelor.

— Aha, va să zică mă că vă am văzut! Atunci zău că știți mai multe decât mine în istoria asta. Dar văd că vă incomodez... Drept vorbind, iată cum stau lucrurile: am sosit la Petersburg de vreo trei săptămâni într-o chestiune personală... Într-adevăr, eu sunt Pavel Pavlovici Trusoțki... mă recunoscut. Chestiunea mea e simplă: am venit aici ca să fac niscaiva demersuri pentru a fi mutat în altă gubernie, într-o nouă slujbă, constituind de fapt o avansare... Dar toate acestea sunt chestii se-cundare... Lucrul de căpetenie este, dacă vreți să știți, că de trei săptămâni bat străzile pe aici și am impresia că tăărăgănez într-o adinsă toată afacerea asta, adică mutarea... drept vorbind, chiar dacă voi izbuti să duc cu bine la capăt, o să mi se pară totuși că nă am terminat să nu mi va veni să plec din Petersburgul vostru în starea de spirit în care mă găsesc. Umblu fără rost ca și cum nă avea nici o întâmpinare, ba parcă mă și bucura că nă mai am — în starea mea de spirit!...

— În ce stare de spirit? se încruntă Velceaninov.

Oaspetele își ridică ochii spre dânsul, luă în mâna pălăria și, cu gravitate, îi arăta crepul de doliu.

— Iată starea de spirit!

Velceaninov se uită cu o privire tulbure când la doliu, când la chipul musafirului. Deodată, i se îmbujoră brâjii și el îl întrebă cu o emoție profundă:

— Nu cumva Natalia Vasilievna?

— Chiar ea! Natalia Vasilievna! În martie trecut... Tu-berculoză galopantă... numai în vreo două trei luni! Iar eu am rămas singur, după cum mă vedeți.

Rostind aceste vorbe, oaspetele — foarte emoționat — își desfăcu larg brațele și, ținând în mâna stângă pălăria îndo-liată, își plecă în pământ capul pleșuv, timp de cel puțin zece secunde.

Tabloul și gestul acesta parcă l înviorăra pe Velceaninov. Un zâmbet ironic și chiar cârcotaș îi apăru pe buze, dar numai o clipă, nu mai mult... Știrea morții acestei doamne (pe care Velceaninov o cunoscuse altădată și pe care apucase să uite tot atât de demult) îi

provocă o impresie neașteptat de zgu-duită.

— Cum se poate una ca asta?! mormăi el cele dintăi cu-vîntă ce_i venirea pe limbă. Și de ce n_ati trecut de_a dreptul pe la mine ca să mă vestiți?

— Vă mulțumesc pentru compătimirea pe care o văd și o prețuiesc, deși...

— Deși?

— Deși au trecut atâția ani de la despărțirea noastră, v_ati purtat față de nenorocirea mea și chiar față de mine cu o desăvârșită compătimire, încât resimt, bineînțeles, o adâncă mulțumire. Astă am vrut să vă destăinuiesc. Și nu că m_ăș îndoi de prietenii mei căci aş putea și aici, chiar acum, să găsesc prieteni de_ai mei foarte sinceri (să_1 luăm de pildă numai pe Stepan Mihailovici Bagautov), dar de la cunoștința noastră, chiar prietenie, de care_mi aduc aminte cu profundă recunoștință, au trecut nouă ani, și de atunci n_ati mai venit pe la noi și scrisori nu ne_am mai trimis...

Oaspetele își psalmodia vorbirea, ca pe note, privind în pământ toată vremea cât dură explicația, cu toate că vedea destul de bine totul din preajma lui. Între timp, gazda își recapătă stăpânirea de sine.

Cu o impresie foarte stranie întipărătă pe chipul său, și care se accentua din ce în ce mai mult, Velceaninov își ciuli urechile, privindu_1 țintă pe Pavel Pavlovici. Când acesta se opri, în mintea gazdei năvăliră, halandala, un roi de gânduri neașteptate.

— Oare de ce nu v_am recunoscut până acum? izbucni Velceaninov, însuflarendu_se, căci ne_am mai întâlnit de vreo cinci ori pe stradă?

— Da, am băgat de seamă. Mi_ati ieșit în cale de vreo două ori, dacă nu chiar de trei...

— Ba dimpotrivă, dumneavoastră mi_ati ieșit în cale, și nu eu, dumneavoastră...

Velceaninov sări în picioare și izbucni într_un râs răsu-nător. Pavel Pavlovici se opri un moment, îl privi cu luare_aminte și numai decât își urmă vorba:

— Nu m_ati recunoscut, poate fiind că m_ati putut uita, apoi, între timp, am suferit de vărsat, care mi_a lăsat urme pe față.

— Vărsat? Da, ati avut într_adevăr vărsat. Ei, și cum de v_ati...

— Procopisit? Dar ce nu i se poate întâmpla omului? Scapi cât scapi, și deodată te pocnește câte ceva.

— Totul mi se pare strănic de hazliu. Dar, continuați, continuați, vă rog, scumpe amice!

— Deși v_am întâlnit și eu...

— Stați! De ce mi-atii spus adineatori: m_am "procopisit". Eu voi semăna să mă exprim mult mai politicos. Ei, hai, urmați, vă rog, urmați.

Velceaninov se făcea din senin tot mai bucuros și mai vesel. Impresia lui zguduită de la început se risipi. Se plimba cu pași repezi prin odaie, înainte și înapoi.

— Deși v_am întâlnit și eu, ba chiar la plecarea mea spre Petersburg am avut de gând să vă cau neapărat, dar, repet, acum mă aflu într_o asemenea stare de spirit... Și sunt atât de răvășit mintal, începând din luna martie...

— Ah, da! Răvășit din luna martie. Dar ia spuneți_mi: nu mai fumați?

— Știți doar că în timpul vieții Nataliei Vasilievna...

— Ei da, ei da, dar din luna martie?

— O țigărușe poate c_ar merge.

— Poftim o țigără. Aprindeți_o și urmați, căci strănic mă...

Aprinzându_si o țigără de foi, Velceaninov se așeză repede din nou pe marginea patului. Pavel Pavlovici se întreupse din povestit și_1 întrebă:

— Dar dumneavoastră însivă nu sunteți cam nervos? Cum stați, drept vorbind, cu sănătatea?

— Uf, dracu s_o ia de sănătate! se îmbufnă Velceaninov. Dați_i drumul mai departe!

Din parte_i musafirul, dându_si seama de emoția gazdei, era din ce în ce mai mulțumit și mai sigur de sine.

— Dar ce pot să adaug? zise oaspetele. Mai întâi închipuiți_vă, Alexei Ivanovici, un om mort, însă nu numai aşa, ci mort de_a binelea, un om deci care, după o căsnicie de

douăzeci de ani, își schimbă dintr-o dată viața și pornește haihui pe străzi prăsuite fără un tel acătării, ca-n mijlocul unei stepe, aproape nemaiștiind pe ce lume se află și găsind în această uitare de sine chiar un fel de potolire a simțurilor sale. E foarte firesc după toate astea ca atunci când mi se întâmplă să mai întâlnesc uneori un cunoscut sau, poate, un amic adevărat, să-l ocoleșc dinadins, ca să nu ne întâlnim în asemenea situație, adică într-un moment de uitare de sine. Iar alteori, te bate gândul și te apucă un dor să vezi pe vreun martor, pe cineva care a participat la împrejurările recente trăite împreună, ce nu se vor mai întoarce pe veci, iar inima începe să-ți zvâcnească cu atâta putere, încât nu numai ziua, ci și noaptea, te simți gata să te arunci în brațele unui prieten, trezindu-l la nevoie chiar la orele patru dimineață. Mă înșelasem însă nu-mai în privința ceasului, nu și în privința prieteniei, căci în clipa de față sunt mai mult decât recompensat. Iar în legătură cu ora, din pricina amețelii, mi se parea, drept vor-bind, că nu era decât miezul nopții. Îți sorbi propria tristețe și pare că te îmbeți cu ea. De altfel, nu atât tristețea, ci tocmai noua stare de lucruri mă deprimă...

— Dar ce mod ciudat de exprimare aveți! observă mohorât Velceaninov, luând iarăși o înfățișare foarte serioasă.

— Într-adevăr, mă exprim ciudat...

— Ia spuneți-mi mai degrabă deschis... nu cumva glu-miți?

— Să glumesc? exclamă Pavel Pavlovici, având întipărită pe figură o uimire îndurerată. Tocmai în momentul când vă aduc la cunoștință că...

— Ah, vă rog să nu adăugați nici un cuvânt.

Velceaninov se sculă și începu să se plimbe din nou prin odaie.

Trecuă așa vreo cinci minute. Musafirul dădu să se ri-dice și el în picioare, dar Velceaninov răcni la dânsul:

— Stați jos, stați jos!

Acesta se așeză docil iarăși în fotoliu.

— Totuși, cât de mult v-ați schimbat! adăugă Velceaninov, oprindu-se brusc în fața lui, uluit parcă singur de gândul acesta. Strașnic v-ați schimbat! Extraordinar! Sunteți cu totul alt om!

— Nici nu-i de mirare, doar au trecut nouă ani de atunci.

— Nu, nu, nu! Nu-i vorba de vârstă. La înfățișare nu v-ați schimbat cine știe ce.

Altfel v-ați schimbat!

— Poate tot din pricina celor nouă ani.

— Sau datorită lunii martie.

— Hi-hi, surâse viclean Pavel Pavlovici. Aveți niște gânduri cam glumețe... Dar, dacă-mi îngăduiți, în ce constă propriu-zis schimbarea mea?

— Ce mai treacă-meargă! Mai înainte Pavel Pavlovici era o persoană serioasă și cumsecade — deșteaptă, pe când acumă-i un *vaurien*!

Velceaninov se găsea într-o stare de maximă iritare, în care cei mai reținuți oameni trântesc vorbele cele mai neaș-teptate.

— *Vaurien!* Așa credeți? Va să zică nu mai sunt "deș-tept"? Nu sunt deștept? chicotii ironic Pavel Pavlovici.

— Ce deștept! Pasămite sunteți acum un om cu adevărat *intelligent*.

"Oi fi eu impertinent, se gândeau Velceaninov, dar canalia asta este și mai impertinentă. Și oare ce-o fi urmăring?"

— Ah, scumpule și neprețuitule Alexei Ivanovici! se ne-liniști brusc oaspetele, foindu-se în fotoliu. Ce ne pasă nouă? Doar nu suntem acum în societate, în cercurile înalte ale aris-tocrației. Nu suntem decât doi foști amici căt se poate de sin-ceri și de vechi, care ne-am întâlnit și ne amintim unul altuia cu toată sinceritatea legătura aceea de neuitat în care defuncta era o verigă de preț a prieteniei ce ne legă!

Furat parcă de entuziasmul său, musafirul își lăsă capul în piept, cum obișnuia altădată, dar fața și-o acoperi cu pălă-ria. Velceaninov îl cercetă din ochi cu vădit dezgust și ne-liniște.

"Și dacă nu _i decât un măscărici? străfulgera un gând prin mintea lui Velceaninov. Dar nu, imposibil! Parcă nu _i nici beat, deși n_ar fi exclus, are fața roșie. De altfel, beat ori nu — tot acolo ajungem. Oare de ce s_o fi agățând de mine? Ce_o fi vrând canalia asta?"

— Vă aduceți aminte, vă mai aduceți aminte, exclamă Pavel Pavlovici, dându _și pălăria încet, încet la o parte din dreptul feței sale și lăsându _se tot mai mult și mai mult pradă amintirilor... Sper că n_ati uitat excursiile noastre afară din oraș, serile și petrecerile cu dansuri și cu jocuri nevinovate la excelența _sa, extrem de primitoare, Semion Semionovici? Dar lecturile noastre serale în trei? Dar împrejurările în care ne_am cunoscut, când ați intrat la mine în dimineața aceea pentru informații cu privire la procesul dumneavoastră, ați început chiar să vociferați, cum deodată a ieșit Natalia Vasilievna și peste zece minute ați și devenit cel mai sincer prieten al casei noastre pentru un an întreg, întocmai ca în *Provinciala*, piesa scrisă de domnul Turgheniev...

Velceaninov se plimba cu pași rari, cu privirile în pământ, își urmărea musafirul cu nerăbdare și cu dezgust, ascultându _l însă cu multă luare _aminte.

— Nici nu mi_a trecut prin minte *Provinciala*, îl între-rupse gazda, făstâcindu _se puțin, iar dvs. n_ati vorbit nici-odată cu o voce aşa de pițigăiată și cu expresii atât... de neobișnuite. De ce?

— Într _adevăr, pe vremuri tăceam mai mult, adică eram mai taciturn, adăugă zorit Pavel Pavlovici. Pe atunci îmi era mult mai drag s_o ascult pe răposata. Mai țineți minte cum vorbea, și cu cât spirit? Dar despre *Provinciala* și, mai ales cât privește pe Stupendiev, aveți dreptate și aici, fiindcă eu, îm-preună cu neprețuita mea soție răposată, după ce ați plecat, aducându _ne aminte de dumneavoastră, în clipele de liniște, am asemuit prima noastră întâlnire cu această piesă de tea-tru... deoarece, într _adevăr, lucrurile semănau. Cât despre Stupendiev...

— Care Stupendiev, naiba să _l ia ! răcni Velceaninov și chiar bătu din picior, pierzându _și cumpătul de _a binelea la auzul numelui de Stupendiev din pricina unei amintiri alar-mante, care îi trecu prin cap în clipa aceea.

— Stupendiev? E un personaj... un personaj de piesă, e numele soțului din *Provinciala*, chițcăi Pavel Pavlovici cu cel mai dulce glăscior de pe lume. Dar asta face parte din cu totul alt capitol al amintirilor noastre, cele mai plăcute și mai frumoase, de după plecarea dvs. când Stepan Mihailovici Bagautov ne acordă amiciția lui, exact ca dvs., dar de data asta pe timp de cinci ani bătuți...

— Bagautov? Anume cine? Care Bagautov? replică Vel-ceaninov pironindu _se pe loc înaintea musafirului.

— Bagautov, Stepan Mihailovici, care ne _a hărăzit priete-nia lui tocmai un an după dumneavoastră, la fel ca și dum-neavoastră.

— A, Doamne sfinte, îl cunosc! exclamă Velceaninov, dumirindu _se în cele din urmă. Bagautov! El a avut o slujbă acolo la voi.

— A avut, a avut! Pe lângă guvernator. Era din Petersburg, un Tânăr foarte distins, se trage din cea mai înaltă societate! rosti cu vădită încân-tare Pavel Pavlovici.

— Da, da, da! Unde mi _i capul? Atunci și el?

— Și el, și el! îi ținu isonul Pavel Pavlovici cu același elan, prințând din zbor vorba nesocotită scăpată de stăpânul casei, și el. Acolo am și jucat *Provinciala*, pe scena teatrului de amatori din casa excelenței _sale, extrem de primitoare, Semion Semionovici. Stepan Mihailovici juca rolul "contelui", eu eram "soțul", iar răposata — provinciala". Numai că mie mi s_a luat rolul de "soț" la insistențele răposelei, aşa că n_am mai jucat rolul de "soț", nefiind, chipurile, capabil...

— La naiba, ce mai Stupendiev sunteți și dumneavoastră! Dumneava-oastră sunteți doar Pavel Pavlovici Trusoțki, și nu Stupendiev! rosti Velceaninov, cu grosolanie, fără nici un menajament, aproape tremurând de indignare. Numai că... dați _mi voie... Bagautov acesta se află aici la Petersburg. L_am văzut personal, chiar în primăvara asta. Nici la dânsul nu vă duceți?

— În fiecare zi lăsată de la Dumnezeu trec pe la el. Se împlinesc acum trei săptămâni.

Și nu sunt primit. Cică ar fi bolnav și nu mă poate primi. Închipuiți _vă, am aflat din sursa cea mai sigură că _într_adevăr e bolnav și _încă foarte grav. Și ce bun prieten mi _a fost, șase ani! Ah, Alexei Ivanovici, vă spun și vă repet, în starea sufletească în care mă aflu îmi vine câteodată să intru în pământ, zău aşa. Iar alteori aş _îm-brățișa tocmai pe câte unul dintre aceia care au fost, cum se spune, martori oculari sau participanți, numai aşa, ca să vărs o lacrimă, fără nici un alt gând, ca să vărs o lacrimă...

— Ei, ajunge, destul pentru ziua de azi! Nu _i aşa? îl întrerupse scurt Velceaninov.

— Destul și prea destul! spuse Pavel Pavlovici, ridicându _se numai-decât din fotoliu. E ora patru. Și _mi pare rău că v _am deranjat numai și numai din egoism.

— Știți ce? Am să trec eu _însumi, neapărat, pe la dum-neavoastră și atunci sper că... Dar deocamdată spuneți _mi sin-cer și de _a dreptul, nu cumva sunteți beat?

— Eu beat? Vai, nicidecum!

— Cum? N _ați băut nici _înainte de a veni la mine, nici mai devreme?

— Alexei Ivanovici, ascultați _mă pe mine. Sunt sigur că aveți febră.

— Chiar mâine o să trec pe la dumneavoastră, de dimineață, _înainte de unu.

— De mult îmi dau seama că parcă ați aiura, adăugă Pavel Pavlovici, _întrerupându _l și stăruind satisfăcut asupra acestui lucru. Mă simt oarecum că, de fapt, din pricina neîndemânerii mele... Uite plec, plec chiar acum. Iar dumneavoas-tră culcați _vă și dormiți un pic, rogu _vă.

— Dar de ce nu mi-ați spus unde locuiți? strigă _în urma lui Velcea-ninov, aducându _și aminte _în ultimul moment.

— Cum? Nu v _am spus? La hotelul Pokrovskiaia...

— La care hotel Pokrovskiaia?

— La cel de lângă biserică Pokrov, acolo, _în stradela aceea, am uitat cum _îi zice, și nu _mi aduc aminte nici de numărul camerei... dar se află chiar alături de biserică Pokrov.

— Am să vă găsesc, neapărat!

— Poftim, poftim! Vă aștept cu placere... un musafir aşa de scump!

Și Pavel Pavlovici dădu să coboare scara.

— Stați! răcni după dânsul Velceaninov. N _aveți cumva de gând să _ștergeți putina?

— Adică, cum vine asta, "să _șterg putina"? rosti Trusoțki, cu ochii holbați și, zâmbind, se răsuci spre el pe treapta a treia.

În loc de răspuns Velceaninov trânti cu zgomot ușa, o _în-cuie cu grija și puse cârligul. Intrând _în odaie, scuipă ca și cum s _ar fi spurcat cu ceva murdar.

Rămase nemîșcat _în picioare, la mijlocul odăii, cam vreo cinci minute, apoi se aruncă pe pat fără să se mai dezbrace și adormi _într_o clipă. Lumânarea uitată pe masă arse până la capăt.

IV

Soția, bărbatul și amantul

Velceaninov dormi foarte adânc și se trezi exact la orele nouă și jumătate. Se ridică _într_o clipă _în capul oaselor, se aşeză pe marginea patului și rămase cu gândul stăpânit de moartea "acestei femei".

Vestea neașteptată din ajun despre moartea ei făcu asupră _i o impresie zguduitoare, care _l tulbură și chiar îl umplu de durere. O idee ciudată _îi _înăbușit tulburarea și suferința pentru câtva timp, _în prezența lui Pavel Pavlovici. Dar după ce se trezi, toate întâmplările petrecute cu nouă ani _în urmă i se _înfățișară dintr_o dată cu o limpezime extraordinară.

Pe femeia asta, răposata Natalia Vasilievna, soția "aces-tui Trusoțki", Velceaninov o iubise și devenise amantul ei, când fusese reținut un an _încheiat _în orașul T. pentru un proces al său (tot cu privire la o moștenire), deși procesul cu pricina nu cerea neapărat o prezență atât de _îndelungată, ade-vărata cauză fusese legătura cu dânsa. Această legătură și acest amor puseseră stăpânire cu atâta putere asupra lui Velceaninov, care căzuse _într_un

fel de robie față de Natalia Vasilievna, încât acesta ar fi fost gata să săvârșească orice faptă nebunească, lipsită de rațiune, pentru satisfacerea celui mai mic capriciu al femeii iubite. Nici mai înainte, nici pe urmă nu i se mai întâmplase ceva asemănător. La sfârșitul anului, când despărțirea nu mai putea fi amânată, Velceaninov fusese cu-prins de_o deznădejde atât de mare în preajma zilei fatale, deși despărțirea urma să fie de scurtă durată, încât făcuse Nataliei Vasilievna propunerea de a o răpi, să fugă de la soț, să lase totul baltă și să plece în străinătate cu dânsul pentru totdeauna. Numai zeflemele și perseverența fermă a acelei doamne (care la început aprobase întru totul proiec-tul, pesemne numai din plăcuteală sau ca să se distreze) îl putuseră opri, făcându-l să plece singur. Ce se întâmplă în urmă? Nu trecură nici două luni de la despărțire și Velceani-nov își puse la Petersburg o întrebare care rămase fără răs-puns pentru totdeauna, și anume: dacă iubise cu adevărat pe acea femeie sau dacă totul nu fusese decât o "nălucire". În-trebarea asta nu se înfiripase în mintea lui numai din super-ficialitate sau sub imperiul vreunei alte pasiuni, care s_ar fi aprins într-însul. În primele două luni de sedere la Petersburg Velceaninov căzu într-un fel de frenezie și nici nu dă-dea cătuși de puțină atenție altei femei, deși reintră numai decât în vechea lui societate și văzu vreo sută de femei. De altfel, el își dădea perfect de bine seama că, dacă s_ar reîntoarce în orașul T., ar cădea iarăși sub farmecul copleșitor al acestei femei, în pofida tuturor întrebărilor pe care și le pusese. Chiar și peste cinci ani păstra aceeași convingere. Dar după acești cinci ani, el recunoștea lucrul acesta cu indignare, și își aducea aminte cu ură de "femeia aceea". Și îi era rușine de anul petrecut la T. Ba nici nu putea pricepe cum fusese dominat el, Velceaninov, de_o patimă aşa de "stupidă". Amin-tirile acestei patimi se transformaseră în ochii săi într-o pată de rușine. Roșea până la lacrimi și suferea chinul remușcărilor. Iar după alti câțiva ani, Velceaninov izbuti să se mai liniștească. Se strădui să uite totul și avu succes aproape în întregime. Dar fulgerător, după nouă ani, totul reînvie în chip ciudat în fața lui, după vesteala în ajun despre moartea Nataliei Vasilievna.

Acum, sezând pe pat cu gândurile răvășite, care i se în-grămădiseră talmeș-balmeș în cap, Velceaninov își dădea seama cu claritate de un singur lucru: că se simțea foarte li-niștit în ce privește dispariția Nataliei Vasilievna, cu toată "impresia zguduitoare" din ajun, pe care o avusesese la aflarea știrii. "Oare nici n_am,s_o regret?" se întreba el. Nu mai sim-țea, ce_i drept, nici un fel de ură împotriva ei și acum o putea judeca cu mai multă justețe și obiectivitate. După pă-rerea lui, formată, de altfel, mai demult în răstimpul acestor nouă ani de despărțire, Natalia Vasilievna făcea parte dintre cele mai obișnuite doamne din lumea "bună" provincială, și "cine știe? poate aşa și fusese în realitate, iar eu singur o prefăcusem într-un vis". Bănuia întotdeauna însă că părerea aceasta putea fi eronată. Bănuiala i se întărea acum, dato-rită faptelor care o confirmau. Acest Bagautov avusesese și el o legătură cu dânsa timp de câțiva ani, fiind, după cum se vede de asemenea "subjugat"! Bagautov fusese un Tânăr din cea mai aleasă societate a Petersburgului și, deoarece era o "secătură" (după spusa lui Velceaninov), el nu_si putea face carieră decât în capitală. Totuși Bagautov părăsise Petersburgul, neglijând adică profitul său principal, și_si pierduse cinci ani în orașul T. numai și numai pentru femeia asta. Pesemn se întorsese în cele din urmă la Petersburg doar fiindcă fu-sese aruncat și el "ca o cârpă". Rezultă de aici că această femeie avusesese ceva extraordinar — darul de a atrage, de a înrobi și de a domina.

Totuși ea parcă nici nu posedase mijloacele de a captiva și de a stăpâni. "Ca înfățișare, nici n_ai fi putut spune, că ar fi fost frumoasă, ba chiar mai degrabă ai fi zis că_i urâtă". Velceaninov o cunoscuse pe vremea când avea douăzeci și opt de ani. Figura nu_i era nici măcar drăguță, dar se înșufle-țea uneori într-un chip plăcut. N_avea ochi calzi, radiau dimpotrivă o duritate extremă. Era foarte slabă. Nu strălucea prin cultură. Era, indiscutabil, intelligentă, avea o minte pătrunză-toare, dar aproape totdeauna unilaterală. Își înșușise manie-rele de mondenă provincială având totodată, ce_i drept, mult tact. Avea gusturi rafinate, dar mai mult în arta îmbrăcămin-tei. Autoritară și hotărâtă. Nu exista cu dânsa înțelegere pe jumătate: "tot ori nimic". Manifesta, în chestiuni dificile, o fermitate și o perseverență uimitoare. Avea darul mărinimiei, însă aproape totdeauna întregit cu o

injustiție fără margini. Nu se putea discuta cu dânsa, pentru ea doi ori doi nu în-semna nimic. Niciodată nu se socotea în nici un lucru ne-dreaptă sau vinovată. Nenumăratele și permanentele sale in-fidelități față de soț nu împovărau cătuși de puțin conștiința, însuși Velceaninov o compara cu "Maica Domnului din secta hlâștilor", ferm încredințată ea însăși că ar fi într-adevăr năs-cătoare de Dumnezeu, la fel și Natalia Vasilievna avea cea mai adâncă credință în fiecare din faptele sale. Era credin-cioasă amantului, ce-i drept, dar numai atâtă timp cât nu se sătura de dânsul. Îi plăcea să și chinuie ibovnicul, dar să-l și răsplătească. Era o femeie pătimășă, crudă și senzuală. Ura desfrâul, pe care îl condamna cu o înverșunare fără pereche — ea însăși fiind o desfrânată. Dar nici un fel de dovezi n-ar fi putut-o convinge de propriul său desfrâu. "Pesemne ea cu bună_credință nu și dă seama de asta", gândea despre ea, încă pe când se afla în orașul T. Însuși Velceaninov care, în trea-căt fie zis, participa la acest desfrâu. "Natalia Vasilievna este una dintre acele femei, își zicea el mai departe, care parcă se și nasc ca să fie soții necredincioase. Asemenea femei nu cad în păcat niciodată înainte de mariaj. Legea firii lor cere ' ca ele să fie neapărat măritate, pentru a și îndeplini misiunea. Soțul li-i primul amant, dar numai după nuntă. Nici o altă fată nu se căsătorește mai ușor și mai reușit decât ele. Totdeauna soțul este vinovat pentru luarea primului amant. Apoi ele con-tinuă pe drumul ăsta cu o perfectă bună_credință — simțindu-se până la sfârșit cu totul îndreptățite și, bineînțeles, absolut ne-vinovate."

Velceaninov era ferm convins că există într-adevăr un asemenea tip de femei. Dar avea de asemenea convingerea că există și un tip de soț, corespunzător acestor femei, unica lor menire fiind deci de a corespunde tipului respectiv de femei. După părerea lui, esența unor astfel de bărbați con-sistă în aceea de a fi, cum să zice, "eterni soții" sau, mai exact, de a rămânea în viață *numai* soții și nimic mai mult. "Asemenea om se naște și se dezvoltă numai pentru a se în-sura, iar după mariaj, să se transforme neîntârziat într-un accesoriu al soției sale, chiar și în cazul când el ar avea din întâmplare o personalitate indisutabilă. Semnul distinctiv al unui astfel de soț este podoaba cunoscută. Pentru el e o im-possibilitate ca să nu fie încornorat, după cum soarele nu poate să nu lumineze. Dar despre asta habar n-are niciodată și nici nu poate afla vreodată însăși în virtutea legilor naturii". Velceaninov avea o credință nestrămutată că pe lume există aceste două tipuri și că Pavel Pavlovici Trusoțki din orașul T. era reprezentantul perfect al unuia dintre ele. Cât privește pe Trusoțki, cel din ajun, se înțelege de la sine, nu mai era acel Pavel Pavlovici pe care Velceaninov îl cunoscuse în T. Îl găsi grozav de schimbă, dar acesta își dădea seama că oas-petele său nici n-ar fi putut rămâne același, totul intrând în ordinea naturală a lucrurilor. Domnul Trusoțki ar fi putut fi cel dinainte numai în cazul când soția sa ar mai fi fost în viață. Acum însă el nu mai era decât o parte din întreg, ră-masă de izbeliște la voia întâmplării, cu alte cuvinte, ceva surprinzător, aparte...

În ceea ce-l privește însă pe Pavel Pavlovici, cel din ora-șul T., iată ce și aduse aminte Velceaninov:

"Drept vorbind, Pavel Pavlovici nu era în localitatea T. decât un "soț", și nimic mai mult. Dacă avea și o funcțiune, asta se explica numai prin faptul că slujba intra, cum să zice, printre atribuțiunile sale de soț. Luase serviciu pentru soție și pentru poziția ei mondenă în orașul T., totuși era un slujbaș foarte sărguincios. Avea pe atunci treizeci și cinci de ani și se bucura de oarecare avere, chiar măricică. La slujbă nu se distingea prin cine știe ce aptitudini, dar nici prin incapacitate. Întreținea legături cu societatea cea mai înaltă din gubernie și trecea drept un om cu dare de mâină. În localitatea T. Natalia Vasilievna era foarte respectată, ceea ce ea nu prea aprecia, socotind omagiile ca pe deplin cuvenite. Se pricepea să primească în casa ei lumea în con-diții excelente, iar pe Pavel Pavlovici îl dresase așa de bine, că se putea descurca cu maniere aristocratice chiar când primeau pe cei mai înalți demnitari ai guberniei. Poate era și deștept, după părerea lui Velceaninov. Dar, cum Nataliei Vasilievna nu-i prea plăcea ca soțul său să vorbească prea mult, nici nu i se putea descoperi cine știe ce deșteptăciune. Poate avea, din naștere, multe însușiri bune, ca și defecte.. Însă calitățile acestea se aflau parcă sub obroc, iar defectele erau înăbușite cum mijeanu. Velceaninov ținea, de pildă, minte, că domnul Trusoțki se lăsa

furat uneori de dorința de a lua, în derâdere pe aproapele său — ceea ce îi era strict interzis.. Îi plăcea alteori să povestească câte ceva, dar și acest lucru se afla sub observație. I se îngăduia să istorisească numai ni-micuri, și cât mai pe scurt. Avea atracție pentru un cerc de amici din afara casei și îi plăcea chiar să cinstească câte un pahar de vin cu vreun prieten, ultima înclinare însă îi fu-sese stârpită chiar de la rădăcină. Dar încă ceva caracteristică privindu-l în societate, nimeni nu ar fi putut spune că e un soț sub papuc. Natalia Vasilievna se arăta ca o soție absolut ascultătoare și poate chiar ea însăși era încredințată de acest lucru. Pavel Pavlovici poate o iubea nebunește pe Natalia Vasilievna, dar nimeni nu putea observa aşa ceva, fiind chiar imposibil, probabil de asemenea din pricina unei dispoziții de acasă a Nataliei Vasilievna. Pe când locuia în orașul T., Velceaninov își punea uneori întrebarea: oare îl bănuiește căt de căt Trusoțki de legătura cu soția sa? De câteva ori a în-trebat-o foarte serios pe Natalia Vasilievna, dar de fiecare dată a primit același răspuns, rostit cu oarecare necaz, că bărbatul său nu știe nimic și nu va putea afla vreodată ceva, mai ales că "asta nu-i treaba lui!" și încă o trăsătură de caracter: ea nu și bătea joc niciodată de Pavel Pavlovici. Nu-l găsea de loc nici caraghios, nici prea urât și îl ar fi luat cu hotărâre partea dacă cineva ar fi îndrăznit să fie necuviincios față de dânsul. Neavând copii, ea trebui să se consacre în mare parte vieții mondene. Dar îi plăcea și interiorul său. Plăcerile mon-dene nu îl absorbeau niciodată cu totul. Acasă o atrăgeau gos-podăria și lucrul de mâna. În ajun, Pavel Pavlovici își amintise lecturile serale din sânul familiei. Lucrurile se petreceau aşa: ctea Velceaninov, ctea și Pavel Pavlovici care — curios! — ctea foarte bine cu glas tare. Între timp, Natalia Pavlovna proba și asculta totdeauna în liniște. Se cteau îndeobște romane de Dickens, vreo revistă rusească, iar uneori câte ceva "serios". Natalia Vasilievna prețuia foarte mult cultura lui Velceaninov, dar în tăcere, ca și cum aceasta ar fi fost o chestiune încisă și lichidată despre care nu mai era nevoie de adăugat nimic. În genere, cărțile și știința o lăsau indiferentă, socotindu-le eventual utile, dar străine de ea. Spre deosebire de ea, Pavel Pavlovici se lăsa uneori înflăcărat. Legătura din orașul T. se rupse subit, după ce atinsese pentru Velceaninov cea mai deplină culme, vecină cu nebunia. Fu pur și simplu alungat. Împrejurările despărțirii fuseseră însă atât de bine regizate, încât el plecă fără să bănuiască că eroina îl lepădase "ca pe o cărpă". În orașul T., cu vreo lună și jumătate înainte de plecarea lui Velceaninov, își făcuse apariția un ofițeră tinerel de artillerie, abia ieșit din școala militară, care se înăudise la familia Trusoțki. În loc de trei, erau acum patru. Natalia Vasilievna îl primea pe june cu bunăvoie, dar se purta cu dânsul ca și că un băiețăș. Velceaninov nu căzu la bănuială. Nici nu-i ardea de asta, deoarece — tocmai în vremea aceea — i se anunțase necesitatea despărțirii. Unul din sutele de motive, ticiuile de Natalia Vasilievna pentru iminența plecării sale căt se poate de grabnic, fusese și argumentul că parcă rămăsese gravidă. De aceea era natural ca Velceaninov să dispară neapărat și numai de către, măcar pentru trei sau patru luni, pentru ca după nouă luni soțului să nu îl se poată trezi vreo bănuială, chiar dacă în urmă să fi făcut vreo aluzie malicioasă pe seama acestui eveniment. Argumentul era tras de păr. După propunerea furtunoasă a lui Velceaninov de a fugi la Paris sau în America, el plecă de unul singur la Petersburg, "fără îndoială, pentru scurt timp", adică nu mai mult de trei luni. Altfel, nu ar fi plecat cu nici un chip și nu ar fi ținut seamă de nici un fel de motive sau de argumente. Exact peste două luni, Velceaninov primi la Petersburg o scrisoare din partea Nataliei Vasilievna cu rugă-mintea de a nu se mai întoarce niciodată în orașul T., deoarece ea iubea acum pe un altul. În privința sarcinii, îi aducea la cunoștință că fusese o greșeală la mijloc. Vestea despre eroarea asta era inutilă, căci totul apăru lăptăușit de lui Velceaninov, care își aduse aminte de ofițeră. Așa se isprăvi po-vesta asta pentru totdeauna. Peste câțiva ani, Velceaninov auzi din întâmplare că Bagautov se pripășise prin orașul T. unde rămase cinci ani bătuți. El își tălmăci lunga durată a legăturii cu Bagautov prin faptul că între timp Natalia Vasilievna îmbătrânișe desigur mult de tot și de aceea se făcuse mai statornică decât odinioară.

Velceaninov rămase pe pat cam un ceas. Se dezmetici în cele din urmă, sună pe Mavra ca să-i aducă cafeaua, o bău în pripă, se îmbrăcă și exact la unsprezece porni spre biserică Pokrov ca să caute hotelul lui Trusoțki. De fapt acum, ziua, Velceaninov își făcu o

imagine diferită despre hotelul Pokrovski. Apoi simți un pic de rușine pentru modul cum se purtase în ajun cu Pavel Pavlovici și chestiunea acea-sta trebuia rezolvată fără întârziere.

Velceaninov își explică fantasmagoria din ajun cu încu-iatul ușii, ca datorită întâmplării și înfățișării de om beat a lui Pavel Pavlovici. Poate și din alte pricini. În realitate, ha-bar n_ avea de ce se ducea acum ca să refacă niște relații noi cu fostul soț, când totul se sfârșise aşa de firesc, ca de la sine. O putere ascunsă îl atrăgea însă într_acolo. Era la mijloc o impresie deosebită care crea atracția...

V Liza

Lui Pavel Pavlovici nici nu_i trecuse prin cap "să spele putina" și Dumnezeu știe de ce_i pusesese Velceaninov în ajun întrebarea asta brutală, parcă intr_adevăr ar fi avut mintea înceșoșată. La prima întrebare pusă intr_o prăvălioară de mă-runțișuri de lângă biserică Pokrov i se arăta hotelul cu ace-lași nume, la doi pași, intr_o stradelă. Cineva de la hotel îl lămuri că domnul Trusoțki se instalase în curte în niște case, unde se aflau camerele mobilate ale Mariei Sâsoevna. Urcând o îngustă scară de piatră, udă și foarte murdară, în corpul de case din curte, care ducea de la parter la etaj, unde se găseau camerele de închiriat, Velceaninov auzi deodată un plâns. Părea un plâns de copil de șapte_opt ani, un plâns trudnic, cu hohote uneori înfundate, și o dată cu ele un tropăit de pași și niște strigăte mâñoioase, intr_un falset șuierător, dar înăbușit, care izbucneau dintr_un gâtlej de bărbat adult. Acest om vârstnic parcă voia să_l potolească pe copil și nu dorea de loc să se audă plânsul, dar el însuși făcea mai multă gă-lăgie decât copilul. Strigătele erau aspre, iar copilul parcă împlora îndurare. Pătrunzând intr_un mic corridor, pe laturile că-ruia dădeau câte două uși, Velceaninov întâlni o femeie înaltă și foarte grasă, cu părul ciufulit, și o întrebă de Pavel Pavlovici. Ea arăta cu degetul spre ușa de după care venea plânsul. Pe față grasă și stacojie a acestei femei de patruzeci de ani se ctea o răbufnire de indignare.

— Uite_l cum se distrează! rosti ea cu voce groasă, dar scăzută, și se îndreptă spre scară.

Velceaninov dădu să bată în ușă, dar se răzgândi, o deschise și intră. În mijlocul unei odăi, unde era îngrămădită mobilă simplă de lemn vopsit, stătea în picioare Pavel Pavlovici, numai în pantaloni, fără haină și vestă, roș la față, mânișos, care căuta să potolească prin strigăte, gesturi și poate chiar prin lovitură (cum i se păru lui Velceaninov) pe o fetiță de vreo opt ani, îmbrăcată săracăios, deși ca o domnișoară, intr_o rochiță de lână, scurtă, de culoare neagră. Fetița părea intr_o criză de nervi, plângând convulsiv cu sughițuri și_și întindea mânuțele spre Pavel Pavlovici, ca și cum ar fi vrut să_l cuprindă, să_l îmbrățișeze, să_l înduplece și să caute a_l convinge de ceva. Într_o clipită totul se schimbă fulgerător. Când îl văzu pe musafir întrând în casă, copila scoase un țipăt și o zbughi intr_o cămăruță în-vecinată, iar Pavel Pavlovici, uluit pentru o clipă, zâmbi larg, întocmai ca și în ajun, când Velceaninov deschise brusc ușa spre scară.

— Alexei Ivanovici! izbucni el în culmea mirării. Pentru nimic în lume nu m_ăș fi putut aștepta. Dar poftim aici, aici! Uite colea pe divan sau dincolo, luați loc în fotoliu, iar eu... și dădu să_și pună în grabă surtul, uitând vesta.

— Nu vă deranjați. Rămâneți aşa cum sunteți, spuse Velceaninov, așezându_se pe un scaun.

— Dar nu se poate. Dați_mi voie să mă pun la punct. Așa arăta mai cuviincios. Dar unde v_ati așezat? În colț? Treceți dincoace, în fotoliu, la masă... Zău că nu mă așteptam de loc! și se așeză pe marginea unui scaun de paie, nu alături de musafirul "neașteptat", ci — rotind scaunul — drept în fața lui, ca să_l vadă mai bine.

— Și de ce nu v_ati așteptat? Doar ieri v_am spus c_o să vin la dumneavoastră pe vremea asta!

— Îmi închipuiam că n_o să veniți. Cum m_am trezit, dându_mi seama de cele

petrecute ieri, am înțeles că n_o să vă mai văd, niciodată.

Între timp, Velceaninov cerceta în juru_i cu privirea. În odaie era dezordine, patul nestrâns, hainele împrăștiate, pe masă cești nespălate după cafea, fărâmituri de pâine și o sticlă de șampanie, băută pe jumătate, fără dop și cu un pahar alături. Aruncă o privire piezișă în încăperea vecină, dar acolo era liniște deplină. Fetița se pitulase și tăcea din gură.

— Nu cumva beți acum? arătă Velceaninov spre sticla de șampanie.

— Rămășițe..., se făstăci Pavel Pavlovici.

— Vai, cât de mult v_ati schimbăt!

— Obiceiuri urâte, venite subit. După nenorocirea aceea... Nu mint. Nu mă mai pot stăpâni. Nu fiți neliniștit, Alexei Iva-novici. Acum nu mai sunt beat, n_o să mai îndrug verzi și uscate, ca ieri la dumneavoastră. Drept să vă spun, toate_s de atunci! De mi_ar fi prezis cineva, acum jumă-tate de an, că am s_o iau aşa, razna, dintr_o dată, ca acum, să mă fi ară-tat atunci în oglindă, zău că nu l_as fi crezut, pe legea mea!

— Înseamnă că aseară ați fost beat?

— Fost! recunoscu cu jumătate de gură Pavel Pavlovici, plecându_si rușinat ochii în pământ. Dar stați să vedeți. Nu eram chiar beat de tot, ci numai mahmur — după beție. Țin să vă lămuresc că după beție mă fac rău: nu mai simt decât o urmă de amețeală, o cruzime însă și o nesoco-tință pun stăpânire pe mine, și durerea mea o simt mai tare. Poate de aceea și beau. Atunci sunt în stare să fac tot felul de năzbătii, chiar prostești, și_s gata să jignesc pe oricine. Pesemne ieri am avut o compor-tare foarte ciudată față de dumneavoastră.

— Cum? Nu vă mai amintiți?

— Cum să nu! Țin minte totul.

— Vedeți, Pavel Pavlovici, întocmai aşa m_am gândit și eu. În chipul acesta mi_am explicat lucrurile, rosti împăciuitor Velceaninov, iar pe deasupra, eu însuși m_am purtat cu dumneavoastră cam nervos, apoi am prea puțină răbdare, ceea ce recunosc fără înconjur. Alteori, nu mă simt prea bine, și vizita dumneavoastră, noaptea...

— Da, noaptea, noaptea ! clătină din cap Pavel Pavlovici, parcă s_ar fi mirat și s_ar fi condamnat pe sine însuși... cum de am făcut aşa ceva? Pentru nimic în lume n_as fi intrat la dumneavoastră, dacă nu mi_ati fi deschis, aş fi plecat. Am mai venit o dată, Alexei Ivanovici, acum vreo săptămână, dar nu v_am găsit acasă. Pe urmă poate n_as mai fi încercat niciodată să vă văd. Tot mi_a mai rămas un pic de mândrie, Alexei Ivanovici, deși îmi dau seama... de starea în care mă aflu. Ne_am întâlnit și pe stradă. Îmi ziceam: dacă cumva n_o să mă recunoască, dacă o să_mi întoarcă spatele, într_adevăr, nouă ani nu_s o glumă. De aceea n_am îndrăznit să mă apropii de dumneavoastră. Ieri noapte mă întorceam din cartierul Petertmrgskaia storona, și uităsem cu totul câte ceasuri erau. Vina o poartă asta (și arătă sticla) pe lângă sen-timentele mele. Am făcut o prostie, și încă una mare de tot. Dacă n_ati fi fost un om de caracter, căci ați venit la mine chiar după cele întâmplături astă_noapte, numai și numai în amintirea trecutului, mi_as fi pierdut orice speranță de a reînnoi legăturile noastre de prietenie.

Velceaninov îl asculta cu luare_aminte. Îi părea că omul acesta vorbea sincer și chiar cu oarecare demnitate. Totuși nu_i venea să_i credă spusele, cum îi trecu pragul.

— După cum văd, Pavel Pavlovici, nu sunteți singur. Spuneți_mi a cui e fetița pe care am găsit_o adineauri la dumneavoastră? Pavel Pavlovici, uimit, își înălță sprâncenele și totodată se uită cu o privire senină și binevoitoare la Vel-ceaninov.

— A cui să fie? E doar Liza, rosti el, zâmbind cu amabilitate.

— Care Liza? mormăi Velceaninov și simți o înfiorare. Impresia se produsese prea brusc. Adineaori, când intrase în casă și o găsise pe Liza, fusese, ce_i drept, mirat, dar n_avusese nici o presimțire, nu_i trecuse prin minte nici un gând deosebit.

— Da, Liza noastră, fiica noastră, Liza! surâse Pavel Pavlovici.

— Cum fiica? Dar dumneavoastră cu Natalia... cu răpo-sata Natalia Vasilievna ați avut copii? îl întrebă neîncreză-tor Velceaninov, cu o voce înăbușită parcă de sfială.

— Cum de nu? Ah, Doamne, bine ziceți. De unde ați fi putut afla? M_am zăpăcit! Dumnezeu ne_a dăruit_o după ple-carea dumneavoastră.

Pavel Pavlovici se săltă de pe scaun, înfiorat de o tul-burare parcă oarecum plăcută.

— N_am auzit nimic, spuse Velceaninov și păli.

— Într_a devăr, de la cine ați fi putut afla, mai e vorbă? repetă Pavel Pavlovici cu o voce înduioșată, stinsă. Răpo-sata și cu mine pierdusem orice nădejde. Vă aduceți aminte și dumneavoastră. Și deodată, ne_a blagoslovit Domnul cu un copil. Eram în al nouălea cer, numai unul Cel_de_Sus îmi știe bucuria. Asta s_a întâmplat parcă la un an după plecarea dum-neavoastră. Ba nu, nu peste un an, ci cu mult mai devreme. Ia stați, dacă nu mă însăla memoria, ați plecat de la noi în octombrie sau chiar în noiembrie...

— Am plecat din orașul T. la începutul lui septembrie, în douăspre-zece ale lunii, țin foarte bine minte.

— Adevărat? în septembrie? Hm... unde mi_e capul? se miră, foarte surprins, Pavel Pavlovici. Atunci, dacă_i aşa, dați_mi voie, rogu_vă. Dumneavoastră ați plecat în douăspre-zece septembrie, iar Liza s_a născut la opt mai. Va să zică: septembrie, octombrie, noiembrie, decembrie, ianuarie, februarie, martie, aprilie — adică la opt luni și ceva. Asta_i! Și de_ați fi știut cum răposata...

— Dar arătați_mi fetița... chemați_o aici..., bâigui cu o voce spartă Velceaninov.

— Neapărat! Începu să se agite Pavel Pavlovici, oprindu_se la jumătatea vorbei, ca și cum n_ar fi avut nici o im-portanță ceea ce voise să spună. Îndată, v_o prezint îndată, și Trusoțki intră în grabă în odăia unde se afla Liza.

Trecuă trei sau poate chiar patru minute. În mica în-cădere de alături răsunară câteva șoapte pripite. De abia se auzea vocea Lizei. "Fetița nu vrea pesemne să vină", se gândi Velceaninov. În sfârșit, amândoi se arătară în prag.

— Iat_o, se sfiește, spuse Pavel Pavlovici, îi strașnic de rușinoasă, mândră... leit răposata!

Liza se ivi fără lacrimi în ochi, cu privirile lăsate în pământ. O ducea de mână tatu_său. Era o fetiță înălțată, fi-ravă, foarte frumușică. Își ridică repede ochii săi mari și albaștri spre musafir cu o vădită curiozitate. Îl privi posomorât și numai decât îi lăsa în jos. Avea în privire o gravitate puerilă, cum au copiii rămași singuri cu un necunoscut, când se refugiază într_un colț și de acolo îl supraveghează pe noul venit, nemaivăzut până atunci, privindu_l grav și cu neîncredere. Dar poate era în ochii ei și alt gând, nu de copil, cum i se păru lui Velceaninov. Tatăl o aduse până în dreptul mu-safirului.

— Uite, nenea a cunoscut_o pe mămica odinioară. A fost prietenul nostru. Nu fi sălbatică, întinde_i mânuța.

Fetița se înclină ușor și îi dădu sfios mâna.

— Natalia Vasilievna n_a vrut s_o învețe să facă reve-rențe, ci — după moda englezescă — numai să se încline un pic și să întindă musafirului mâna, adăugă Trusoțki ca o lămurire pentru Velceaninov, pironindu_l cu privirea.

Velceaninov simți căutătura iscoditoare a gazdei, dar nu se mai strădui să_si ascundă tulburarea. Ședea pe scaun fără să facă vreo mișcare, ținând strâns mânuța Lizei, și se uita cu luare_aminte la copilă. Dar Liza era foarte preocupată de cu totul altceva și, uitându_si mâna în palma oaspetelui, nu_si lăsa ochii de la tatăl său. Ciulea urechea cu teamă la tot ceea ce spunea părintele ei. Velceaninov recunoșcu numai decât acești ochi mari albaștri, dar rămase mai cu seamă uluit de albeață neobișnuită, uimitoare, a feței sale și de culoarea părului ei, toate acestea erau deosebit de semnificative pentru el. Ova-lul obrazului însă și forma buzelor o amintea mai mult pe Natalia Vasilievna. Între timp, Pavel Pavlovici începuse să povestească nu știu ce cu o deosebită înflăcărare, dar Velceaninov nu_l auzea. Prinse doar o ultimă frază:

— ...așa că dvs., Alexei Ivanovici, nici nu vă puteți în-chipui bucuria noastră la ivirea acestui dar pe care ni_l_a hărăzit Cel_de_Sus. Din ziua când s_a născut, ea a fost totul pentru mine. Și mă gândeam: dacă din voința lui Dumnezeu mi_as pierde fericirea, mi_ar rămâne Liza. Cel puțin de asta eram absolut sigur.

— Dar Natalia Vasilievna? îl întrebă Velceaninov.

— Natalia Vasilievna? izbucni Pavel Pavlovici, făcând o grimasă. Doar ați

cunoscut_o. Ați uitat că nu_i cam plăcea să_si dea gândurile pe față. În schimb, cum și_a luat adio de la fetiță, pe patul de moarte fiind... atunci a ieșit totul la iveală! V_am spus adineauri "pe patul de moarte", dar cu o zi înainte de a_si da sfârșitul ea s_a agitat, s_a burzuluit — spunând că vor s_o prăpădească cu tot felul de leacuri, când de fapt nu are decât niște friguri obișnuite. Cât privește pe amândoi doctorii noștri, ei nu se pricep la nimic și de îndată ce se va înapoia Koch al nostru (vă mai amintiți de medicul acela militar, un bătrânel?), acesta în două săptămâni are s_o pună pe picioare. Ce mai treacă_meargă, cu cinci ore înainte de a muri, și_a adus aminte că peste trei săptămâni trebuie s_o vizităm neapărat la moșie de ziua ei pe mătușă_sa, nașa Lizei.

Velceaninov se sculă brusc de pe scaun, ținând_o mereu ' de mânuță pe Liza. I se păru că în privirile aprinse ale fetiței, ațintite asupra tatălui său, era ca un fel de dojană.

— Oare n_o fi bolnavă? îl întrebă cu un ton ciudat Vel-ceaninov, alaramat.

— Parcă nu, dar... din pricina împrejurărilor în care ne aflăm aici, rosti Pavel Pavlovici cu o amară îngrijorare, co-pilul are o fire ciudată, e nervos, după moartea mamei, a su-ferit de isterie timp de două săptămâni. Chiar adineauri, ce de_a plânsete o năpădiră, tocmai când ați intrat dumneavoastră — m_auzi, Liza, m_auzi? Și când stai și te gândești: pentru ce? Numai și numai pentru că plec de acasă și o las sin-gură. Cică n_o mai iubesc cum am iubit_o când trăia mămica ei — iată de ce mă învinovaște. Cum de_i pot intra în cap asemenea năzbătii unei copilițe, care ar trebui să se gândească acum la joacă. De altfel, nici n_are cu cine se juca aici.

— Cum adică... sunteți numai voi doi?

— Singuri_singurei... doar o îngrijitoare ce mai vine de trebăluiește o dată pe zi.

— Iar când plecați de acasă, o lăsați singură?

— Păi cum altfel? De pildă ieri, când am plecat în oraș, am închis_o în odăia aceea. Din pricina asta au și curs azi atâtea lacrimi. Judecați și dumneavoastră: ce puteam să fac? Alaltăieri, Liza a coborât în curte fără mine, iar un bă-iat a lovit_o cu o piatră în cap. Alteori, o apucă plânsul din senin și dă buzna pe la toți vecinii, întrebându_i unde am plecat? Și nu_i frumos. E adevărat că nici eu nu_s mai breaz. Plec pentru o oră și mă întorc a două zi în zori, cum s_a întâmplat ieri. Noroc că gazda a chemat un lăcătuș ca să spargă broasca și i_a deschis în lipsa mea. Mai mare rușinea! Până și eu mă socot un căpcăun. Și toate astea pentru că mi_e mintea înceșoșată...

— Tăticule! rosti sfios fetița, cuprinsă de neliniște.

— Ei poftim! Iar începi? Ce_i cu tine? Ce_ți_am spus eu adineauri?

— N_am să mai fac, n_am să mai fac, repetă, înfricoșată, Liza, încrucișându_și grabnic mâinile în fața lui.

— Așa nu mai merge, să locuiți mai departe în asemenea condiții, izbucni deodată Velceaninov cu glas autoritar. Dum-neavoastră, după cum se știe, sunteți doar un om cu dare de mâna. Atunci cum de v_ati instalat aici în aripa asta, în con-dițiile astea?

— În aripa asta? În cel mult o săptămână poate că suntem plecați, apoi și aşa am cheltuit destule parale, cu toată darea mea de mâna...

— Ei, gata, haide, destul! îl întrerupse Velceaninov cu o nerăbdare crescândă, ca și cum i_ar fi zis: "Mai taci odată din gură, doar știi dinainte tot ce ai să_mi spui și îndeosebi cu ce intenție!" Ascultați_mă, vreau să vă fac o propunere: mi_ati spus adineauri că aveți de gând să mai rămâneți aici o săptămână, poate chiar două. Am aici o casă, adică o familie — unde, de douăzeci de ani, mă simt ca la mine acasă. E vorba de familia Pogorelțev.

Alexandr Pavlovici Pogorelțev este consilier intim. V_ar putea fi de folos chiar dumneavoas-tră în chestiunea pentru care faceți demersuri. Familia lui se află acum în viligiatură. Au în afara orașului un conac o frumusețe. Klavdia Petrovna Pogorelțeva mi_e ca o soră, ca o mamă. Au opt copii. Dați_mi_o pe Liza s_o duc numai decât la dânsii... nu de alta, dar să nu mai pierdem vremea. Vor primi_o bucurioși pentru tot timpul cât veți sta aici. O vor îngriji ca pe propria lor fiică, ca pe propria fiică.

Era teribil de nerăbdător, ceea ce nici nu ascundea.

— Asta nu se poate, rosti Pavel Pavlovici, privindu_l drept în ochi cu o mimă

vicleană, cum i se păru lui Velceaninov.

— De ce? De ce nu se poate?

— Cum să las copila să plece aşa?... Nu din pricina dum-neavoastră, un prieten atât de binevoitor. La altceva mă gândesc. E vorba de_o casă străină și de_o societate înaltă, unde nu știu cum va fi primită copila.

— V_am spus doar că e ca și familia mea, izbucni aproape mânios Velceaninov.

Klavdia Petrovna va fi fericită să_mi îndeplinească rugămintea și va primi_o cât se poate de bine... ca pe fiica mea... Ce dracu! Singur vă dați seama că o țineți una și bună, numai aşa, de florile mărului... Ce să mai vorbim!

Zise și bătu chiar din picior.

— Nu de alta, dar mă tem să nu pară ciudat! Oricum, ar trebui să mă duc și eu pe acolo, barem o dată, de două ori... Altfel, cum ar veni? De loc fără tată? Apoi... Într_o casă atât de simandicoasă?

— Ba_i casa cea mai simplă de pe lume. Nu_i de loc "si-mandicoasă", răcni Velceaninov. Nu v_am spus că acolo săint o mulțime de copii? Fetița va reînvia acolo. Va avea de toate... Iar pe dumneavoastră vă pot prezenta chiar mâine acolo, dacă doriți. De altfel, va trebui să vă duceți neapărat ca să le mulțumiți. O vom vizita zilnic, dacă vreți...

— Totuși, parcă nu_i prea...

— Vorbe goale! Dumneavoastră singur vă dați perfect seama. Știți ce? Veniți acasă la mine diseară, o să dormiți acolo și dimineața, cât mai devreme, vom porni la conac ca să ajungem pe la amiază.

— Binefăcătorule! Și încă să dorm la dumneavoastră... primi cu înduioșare Pavel Pavlovici. Mă copleșiți cu bunătă-tea... Dar unde se află conacul istă?

— La Lesnoi.

— Oare cu rochița cum are să se descurce? Într_o familie aşa de distinsă și încă la conac. Mă înțelegeți. Inima de tată nu mă lasă...

— Rochia n_are nici o importanță. Ea_i în doliu. Nici nu poate purta altceva. Rochia e foarte potrivită. Numai rufărie de corp să aibă mai curată și o băsmăluță (Băsmăluță și lenjeria care se vedea de sub rochiță erau foarte murdare.)

— Imediat să te schimbi, dispuse Pavel Pavlovici. Iar celealte rufe necesare le vom aduce numaidecăt. Le are Maria Sâsoevna la spălat.

— Atunci să trimitem după trăsură, îl întrerupse Velcea-ninov, și cât mai repede cu puțință.

Dar se ivi o piedică: Liza se împotrivi din răsputeri. Tot timpul ea își ciulea cu groază urechile și dacă Velceaninov, când căuta să_l convingă pe Pavel Pavlovici, ar fi avut vreme s_o privească mai cu luare_aminte, atunci ar fi putut căsi pe față ei o desperare fără margini...

— Nu merg! rosti ea cu voce scăzută, dar fermă.

— O vedeți, uite, e leit maică_sa!

— Nu_s leit mămica, nu_s leit mămica! izbucni Liza, frângându_si cu deznădejde mânuștele, ca și cum și_ar fi cerut ier-tare de la tatăl ei pentru cumplita acuzație de a semăna cu maică_sa: tăticule, tăticule, dacă ai să mă părăsești...

Pe urmă Liza se aruncă spre Velceaninov care se și sperie:

— Dacă ai să mă iezi, atunci...

Dar fetița nu apucă să sfârșească vorba. Pavel Pavlovici o prinse de mână, gata s_o ia de ciuf și cu o furie fățușă o trase în odăia de alături. Se auziră de acolo, timp de câteva minute, șoapte și plânsete înăbușite. Velceaninov dădu să in-tre și el în cămăruță, dar Pavel Pavlovici îl întâmpină și_l încunoștință cu un zâmbet strâmb că fetița va sosi numaidecăt. Velceaninov se strădui să nu_l privească în față și se uită în altă parte.

În sfârșit, se arătă și Maria Sâsoevna, aceeași femeie pe care la sosire o întâlnise pe corridor și începu să așeze într_o mică sacoșă drăguță schimburile Lizei, aduse de dânsa.

— Nu cumva, taică, dorești să iezi fata? se adresă ea lui Velceaninov. Ai familie, nu? Bine faci, taică! Copila îi cu-minte. Ai s_o izbăvești din iadul ăsta.

— Cum spui aşa ceva, Maria Sâsoevna?! mormăi Pavel Pavlovici.

— Maria Sâsoevna! îl îngâna femeia. Știi eu că aşa mă cheamă. Ce vrei să zici că nu _i iad la tine? Oare se cade un copilaș care a început a înțelege să vadă asemenea joscie? A sosit trăsura, taică, pentru Lesnoi, nu?

— Da, da!

— Să fie într _un ceas bun, cu noroc.

Liza ieși, palidă, cu ochii în pământ și își luă săculețul. Lui Velcea-ninov nu _i aruncă nici o privire. Se stăpâni și nu se grăbi ca adineaori să _l îmbrățișeze pe tatăl său, chiar când își luă rămas bun. Pesemne nici nu voia să se uite la dânsul. Părintele o sărută după cuviință pe căpușor și o mângâie. Buza _i subțire se încruntă, bărbia i se cutremură. Totuși ea nu _i ridică ochii spre tatăl său, Pavel Pavlovici păli, îi tremurau mâinile — ceea ce observă Velceaninov, deși se străduia din răsputeri să nu _l privească, dorind un singur lucru: să plece cât mai curând. "De altfel n _am nici o vină aici, se gândi el, aşa trebuia să se întâmpile." Coborâră cu toții în stradă. Abia aici Maria Sâsoevna o sărută pe Liza. Numai după ce se aşezară în trăsură, Liza înălță ochii spre tatăl său, plesni deodată din palme și scoase un strigăt. Încă o clipă și ar fi sărit din trăsură spre dânsul, dar caii o și luaseră din loc.

VI

O nouă fantezie a unui trîndav

— Nu cumva ai amețit? se sperie Velceaninov. Am să poruncesc birjarului să opreasca. O să _i spun să _ti aducă apă...

Liza își ridică privirea spre dânsul, privindu _l cu ochii aprinși și dojenitori.

— Unde mă duci? întrebă ea sacadat și tăios.

— Într _o casă minunată, Liza, la o familie care locuiește acum într _un conac frumos. Acolo sunt mulți copii, te vor iubi, sunt buni la suflet... Nu fi supărată pe mine, Liza, eu nu _ti vreau decât binele...

În momentele acestea, ciudat ar mai fi părut Velceaninov vreunui cunoscut dacă l _ar fi putut vedea.

— Cât ești, cât ești, cât ești... uf, cât ești de rău! izbucni Liza, înăbușindu _se de lacrimile care o podidiseră și scăpărând din ochișorii săi minunați, dar mânoși.

— Liza, eu...

— Ești rău, rău, rău! bâigui din nou fetița, frângându _și mâinile, Velceaninov se pierdu cu firea.

— Liza, draga mea, dacă ai și cât mă măhnești.

— E adevărat c _o să vină mâine? E adevărat? îl întrebă ea autoritar.

— Adevărat, adevărat! Am să _l aduc chiar eu. O să _l iau și o să _l aduc.

— Are să te păcălească, șopti Liza, plecând ochii în jos.

— Cum? Nu te iubește, Liza?

— Nu mă iubește.

— S _a purtat rău cu tine? Rău?

Liza îl privi sumbru și tăcu. Își întoarse iarăși fața, aplecându _și cu încăpățânare capul. Velceaninov căută să _i ex-plice, îi vorbi cu aprindere, cuprins parcă de friguri. Liza îl asculta neîncrezătoare, cu dușmănie, dar îl asculta. Aten-ția ei îl bucura cât se poate de mult. El începu chiar să _i spună ce înseamnă un om care bea. Îi mărturisi că o iubește și că va avea grijă de tatăl său. În cele din urmă, Liza își ridică ochii spre el și _l privi țintă. Îi istorisi după aceea cum o cunoscuse pe maică _sa și își dădu seama că o captiva prin aceste po-vestiri, încetul cu încetul, ea începu să _i răspundă la între-bări, dar monosilabic, cu prudență și cu încăpățânare. Totuși la întrebările lui principale, Liza nu _i răspunse nici un cuvânt. Tăcea stăruitor când venea vorba despre relațiile ei an-terioare cu tatăl său. Vorbind cu ea, Velceaninov îi luă mânuța în palmă, ca adineaori acasă, și n _o mai lăsă, ea nu și _o

retrase. Fetița însă nu trecea chiar totul sub tăcere. Mai scăpa câte un cuvânt în răspunsuri nedeslușite. Spunea, de pildă, că pe tata îl iubise mai mult decât pe maică sa, fiindcă îna-inte vreme și el o iubise mai mult, iar mama în trecut o iubise mai puțin. Dar pe patul de moarte, maică sa o sărutase îndelung și plânsese, când toată lumea ieșise din odaie și rămăseseră singure numai ele amândouă. Liza adăugă că pe maică sa o iubește acum mai mult decât pe oricine de pe lume și în fiecare noapte la dânsa se gândește mai cu drag decât la oricine. Dar fetița avea o fire mândră. Băgând brusc de seamă că o luase gura pe dinainte, se închise din nou în sine și tăcu mâlc, privindu-l chiar cu oarecare ură pe Velceaninov fiindcă o făcuse să vorbească prea multe. Către sfârșitul drumului, starea isterică îi trecu aproape cu totul, dar rămase foarte îngândurată și se uita posomorât în juru i, cu o încăpățâ-nare posacă, dinainte hotărâtă. Împrejurarea că era dusă într-o casă necunoscută, unde nu mai fusese niciodată, parcă n-o tulbura cine știe cât. Altceva o chinuia — ceea ce re-marcă Velceaninov. El ghici că Liza se rușina de dânsul. Îi era rușine tocmai fiindcă tatăl său o lăsase atât de ușor cu el, ca și cum ar fi lepădat-o pe mâinile lui.

"E bolnavă, își zise, poate grav, a vlăguit o... Uf, ce be-țivan ticălos! Înțeleg acumă!" îl zori pe birjar. Își punea toată nădejdea în conac, aer, copii, într-o viață nouă și necunoscută ei, iar pe urmă... Asupra viitorului nu se îndoia cătuși de puțin. Pentru ziua de mâine avea speranțe limpezi, depline. Un lucru îl știa cu siguranță: că niciodată nu simțise ceea ce încerca acum și că acest sentiment îi va rămâne pentru totdeauna. "Iată un scop în viață, iată viața însăși!" își zise el cu încântare.

Multe gânduri i se învolburau în cap, dar nu se oprea asupra lor și oculea cu încăpățânare amănuntele, fără amă-nunte totul devinea limpede, totul era indistructibil. Planul său principal se alcătuie de la sine: "îl vom putea influența cumva, cu forțe unite, pe acest nemernic, care o va lăsa pe Liza în Petersburg la familia Pogorelțev, la început pe timp limitat, fixând chiar un termen oarecare, și el va pleca sin-gur, iar Liza are să mi rămână mie. Astă i totul. Ce mi mai trebuie? De altfel, cu siguranță, el însuși dorește lucrul acesta. Altfel, de ce ar chinui o?" În sfârșit, ajunseră. Cona-cul familiei Pogorelțev era, într-adevăr, un locșor minunat. Mai întâi îi întâmpină o ceată zgomotoasă de copii, care se revărsară în ceardac. Vel-ceaninov nu fusese de mult pe acolo și bucuria copiilor n-avea margini. Era iubit. Cei mai mari îl întâmpinău chiar înainte de a coborî din trăsură:

— Ei, ce s-aude cu procesul? Cum vă merge procesul?

Cei mai mici repetară întrebarea, hлизindu-se în urma celorlalți frați. Toți îl tăchinau aici cu procesul, dar — zăhind o pe Liza — se buluciră în jurul ei și o cercetă cu o curiozitate copilărească, tăcută și încordată. Ieși la în-trare Klavdia Petrovna, urmată de soțul său. Amăndoi îl întâmpinău râzând pe Velceaninov, cu întrebarea despre proces.

Klavdia Petrovna era o doamnă de vreo treizeci și șapte de ani, dolofa-nă și încă frumoasă, brunetă, cu obrajii proas-peți, rumeni... Bărbatul său avea vreo cincizeci și cinci de ani — om deștept șiabil, dar înainte de toate bun la suflet. Casa lor era cu adevărat un "cuib părintesc" pentru Velcea-ninov, după însăși expresia lui. Dar aici trebuie să ținem seama și de o altă împrejurare aparte. Klavdia Petrovna, acum vreo douăzeci de ani, fusese cât pe ce să se mărite cu Velceaninov, pe atunci un băiețandru, încă student. Fusese prima lor dragoste, aprinsă, caraghioasă și minunată în ace-lași timp. Se sfârși prin măritișul ei cu Pogorelțev. Peste vreo cinci ani, amăndoi se reîntâlniră, și totul se încheie printr-o prietenie limpede, așezată... Rămase pentru totdeauna un fel de căldură în relațiile dintre dânsii, o lumină neobișnuită care le înșenina. Aici totul era pur și ireproșabil în amintirile lui Velceaninov, și cu atât mai drag lui, cu cât era, poate, sin-gurul loc în felul acesta. În această familie el se înfățișa sim-plu, naiv, bun, le dădăcea copiilor, nu se fandosea și se spovedea în toate cu sufletul deschis. Se juruise adesea în fața soților Pogorelțev că nu va mai rămâne mult în mijlocul societății și se va muta cu totul la dânsii. Va veni să trăiască alături de ei și nu i va părăsi niciodată. În sinea lui se gândeau cu toată seriozitatea la intenția asta.

Velceaninov le expuse amănușit planul privitor la Liza. De altfel, ar fi fost de ajuns numai simpla lui rugămintă fără nici un fel de explicații speciale. Klavdia Petrovna sărută cu efuziune pe sărmâna "orfână" și făgădui să facă tot ce de-pinde de dânsa. Copiii o

împresură pe Liza și o duseră la joc în livadă. După jumătate de oră, într-o converbire animată, Velceaninov se ridică și dădu să plece. Era foarte nerăbdă-tor — ceea ce se observa ușor. Nu mai fusese pe acolo de trei săptămâni și acum se retrăgea după jumătate de ceas. ceea ce îi miră pe toți. Velceaninov izbucni în râs și făgădui că va veni a doua zi. Se făcu remarcă, deschis, că pare prea tulburat. Atunci el o luă de mâna pe Klavdia Petrovna și, sub pretextul că uitase a-i spune ceva foarte important, o duse în altă odaie.

— Îți mai aduci aminte cele ce ți-am povestit, numai dumitale, fără să le spun nici soțului, despre anul petrecut de mine în orașul T.?

— Țin minte chiar prea bine, mi-am vorbit adesea...

— Nu ți-am vorbit, ci m-am spovedit — numai dumitale... Nu ți-am pomenit însă niciodată de numele acestei femei: e Trusoțkaia, soția acestui Trusoțki. Ea a murit, iar Liza e fiica ei — fiica mea!

— Ești sigur? Nu te înseli? Îl întrebă cu o ușoară emoție Klavdia Petrovna.

— Absolut sigur, absolut sigur, nu mă însel de loc! rosti ca într-o exaltare Velceaninov.

Atunci el îi povesti totul cât putu mai pe scurt, în pripă și în culmea emoției. Klavdia Petrovna cunoștea mai dinainte faptele, nu știa însă numele doamnei. Velceaninov se îngrozea numai la ideea că cineva dintre cunoșuții săi ar fi putut întâlni cândva pe *madame* Trusoțkaia și să ar fi gândit: cum a fost posibil ca *el* să fi iubit *atât* de tare această femeie? De aceea nu îndrăznise să spună numele "acestei femei" nici chiar Klavdiei Petrovna, unica lui prietenă adevărată.

— Dar tatăl fetiței nu știe nimic? îl întrebă gazda după ce ascultă toată istoria.

— Ba da... știe... Lucrul acesta mă și torturează că n-am descoperit încă totul în ceea ce mă privește, urmă cu înflă-cărare Velceaninov. El știe, știe... Am observat asta și ieri, și azi! Dar trebuie să aflu ce anume știe din toate câte au fost. De aceea mă și grăbesc. Diseară o să vină la mine. Totuși nu prea înțeleg de unde ar fi putut afla, adică de unde ar fi putut să știe adică *totul*? Despre Bagautov știe și prea știe totul, fără nici o îndoială. Dar despre mine? Cunoști doar bine asemenea cazuri, când soții își pot încredea bărbatul că nu-i nimic la mijloc. Dacă să ar coborî din ceruri însesi îngerii, soțul nu i-ar crede — ci numai pe nevastă ar crede-o. Nu da din cap, nu mă condamna, mă condamn eu singur, și m-am condamnat încă de mult, de mult! Să vezi ce ni să a întâmplat deunăzi: aflându-mă la dânsul, eram atât de sigur că știe totul, încât m-am trădat eu însuși în fața lui. N-am să mă crezi: mi-e aşa de rușine, simt o povară, că aseară l-am primit atât de grosolan. (Mai târziu am să-ți povestesc totul în amănun-țime.) Ieri el a venit la mine dintr-un impuls dușmănos și de nestăpânit, vrând să-mi spună că-și cunoaște jignirea și că-l știe pe făptaș. Astă-i pricina venirii sale prostești la mine în stare de ebrietate. Dar e atât de firesc din parte-i! Venise tocmai ca să mă dojenească. Iar eu m-am com-portat îndeobște cam cu prea multă înflăcărare ieri la mine, iar adineoară la dânsul acasă! Am procedat prostește, fără nici un pic de precauție. Singur m-am dat de gol. Oare de ce o fi venit tocmai într-un moment când eram aşa de surescită? Să-ți mai spun ceva: și pe Liza a chinuit-o, a torturat o fetiță numai și numai ca să se răzbune, barem pe copil. Da, e îndârjit... oricât de in-signifiant ar fi, dar e îndârjit... chiar foarte îndârjit. De fapt, nu-i acum decât un măscărici, pe când mai înainte vreme zău că avea, pe cât de posibil, înfățișarea unui om cumsecade. Dar când stai și te gândești, îți dai seama că-i lucru foarte firesc că a luat calea desfrâului. Aici, prietenă, trebuie să privim creștinește împrejurările. Află, buna și scumpa mea prietenă, că vreau să mă schimb cu totul față de el. Doresc să-l conso-lez. Astă ar fi chiar o "faptă bună" din partea mea. Pentru că eu totuși sunt vinovat față de el! Ascultă-mă, am să-ți po-vestesc încă ceva. Pe când mă aflam în orașul T., am avut o dată nevoie de patru mii de ruble și el mi le-a dat pe loc, fără nici un act, cu o sinceră bucurie că-mi face un serviciu, iar eu le-am luat, le-am luat din mâinile lui, am luat de la dânsul bani, mă auzi, am luat ca de la un prieten!

— Trebuie să fii însă mai prudent, îl sfătui, neliniștită, Klavdia Petrovna. Nu vezi în ce hal de exaltare ești? Zău că mi-e și teamă pentru dumneata! Bineînțeles, Liza este acuma

și fiica mea. Dar mai sunt atâtea lucruri nelămurite, și încă foarte multe. Mai ales acum trebuie să fii mai circum-spect. E neapărată nevoie să fii mai circumspect, acum când te simți fericit sau atât de încântat. Ești un om prea mărinimos când te vezi fericit, adăugă Klavdia Petrovna cu un surâs pe buze.

Toți ieșiră ca să_1 petreacă pe Velceaninov. Copiii o adu-seră pe Liza, cu care se jucaseră în livadă. Parcă o priveau acum cu încă și mai multă nedumerire decât adineaori. Liza părea sălbătică cu totul, când Velcea-ninov o sărută pe obraz față de toți, luându_și rămas bun de la dânsa și repetându_i cu căldură promisiu-nea de a veni a doua zi împreună cu tatăl său. Până_n ultima clipă fetița tăcu, fără să se uite la Velceaninov. Deodată, ea îl apucă brusc de mânce și_1 trase mai deoparte, ațintindu_1 cu o privire care parcă_1 implora. Voia să_i spună ceva, Velceaninov o duse numaidecât în altă odaie.

— Ce_i cu tine, Liza? rosti el cu duioșie, ca o încurajare.

Fetița își roti încă o dată în juru_i privirile sperioase și_1 trase în colțul cel mai îndepăr-tat. Ar fi vrut să se ascundă cu totul de ceilalți.

— Spune_mi, Liza! Ce s_a întâmplat?

Copila tăcea, nemîșcată. Nu se hotără să vorbească. Îl pri-vea drept în față cu ochii săi albaștri. Toate trăsăturile obrăjorilor săi exprimau o teamă fără margini.

— El... o să se spânzure, șopti ea, ca_ntr_o aiurare.

— Cine are să se spânzure? întrebă, speriat, Velceaninov.

— El, el! El a vrut să se spânzure azi_noapte cu un ștreang! vorbi în grabă fetița, îñăbușindu_se. L_am văzut chiar eu. El însuși mi_a spus_o, mi_a spus_o! Si mai înaînate a vrut. Totdeauna a vrut. L_am văzut noaptea....

— Peste putință! șopti nedumerit Velceaninov.

Dintr_o dată fetița se aruncă și începu să_i sărute mâinile. Plângere în hohote.

De_abia își trăgea sufletul. Îl ruga și_1 implora. Dar nu pricepea nimic din bolboroselile ei isterice. De atunci îi rămase pentru totdeauna în minte, urmărendu_1 și aievea și în vis, această privire chinuită de copil torturat, cuprins de o groază fără margini și care cu o ultimă nădejde se uită implorator la dânsul.

"Oare îintr_adevăr îl iubește? Si încă atât de mult? Într_adevăr? se gândi cu gelozie și cu invidie Velceaninov, întorcându_se în oraș, cu o îñfrigurată nerăbdare. Adineaori mi_a spus doar ea singură că pe maică_sa o iubește mai mult... poate că nu_1 iubește de loc și_1 urăște!... Si ce înseamnă alarma asta: «Are să se spânzure». Ce tot îndruga ea? Nătăflețul ăsta să se spânzure? Trebuie să aflu adevărul. Trebuie să_1 aflu neapărat. Trebuie să rezolv chestiunea cât mai repede — și s_o rezolv definitiv!"

VII

Soțul și amantul se sărută

Velceaninov era strașnic de zorit ca să "afle adevărul". "Azi_dimineață eram uluit. Nu mă simțeam în stare să mă reculeg, — se gândeau el, amintindu_și prima întâlnire cu Liza, acum însă trebuie să aflu neapărat adevărul." Pentru a grăbi lucrurile, era cât pe ce să se ducă cu trăsura de_a dreptul la Trusoțki, dar se răzgândi numaidecât: "Nu, mai bine să vină el singur la mine, iar eu, între timp, să isprăvesc cât mai repede cu treburile mele blestemate!"

Se apucă cu îñfrigurare de afacerile sale. Dar simți de data asta că era foarte împrăștiat și că astăzi nu se putea ocupa serios de treburi. Pe la orele cinci, când porni să_și ia masa de prânz, îi veni pentru îñtâia oară un gând năstruș-nic: poate_i îintr_adevăr un încurcă_lume și degeaba se ameș-tecă în toate cele, se agită și se vâră la autorități în căutarea avocatului, care a și început să_1 ocolească. Pufni apoi în râs, gândindu_se la presupunerea asta. "Să_mi fi venit ieri gândul acesta, tare m_as fi amărât", adăugă el cu voie bună sporită. Cu toată veselia lui, Velceaninov devinea tot mai distrat și mai nerăbdător. Căzu în sfârșit pe gânduri. Deși în mintea lui neliniștită încolțeau fel de fel de

idei, în ansamblu nu se închega nimic ce_ar fi putut să_1 ajute într_adevăr în clipa aceea.

"Am nevoie de omul acesta! hotărî în cele din urmă Vel-ceaninov. Trebuie să_1 descifrez, iar după aceea să decid. Pare inevitabil duelul !"

Întorcându_se acasă pe la orele şapte, Velceaninov nu_1 găsi la dânsul pe Pavel Pavlovici. Îl cuprinse o mare uimire. Apoi se mânie, după aceea se măhni — pentru ca, la sfârşit, să_1 apuce chiar frica: "Numai unul Dumne-zeu ştie cum se vor isprăvi toate acestea!" repeta el, ba plimbându_se prin cameră, ba întinzându_se pe divan cu ochii la ceas. În sfârşit, către orele nouă, îşi făcu apariţia Pavel Pavlovici. "Dacă omul acesta ar avea de gând să mă prindă în capcană, momentul de faţă ar fi cel mai favorabil pen-tru dânsul — atât de risipit mă simt acum", îşi zise, înviorându_se brusc şi înveselindu_se peste măsură.

Întrebându_1, dezgheţat şi într_o bună dispoziţie sufletească, de ce nu venise mai devreme, Pavel Pavlovici îşi schimonosi figura într_un zâmbet, se aşeză în voie, nu ca în ajun, şi_si aruncă neglijent pălăria cu doliu pe alt scaun. Velceaninov băgă numai decât de seamă dezvoltura lui şi o reţinu în memorie.

Calm, fără cuvinte de prisos, netulburat ca mai deunăzi, el îi povesti, sub forma unui raport, cum o condusese pe Liza, cu câtă căldură fusese primită, ce folositoare pentru dânsa va fi şederea acolo şi, treptat_treptat, ca şi cum ar fi uitat cu totul de Liza, schimbă pe nesimţite vorba şi se opri exclusiv la familia Pogorelțev. Îi povesti deci cât de drăguţi sunt oamenii aceştia, de câtă vreme îi cunoaşte, ce persoană cum-secade şi chiar influentă este Pogorelțev şi aşa mai departe. Pavel Pavlovici îl asculta cu gândul aiurea şi, din când în când, cu un surâs posac, dar şiret, căta pe sub sprâncene la povestitor.

— Inflăcărat om mai sunteţi, mormăi Trusoțki, cu un zâm-bet răutăios.

— Iar dumneavoastră am impresia că sunteţi în toane proaste, remarcă, nemulţumit, Velceaninov.

— Adică de ce n_aş fi la fel cu toată lumea? izbucni Pa-vel Pavlovici, sărind ars din coltişorul său, parcă asta şi aştepta ca să explodeze.

— Cum vi_e voia, surâse Velceaninov. Mă gândeam eu, poate vi s_a întâmplat ceva...

— Chiar aşa. Mi s_a şi întâmplat! exclamă el, fălindu_se parcă.

— Şi cam ce anume?

— Hm, Stepan Mihailovici al nostru tot face nazuri... Ştiţi, Bagautov, prea distinsul domn din Petersburg, Tânărul din înalta societate.

— Iar nu v_a primit, ai?

— Ba nu, tocmai că de data asta m_a primit... a catadicsit pentru întâia oară şi i_am putut vedea trăsăturile feţei sale... dar de răposat.

— Cu_um?! A murit Bagautov? se minună Velceaninov, deşi parcă n_avea de ce să fie atât de mirat.

— El, în persoană! Amicul meu credincios timp de şase ani. A murit încă de ieri de la amiază. Iar eu habar n_am avut. Tocmai în clipa aceea poate am şi trecut pe acolo ca să întreb de sănătatea lui. Mâine vor scoate mortul din casă şi va avea loc înmormântarea. Zace învelit cu giulgiu într_un coşciug îmbrăcat în catifea neagră împodobită cu fireturi de aur... A murit într_un acces de febră. Mi_au dat voie — aşa că am putut să_i văd trăsăturile feţei. M_am prezentat la în-trare ca prietenul său cel mai bun, de_aceea mi_au şi permis să pătrund în casă. Poate numai pentru el şi sosise în Pe-tersburg.

— Dar de ce vă supărăti pe dânsul, râse Velceaninov, doar n_a murit dinadins?

— Tocmai fiindcă îmi pare rău. Îmi era un nestemat amic, asta a însemnat el pentru mine, şi Pavel Pavlovici, pe neaş-teptate, făcu deodată cu degetele două coarne deasupra frunzii sale chele, chicotind prelung, încetişor...

Trusoțki rămase aşa, cu coarnele pe cap, chicotind vreo jumătate de minut cu privirea drept în ochii lui Velceaninov, încântat parcă la culme ca de cea mai veninoasă neobrăzare. Aceasta încrăpătă: parcă i_ar fi răsărit înainte o vedenie. Dar nu rămase încrăpătă decât o clipită. Un surâs batjocoritor şi liniştit, până la neruşinare, îi flutură pe buze.

— Oare ce_o fi însemnat asta? îl întrebă într_o doară, tărăgănid cuvintele.

— Astă înseamnă coarne, îi reteză vorba Pavel Pavlovici, luându_șि, în sfârșit, degetele de la frunte.

— Adică... coarnele dumneavoastră?

— Ale mele proprii, dobândite! rosti Pavel Pavlovici, schimonosindu_șи îngrozitor figura. Amândoi tăcură un răstimp.

— Totuși sunteți un om curajos! relua Velceaninov.

— De ce? Fiindcă v_am arătat coarnele? Dar știți ceva, Alexei Ivano-vici, mai bine m_ați cinsti cu ceva. Că eu v_am cinstit un an întreg, zi de zi, în orașul T. Trimiteti după o sticluță de băutură. Mi s_a uscat gâtlejul.

— Cu placere! Puteați să_mi spuneți mai demult. Ce_ați dori dumneavoastră?

— De ce: dumneavoastră și nu: ce_am dori noi? căci amândoi vom cinsti. Nu_i aşa? ăl înfruntă Pavel Pavlovici, privindu_l între timp drept în ochi cu o stranie neliniște.

— Șampanie?

— Dar ce altceva? Pentru votcă încă n_a sosit rândul...

Velceaninov se sculă fără grabă, sună pe Mavra și dădu porunca.

— Să bem pentru fericita și vesela noastră revedere, după o despărțire de nouă ani! chicoti prostește, fără rost, Pavel Pavlovici, căci mi-ați rămas numai dumneavoastră ca unic prieten adevărat. Nu mai există Stepan Mihailovici Bagautov, aidoma ca_n poetul acela:

*Patrocle_n viață n_a rămas,
Ci Thersit cel semeț și laș ...*

și, rostind numele lui Thersit, Trusoțki se împunse cu degetul în piept.

"Mai degrabă ai vorbi pe șleau, porcule, căci mie nu_mi place să bați șeaua", își zise în sine Velceaninov, fierbând de mânie și abia stăpânindu_se să n_o dea în vîleag.

— Mai bine spuneți_mi de_a dreptul, începu Velceaninov, pufnind de năduf, dacă ăl înviniți fățuș pe Stepan Mihailo-vici (nu_i mai spuse acum, pur și simplu, Bagautov) ar trebui să vă bucurați că cel ce v_a jignit se află în pământ. Atunci de ce vă pare rău?

— Cum? Să mă bucur? De ce să mă bucur?

— Judec și eu aşa, după sentimentele dumneavoastră.

— Hi_hi! În privința asta vă înșelați asupra sentimentelor mele. Nu știți cugetarea unui înțelept: "Bine e când îi mort dușmanul, dar mai bine când îi viu", hi_hi...

— Ehei, viu l_ați văzut și l_ați prea văzut zilnic, timp de vreo cinci ani și ați avut destulă vreme să vă săturați contemplându_l, remarcă răutăcios și agresiv Velceaninov.

— Dar parcă atunci știam... parcă știam? se avântă brusc Pavel Pavlovici, sărind de la locușorul său, oarecum parcă bucuros că, în sfârșit, i se puse o întrebare pe care o aștepta de un amar de vreme. Drept cine mă socotiți, Alexei Ivanovici?

În privirea lui sclipi scurt o expresie cu totul nouă și neașteptată transfigurându_i dintr_o dată față, schimonosită până atunci de un rânjet rău și respingător.

— Cum? N_ați știut într_adevăr nimic? rosti nedumerit Velceaninov, sub impresia unei fulgerătoare ului.

— Ah, va să zică vă imaginați că știusem? Știusem? Vai, ce suflete de eroi! în ochii voștri omul parcă_i un câine și îi judecați pe toți după mișelia proprietății voastre firi. Astă_i! V_o spun deschis! și lovi furios cu pumnul în masă, dar se sperie pe loc de zgomotul făcut de el însuși și aruncă în juru_i priviri înfricoșate.

Velceaninov își recăpătă calmul de dinainte.

— Ascultați_mă, Pavel Pavlovici, de fapt mi_e totuna... nu_i aşa?... dacă ați știut dinainte ori nu. Dacă n_ați știut, astă vă onorează în orice caz, deși... de altfel, nu înțeleg de loc de ce m_ați ales tocmai pe mine drept confidentul dum-neavoastră?

— Dar nu_i vorba de dumneavoastră... nu vă supărați... nu_i vorba de dumneavoastră... mormăi Pavel Pavlovici, coborându_șи privirile în pământ.

Tocmai intră Mavra cu șampania.

— Iat_o! exclamă Pavel Pavlovici, bucurându_se pesemne de dezno-dământ.

Paharele, maică, adă paharele! Minunat! Nimic nu ne mai trebuie, drăguță! Sticla e destupătă? Ad-mirabil, bravo dumitale! Și acuma te poți retrage!

Trusoțki se învioră și se uită iarăși semeț la Velceaninov.

— Recunoașteți, rogu_vă, izbucni el în chicote de râs, că lucrurile acestea vă interesează în cel mai înalt grad și nu vă e de loc "totuna", după cum ați binevoit s_o spuneți adineaori, aşa că ați rămâne foarte dezamăgit dacă în clipa asta m_ăș scula de pe scaun și aș pleca, fără să vă fi ex-plicat totul în amănunt.

— Ba, drept vorbind, n_ăș fi dezamăgit de loc. "Minți!" spunea surâsul lui Pavel Pavlovici.

— Ei, hai să ne apucăm acum de treabă! zise și începu să toarne șampanie în pahare.

— Să toastăm! glăsui Trusoțki, ridicând paharul: în să-nătatea răposa-tului întru Domnul, prietenul meu Stepan Mi-hailovici! și îl dădu pe gât.

— La un asemenea toast eu n_am să beau, spuse Velcea-ninov, punându_șি paharul pe masă.

— De ce? E un mic toast drăguț, nu?

— Uite ce. Când ați intrat aici, erați beat?

— Băusem puțin. Dar ce_i?

— Nimic deosebit! Dar eu am avut impresia, și ieri, și mai ales azi_di-mineată, că o regretați sincer pe Natalia Vasilievna.

— Dar cine v_a spus că n_o regret sincer și acum? zise Pavel Pavlovici, sărind de la locul său, ca săltat de un resort.

— De altfel, nu despre asta_i vorba. Vă rog însă să fiți de acord că v_ați fi putut însela în ceea ce_l privește pe Stepan Mihailovici, iar acesta e lucrul de căpetenie.

Pavel Pavlovici zâmbi și retăză să făcu cu ochiul.

— Ehei, văd că ardeți de curiozitate să aflați cum m_am informat eu în privința lui Stepan Mihailovici.

Velceaninov se făcu roșu la față:

— Vă repet că mi_e totuna.

"Îmi vine să_l dau pe ușă afară, cu șampanie cu tot", își zise furios, făcându_se stacojii.

— N_are importanță, rosti Pavel Pavlovici ca o aprobare și își mai turnă un pahar.

— Fie! Vă voi istorisi numădecât cum am descoperit "totul" și aşa o să vă satisfac dorința arzătoare de a cunoaște adevărul... căci sunteți un om înfocat, Alexei Ivanovici, străș-nic de înfocat. Hi_hi! Dați_mi numai o țigară, fiindcă — după cum știți — începând din luna martie...

— Poftim!

— Și aşa, Alexei Ivanovici, din luna martie m_am stricat... și iată cum s_au petrecut lucrurile. Fiți atenți! Ftizia, după cum știți, scumpe amice (urmă el pe un ton din ce în ce mai familiar) este o boală curioasă. Toți ofticoșii își sfârșesc zi-lele aproape fără să bănuiască că a doua zi vor muri. Așa și Natalia Vasilievna, cum vă spun, cu cinci ore înainte de moarte, își făcea planuri cum să plece peste două săptămâni în vizită la o mătușă a ei, care locuia cale de patruzeci de verste. Pe lângă asta, cunoașteți desigur obiceiul răspândit, sau mai bine zis nărvul multor cucoane, poate și bărbați, de a păstra toate hărțoagele din corespondență amoroasă. Cel mai sigur mijloc ar fi să le pui pe foc, nu_i aşa? Dar nu, adresantele păstrează cu grijă orice petec de hârtie în ca-sete sau în truse de voiaj.

Scrisorile sunt numerotate — clă-sate după an, lună, categorie... Le_o fi consolidând tristețele, pesemne mult de tot... mai știi! Se păstrează, fără îndoială, pentru o plăcută aducere_aminte. Natalia Vasilievna se pre-gătea să plece la aniversarea mătușii sale chiar cu cinci ore înainte de a înceta din viață... Bineînțeles nu se gândeau la moarte până_n ceasul din urmă, ci îl aștepta mereu pe docto-rul Koch. Așa s_a întâmplat că Natalia Vasilievna își dădu sufletul, dar a rămas în biroul ei besacteaua de abanos cu in-crustății de sidef și de argint. O casetă frumușică cu o cheiță minusculă, rămasă din familie (o căpătase de la bunică_sa). Și aşa tocmai în besacteaua asta s_a și descoperit totul, adică tot_tot, fără nici o

excepție, pe zile și ani, timp de două de-cenii. Iar Stepan Mihailovici, care avea vădite înclinații pen-tru literatură (scrisese chiar o nuvelă de amor și o trimisese unei reviste), umpluse caseta cam cu o sută de piese nu-merotate — ce_i drept, în decurs de cinci ani. Unele scrisori erau chiar adnotate de propria mâna a Nataliei Vasilievna. Agreeabil lucru pentru un soț, nu_i aşa?

Velceaninov se gândi un moment și își aminti că el nu trimisese Nataliei Vasilievna nici o scrisorică, nici un bile-țel. Iar din Petersburg, deși îi expediase două scrisori, ele fuseseră adresate ambilor soți după o prealabilă înțelegere. Iar la ultima scrisoare, prin care Natalia Vasilievna îl con-cedia, el nici nu răspunse.

Când își încheie povestirea, Pavel Pavlovici tăcu un mi-nut întreg, surâzând insolent și interogativ.

— Dar de ce nu mi_ati răspuns la modesta mea întrebare? rosti, în sfârșit, Trusoțki cu un vădit chin.

— La ce întrebare?

— Tocmai despre agreeabilele simțăminte ale unui soț, care deschide o asemenea casetă.

— Asta nu_mi ține nici de cald, nici de frig! zise sarcas-tic Velceaninov, gesticulând cu mâna a lehamite, apoi se sculă și începu să se plimbe încolace și încolo prin odaie.

— Mă prind că știu la ce vă gândiți acuma: "Ce mai porc îmi ești, că singur ți_ai arătat coarnele..." Delicat mai sunteți!

— Nu mă gândesc la nimic. Dimpotrivă, văd că sunteți prea iritat de moartea celui ce v_a jignit, iar pe deasupra ați băut cam multișor. Nu găsesc aici nimic neobișnuit. Înțeleg perfect de ce regretați moartea lui Bagautov și respect ne-cazul dumneavoastră, dar...

— Dar de ce credeți că doream să trăiască Bagautov?

— Asta vă privește.

— Pun rămășag că v_ati gândit la duel...

— Pe dracu! rosti Velceaninov, din ce în ce mai puțin stăpân pe sine. Mă gândeam că un om onorabil... În asemenea cazuri... nu se înjosește printr_o pălăvrăgeală ridicolă, prin schimonoseli prostești, tânguiri caraglioase și prin aluzii ticăloase, cu care se dezonorează doar și mai mult pe sine în-suși, ci procedează clar, direct, deschis, ca un om onorabil.

— Hi_hi! Poate că nici nu sunt un om onorabil.

— Asta, iarăși vă privește... Dar, mă întreb, nu înțeleg, la urma urmei, de ce naiba țineați ca Bagautov să trăiască....

— Măcar să_l fi privit un pic, ca pe un bun prieten. Să fi luat împreună o sticlă de vin și s_o fi băut împreună.

— Nici n_ar fi consumat să bea cu dumneavoastră.

— De ce? Noblesse oblige! De altfel, și dumneavoastră beți cu mine. Cu ce era el mai bun decât dumneavoastră?

— Eu n_am băut cot la cot cu dumneavoastră.

— De unde, tam_nesam, atâta mândrie?

Velceaninov pufni dintr_o dată intr_un râs nervos, iritat:

— Ptiu, drace! Dar dumneavoastră sunteți, de fapt, un "tip feroce". Crezusem că nu sunteți decât un "etern soț" și nimic mai mult.

— Cum adică "etern soț"? Ce înseamnă asta? rosti Pa-vel Pavlovici, ciulindu_si brusc urechile.

— Așa, un tip de soț... n_am 'timp să vă explic. Mai bine ați pleca, e și timpul, m_ati plăcăsit!

— Dar "feroce"? Parcă ați pronunțat vorba asta?

— Am spus că sunteți un "tip feroce", dar numai aşa, în ironie.

— Ce înțelegeți prin asta? Vă rog, Alexei Ivanovici, ex-plicați_mi pentru numele lui Dumnezeu sau pentru numele lui Hristos!

— Ei, de ajuns, destul! își ieși din nou din sărite Velcea-ninov și răcni la dânsul: E timpul să plecați. Hai, luați_o din loc!

— Ba nu _i de ajuns de fel! se zborși și Pavel Pavlovici. Chiar dacă dumneavastră v _ați săturat de mine, și încă nu _i destul, căci mai întâi trebuie să bem împreună un păharel și să ciocnim. Să bem și după aceea pot să plec. Altfel — nu, nu _i de ajuns!

— Știți ce, Pavel Pavlovici, sunteți atât de bun să vă duceți la dracu ori nu?

— Sunt! Pot să mă duc și la dracu, dar în prealabil să bem un păhăruț. Ați spus că nu doriți să beți în special cu *mine...* foarte frumos, în schimb *eu vreau* să beau neapărat un pahar de vin cu dumneavastră! Pavel Pavlovici nu _i mai strâmbă figura și nici nu mai chicoti. Totul parcă se transformase brusc într-însul, făcându _l de nerecunoscut și la chip și la ton, comparativ cu omul pe care _l avusese în fața sa cu câteva clipe mai înainte, încât Velceaninov rămase înmărmurit.

— Hai să bem, Alexei Ivanovici, nu mă refuzați! urmă Pavel Pavlovici, apucându _l strâns de mâna și privind straniu în ochii săi. Pesemne nu era vorba numai de băutură.

— Fie, dacă doriți, mormăi Velceaninov, unde _i șampa-nia? Dar, vedeți, n _a mai rămas decât ceva la fund, ca o drojdie.

— Este destul pentru două pahare, curată drojdie, ade-vărat, dar o s _o bem și o să ciocnim. Fiți bun și luați paharul dumneavastră.

Amândoi ciocniră și dădură pe gât băutura.

— Aha, dacă _i așa... acum... ah! făcu Pavel Pavlovici, își duse o mâna la frunte și rămase câteva clipe în poziția asta.

Velceaninov aștepta, crezând că de data aceasta celălalt va rosti ultimul cuvânt. Dar Pavel Pavlovici nu scoase nici o vorbă, și numai îl privea tăcut pe Velceaninov, cu gura cris-pată într _un zâmbet viclean și sarcastic.

— În definitiv, ce vreți de la mine, bețiv ce sunteți? Mă prostiți! răcni furios Velceaninov și bătu cu piciorul în pământ.

— Nu răcniți, nu răcniți, de ce răcniți? zise repede Pavel Pavlovici, căutând să _l potolească pe celălalt cu un gest al mâinii. Nu vă prostesc, nu vă prostesc. Ah! Știți ce sunteți... știți ce sunteți acum pentru mine? și deodată îl apucă de mâna și i _o sărută fără ca Velceaninov să fi avut timp să i _o retrage.

— Iată cine sunteți acum pentru mine, iar eu pot să mă duc la dracu.

— Așteptați, stați puțin! strigă Velceaninov, venindu _i în fire. Am uitat să vă spun ceva...

Pavel Pavlovici se întoarse de la ușă.

— Vedeți, turui Velceaninov neobișnuit de repede, îmbujorându _se la față și uitându _se în altă parte. Mâine ar trebui să vă duceți neapărat la familia Pogorelțev... să faceți cu-noștință cu ei și să le mulțumiți — neapărat...

— Neapărat, neapărat, cum să nu pricep! arăta Pavel Pavlovici o deplină înțelegere a acestei îndatoriri, dând re-pede din mâna, ca și când n _ar fi fost nevoie să i se mai amintească.

— Afară de asta și Liza vă așteaptă cu multă nerăbdare. I _am făgăduit...

— Liza, zise Pavel Pavlovici, răsucindu _se în loc. Liza? Știți oare ce _a fost pentru mine Liza, ce _a fost și ce este? Ce _a fost și ce este? răcni el, într _un acces de exaltare. Dar... Hm! Despre asta mai pe urmă... totul mai pe urmă. Dar pen-tru moment nu _i destul că am băut un pahar de vin cu dum-neavastră, mai am nevoie și de altă satisfacție...

Trusoțki își puse pălăria pe un scaun și _l privi pe Velceaninov, ca și adineaori, cu răsuflarea întreținută.

— Sărutați _mă, Alexei Ivanovici! îi propuse brusc oas-petele.

— V _ați îmbătat? izbucni acesta, făcând un pas îndărăt.

— Da, sunt beat, totuși sărutați _mă, Alexei Ivanovici! Zău sărutați _mă. Oare eu nu v _am sărutat adineaori mâna?

Alexei Ivanovici tăcu câteva clipe, parcă _l ar fi lovit cineva cu măciuca în cap. Apoi se aplecă scurt spre Pavel Pavlovici care _i ajungea abia până la umăr și _l sărută pe buzele _i care duhneau a vin. De altfel, nici nu mai știa bine dacă _l sărutase ori nu.

— Ehei, și acum, acum, se dezlănțui Pavel Pavlovici cu ochii învăpăiați, într _un

acces de beție, nu știi ce să spun. Mă gândeam pe atunci: "Nu cumva și ăsta? Dacă și ăsta, zic, dacă și ăsta — atunci în cine pot să am încredere pe lume?"

Pavel Pavlovici izbucni deodată în hohote de plâns.

— Vă dați seama oare ce fel de prieten mi _ați rămas?

Zicând acestea, Trusoțki o zbughi pe ușă, ținându _și pă-lăria în mâna. Velceaninov rămase iarăși înmărmurit câteva clipe ca și după prima vizită a lui Pavel Pavlovici.

"Uf, un măscărici bețivan și nimic mai mult!" și făcu un gest de lehamite cu mâna.

"Hotărât, nimic mai mult", repetă energetic când se dezbrăcă și se culcă în pat.

VIII

Boala Lizei

A doua zi de dimineată, în așteptarea lui Pavel Pavlovici, care făgă-duise că va veni la timp în vederea plecării la fa-milia Pogorelțev, Velcea-ninov măsura odaia încocă și încolo, își sorbea cafeaua și fuma, chinuit de un gând: că semăna cu un om care, trezindu _se din somn, își aduce aminte că în ajun promise o palmă... "Hm... Își dă el perfect de bine seama despre ce _i vorba și vrea să se răzbune pe mine, servindu _se de Liza!" își zise și îl trecu un fior de groază.

Chipul drăgălaș și trist al bietei copile îi apăru în fața ochilor. Inima îi zvâcni mai puternic. Da gândul că chiar astăzi, în curând, peste două ore, o va vedea iarăși pe Liza *sa*. "Ah, fără nici o îndoială, conchise el cu înflăcărare, de azi înainte asta _i toată viața mea și singurul meu scop. Ce importanță au toate palmele și amintirile acestea? Ce țel am avut până acum în viață? Numai neorânduială și tristețe? Dar acum toate s _au schimbat radical. Acuma _i cu totul altceva!"

Dar, în pofida încântării sale, îl năpădeau gânduri peste gânduri.

"Are să se răzbune pe mine prin Liza, asta _i limpede ca lumina zilei. Se va răzbuna și pe Liza. Prinr-însa mă va da gata pentru *toate cele*. Hm... pentru nimic în lume nu _i mai pot îngădui ieșiri ca acelea de aseară, și — aducându _și aminte — se îmbujoră la față. Totuși, văd că nu mai vine, deși suntem la amiază!"

Așteptă mult, până la douăsprezece și jumătate, iar ne-răbdarea îi sporea din ce în ce mai mult. Pavel Pavlovici nu mai venea. În cele din urmă, gândul care îi încolțise mai demult în minte, — și anume că Trusoțki intr _adins nu va veni, numai și numai ca să _1 chinuiască cu extravagantele lui, ca cele din ajun, îl scoase cu totul din sărite: "Știe că depinde de dânsul. Ce se va întâmpla cu Liza? Cum m _aș pu-tea înfățișa acum la Liza fără el?"

În sfârșit, Velceaninov nu mai putu răbda și la ora unu fix porni cu trăsura în goană spre biserică Pokrov. Acolo i se spuse că Pavel Pavlovici nici nu dormise acasă, ci se întorsese pe la orele nouă dimineața, stătuse cam vreun sfert de ceas și plecase din nou. În dreptul ușii lui Pavel Pavlovici, Velceaninov ascultă relatările servitoarei, pe când învârtea mașinal mânerul ușii încuiate, trăgându _1 la dreapta și la stânga. Venindu _și în fire, scuipă necăjit, lăsă în pace clanța și rugă să fie condus la Maria Sâsoevna, care — auzind des-pre cine era vorba — veni singură cu dragă inimă.

Era o persoană bună la inimă, "o femeie cu simțăminte nobile", cum se exprimase Velceaninov istorisind mai târziu Clavdiei Petrovna con vorbi-reă avută cu dânsa. După ce îl întrebă pe scurt cum transportase fetița în ajun, Maria Sâsoevna se puse numaidecât pe povestit despre Pavel Pavlovici. După spusele sale, "ea de mult i _ar fi făcut vânt, dacă nu era la mijloc copilașul. De altfel, fusese mutat din hotel din pri-cina vieții lui dezordonate. Nu _i păcat să aduci în casă o femeie de moravuri ușoare, când ai un copilaș care începe să priceapă! Ba îi și strigase fetiței: «Asta are să _ti fie mamă, dacă o să vreau!» N _ai să mă crezi, dar până și femeia aceea l _a scuipat între ochi. Iar alteori tatăl se răstea către fetiță: «Tu nu ești fiica mea, ci un... bastard!»"

— Nu mai spune! rosti, însăpămantat Velceaninov.

— Am auzit cu urechile mele. E un bățiv, într-adevăr, care nici nu și dă seama ce vorbește. Totuși față de un copil nu se fac asemenea lucruri. Deși i mică de ani, dar începe să-i lucreze mintea. Fetița plângă. Văd că se chinuia rău de tot. Mai deunăzi s-a petrecut în curtea noastră o nenorocire. Un comisar cică, spuneau oamenii, a închiriat de cu seară o cameră la hotel, iar spre ziua s-a spânzurat. Se zice că ar fi intrat în banii statului. S-a adunat multime de norod. Pavel Pavlovici nu era acasă. Iar pe fetiță, nesupravegheată de ni-meni, am văzut-o prin lumea îngărmădită în corridor — holbându-și ochii, după alții, la cel ce se spânzurase. Am adus-o cât mai repede în casă. Și ce să vezi? A început să tremure și să se zbată în convulsi. Era neagră la față și, cum a intrat în odaie, s-a și prăvălit pe podele. S-a zbătut cât s-a zbătut. Parcă o apucaseră cărceii. Abia și-a revenit în simțiri. De atunci Liza bolește într-una. Când veni acasă și află despre toate acestea, Pavel Pavlovici începu să-o ciupească pe Liza până o învineți pe tot trupul. El nu o bate, ci o ciupește. Apoi să-i îmbătat și a început să-o sperie: "Eu, zice, am să mă spânzur, din pricina ta o să mă spânzur — uite, cu găitanul ăsta de la storuri mă spânzur". Și, față de dânsa, făcu un laț. Iar ea, sărăcuță, își pierdu de tot firea și, tipând, îl cuprinse pe taică-su cu mânuțele și urlă: "N-am să mai fac, niciodată nu să mai fac!" Să-i plângi de milă, nu alta!

Deși Velceaninov se aștepta la întâmplări extraordinare, totuși cele auzite îl uluiau într-atâta, încât nici nu-i veni să le credă. Maria Sâsoevna îi mai înșiră și alte fapte. Astfel, într-un rând, dacă nu să fi întâmplat să fie ea de față, Liza să ar fi aruncat pe fereastră. Când plecă de acolo, Velceaninov era năuc, de parcă băuse: "Am să-l omor ca pe un câine, o să-i dau la cap cu o bătă!" îi fulgeră în minte. Și gândul acesta îi stăruia îndelung în cap.

Velceaninov tocmai o trăsuară și plecă la familia Pogorelțev. Încă înainte de a ieși din oraș, echipajul fu nevoie să se opreasă la o răspântie, lângă un podeț peste un sănț, pe care trecea un mare convoi funebru. De o parte și de alta a po-dețului se îngărmădiseră câteva trăsuri, așteptând. Se opreau și trecători. Era înmormântarea unui om bogat. Convoiul de cupeuri, care-l conduceau pe răposat la lăcașul de veci, se întindea pe o lungă distanță, iar în fereastra unui cupeu din alai, străfulgeră înaintea lui Velceaninov chipul lui Pavel Pavlovici. Ar fi zis că i se pare, dacă acesta nu și-ar fi scos capul pe fereastră și nu l-ar fi salutat, zâmbind. Pesemne era foarte bucuros că-l recunoscuse pe Velceaninov, îi făcu chiar semne cu mâna din cupeu. Atunci Velceaninov sări din trăsuară și alergă până la geamul cupeului lui Pavel Pavlovici, înfruntând îngărmădeala de oameni, pe sergenții de stradă și împrejurarea că cupeaua se urcase pe podeț. Trusoțki era singur înăuntru.

— Ce-i cu dumneavoastră? răcni Velceaninov. De ce n-ai venit la mine? Cum de vă aflați aici?

— Îndeplinește o datorie creștinească, dar nu răcniți aşa, nu răcniți, aduc ultimele omagii... chicoti Pavel Pavlovici, mijindu-și vesel ochii, conduce la lăcașul de veci rămășițele pământești ale adevăratului meu amic, Stepan Mihailovici.

— Astă-i o nerozie, bățivan fără minte ce sunteți! strigă încă și mai tare Velceaninov, rămânând o clipă des-cumpănat. Coborăți pe loc și haideți cu mine, numai decât!

— Imposibil... datoria înainte de toate...

— Am să vă scot cu forță de acolo! urlă Velceaninov.

— Iar eu o să tip, o să tip! chicoti tot atât de vesel Pavel Pavlovici, de parcă să ar fi jucat cineva cu dânsul, și se refugiează în fundul cupeului.

— Păzea, păzea că te calcă! strigă un sergent de stradă.

Într-adevăr, coborând de pe pod, un cupeu străin răsări în fața convoiului mortuar și produse vâlvă. Velceaninov se văzu nevoie să sară în lături. Mulțimea și alte trăsuri îl împinseră mai departe. Velceaninov scuipă cu dezgust și se strecură spre echipajul său.

"Totuna-i, nici nu se cade să-l iau cu mine în halul ăsta!" se gândi el neliniștit, în deplină confuzie.

Când Velceaninov relată Klavdiei Petrovna povestirile Mariei Sâsoevna și strania întâlnire de la înmormântare, aceasta căzu pe gânduri și spuse:

— Mi-e teamă pentru dumneata. Trebuie să întrerupi cu dânsul orice relații. Cu cât mai repede, cu atât mai bine!

— Puah! E un măscărici, bețivan, și nimic mai mult! ex-clamă furios Velceaninov, să mi fie frică de dânsul? Și cum aş putea întrerupe relațiile cu dânsul când la mijloc e Liza? Gândește te la dânsa!

Liza se îmbolnăvise. De cu seară o scuturau frigurile și din oraș era așteptat un doctor vestit după care se trimisese încă în zori de zi. Această veste îl zdruncină complet pe Velceaninov. Klavdia Petrovna îl duse la bolnavă.

— Ieri am observat o cu multă luare aminte, remarcă ea, oprindu-se la ușa odăii unde se afla Liza. E o fetiță mândră și tristă. Se rușinează că-i găzduită de noi și că tatăl său a părăsit-o aşa. Astă-i toată boala ei.

— Cum a părăsit-o? De ce îți închipui că a părăsit-o?

— E destul că-i dat drumul să vină aici într-o casă cu totul necunoscută și cu un om aproape tot atât de necunoscut, sau aproape...

— Dar eu singur am luat-o, și am luat-o cu de-a sila, aşa că nu găsesc...

— O, Doamne sfinte, aşa vede lucrurile Liza, care-i un copil. După părerea mea, tatăl ei n-are să vină niciodată.

Văzându-l singur pe Velceaninov, Liza nu se miră de loc. Surâse doar trist și-și întoarse la perete căpșorul care-i ardea de fierbințeală. Nu răspunse nimic la consolările timide și la promisiunile călduroase ale lui Velceaninov de a-l aduce a doua zi, neapărat, pe tatăl său. Ieșind din odaia ei, el izbucni deodata în plâns.

Doctorul sosi abia către seară. După ce examină pe bolnavă, el îi sperie de la primul cuvânt pe cei de față, reproșându-le de ce nu-l chemaseră mai înainte. Când i se spuse că fetița se îmbolnăvise abia în ajun, nici nu-i veni să creadă. "Totul depinde de modul cum va petrece ea noaptea asta, încheie el în cele din urmă și, dând dispozițiile necesare, plecă cu făgăduiala că a doua zi va veni cât se poate mai devreme. Velceaninov vru să rămână neapărat peste noapte acolo, dar Klavdia Petrovna îl convinse "să mai încerce o dată a-l aduce aici pe monstrul acela".

— Încă o dată? repetă, turbat de mânie, Velceaninov. Da, de data asta am să-l leg fedeleș și am să-l aduc pe sus.

Gândul de a-l lega și de a-l aduce în brațe pe Pavel Pavlovici puse o absolută stăpânire asupra-i.

— Absolut de loc nu mă simt vinovat față de dânsul, se adresă la plecare Velceaninov Klavdiei Petrovna. Reneg toate vorbele melejosnice și plângărețe, debitate de mine ieri, adăugă el cuprins de furie.

Liza sedea culcată cu ochii închiși, pesemne dormea. Se simtea parcă mai bine. Când Velceaninov se aplecă grijuilui asupra căpșorului său ca să-i sărute măcar un colțisor de rochiță, luându-și rămas bun, Liza își deschise dintr-o dată ochii, ca și când l-ar fi pândit, și șopti: "Ia-mă de aici!"

Era o rugămintă blândă și tristă, fără nici o umbră din surescitatea din ajun. Vibra în tonul său o resemnare că ru-gămintea ei nu se va îndeplini niciodată. Deznădăjduit la culme, Velceaninov dădu să-o asigure că nu era cu puțință a o duce în altă parte. Ea închise ochii în tăcere și nu mai scoase nici o vorbă, parcă nici nu l-ar fi auzit, nici nu l-ar fi văzut. După ce ajunse în oraș, Velceaninov porunci birjarului să-l ducă de-a dreptul spre biserică Pokrov. Se făcuse ora zece. Pavel Pavlovici nu era însă acasă. Velceaninov îl aș-teptă o bună jumătate de ceas, plimbându-se încoace și încolo pe corridor într-o nerăbdare maladivă. Maria Sâsoevna îl în-credință în cele din urmă că Pavel Pavlovici n-are să se în-toarcă acasă decât abia în zori de ziua. "Atunci și eu am să vin dis-de-dimineață", hotărî Velceaninov și, în culmea in-dignării, se îndreptă spre casă.

Dar mare-i fu uimirea când, înainte de a fi intrat în casă, auzi de la Mavra că oaspetele său din ajun îl aștepta încă de la orele zece.

— Și ceai a binevoit să bea la noi, și după vin m-a tri-mis, și o bumașcă albastră de cinci ruble mi-a dat.

Pavel Pavlovici se instalase foarte confortabil. Ședea pe același scaun ca în ajun, fuma țigară după țigară și tocmai își turnase al patrulea pahar, și ultimul, din sticla de vin. Ceainicul și ceașca de ceai, pe jumătate goală, se aflau alături pe masă. Fața_i stacojie strălucea de bună dispoziție. Își scoase și haina, ca vara, rămânând numai în vestă.

— Iertați_mă, scumpe amice! izbucni Trusoțki, zărindu_1 pe Velceaninov, și se săltă pe scaun ca să se îmbrace. Mi_am scos haina, ca să mă mai răcoresc puțin...

Gazda se apropiu amenințător de dânsul.

— Încă nu sunteți beat de tot? Se mai poate vorbi cu dumneavoastră?

Pavel Pavlovici se zăpăci un moment:

— Nu, nu chiar de tot... Mi_am făcut datoria față de ră-posat. Sunt numai puțin afumat...

— Dar sunteți în stare să mă înțelegeți?

— De aceea m_am și înfățișat, ca să vă înțeleg.

— Atunci am să încep prin a vă spune de_a dreptul că sunteți un ticălos! izbucni Velceaninov, cu glasul sugrumat de furie.

— Dacă cu asta începeți, oare cu ce o să sfârșiți? dădu să protesteze Pavel Pavlovici, foarte speriat, dar Velceaninov continuă să_1 apostrofeze fără a_1 asculta.

— Fiica dumneavoastră e bolnavă, îi pe moarte. Ați pă-răsit_o ori nu?

— Moare, într_adevăr?

— E bolnavă, foarte bolnavă, grav bolnavă !

— Nu cumva_i vorba numai de micile sale accese?

— Nu mai îndrugați nerozii. E bolnavă rău de tot. Ar fi trebuit cel puțin să vă fi dus pe acolo...

— Să mulțumesc gazdelor, să le mulțumesc pentru ospitalitate. Am priceput, Alexei Ivanovici, dragă, bunul meu amic, bâigui el, prințându_i mâna între palmele sale, cu o înduioșare de betiv, cu lacrimi în ochi, ca și cum ar fi implorat iertare... Alexei Ivanovici, nu strigați, nu strigați aşa... De_aș muri, de_aș cădea beat în Neva, ce importanță ar fi avut în situația de astăzi? Iar cât privește pe domnul Pogorelțev, avem tot timpul să ne ducem la dânsul.

Velceaninov se reculese, stăpânindu_se cu greu.

— Sunteți beat, nu știți ce vorbiți! îi tăie aspru vorba Velceaninov. Sunt gata să am o explicație cu dumneavoas-tră... chiar sunt bucuros, și cât mai degrabă... De aceea am și venit. Dar mai întâi de toate voi lua măsuri. Azi va trebui să dormiți la mine. Mâine dimineață vă iau și mergem acolo. N_o să scăpați din gheara mea! urlă el din nou. Am să vă leg cobză și o să vă duc pe sus. Vă convine divanul ăsta? și Velceaninov, înăbușindu_se de furie, îi arătă divanul lat și moale din fața patului de lângă celălalt perete, pe care dor-mea el însuși.

— Mă rog, oriunde...

— Nu oriunde, ci aici, pe divanul ăsta! iată cearșaf, plăpumă, pernă (Velceaninov scoase toate dintr_un dulap și în pripă le aruncă lui Pavel Pavlovici, care își întinse smerit mâinile după ele). Să vă faceți patul îndată! Aș_ter_ne_ți_1 numaidecât!

Cu brațele încărcate de lucruri, Pavel Pavlovici rămase nehotărât în mijlocul odăii, cu un zâmbet prelung pe fața_i de om beat. Dar la a doua izbucnire a lui Velceaninov, care tuna și fulgera, Pavel Pavlovici se puse în grabă pe treabă. Dădu la o parte masa și, răsuflând din greu, desfăcu și în-tinse cearșaful, cu ajutorul lui Velceaninov, încântat de dulitatea și de zăpăceala oaspetelui său.

— Terminați tot vinul din pahar și culcați_vă, ordonă din nou Velceaninov, își dădu seama că trebuie să ordone: dumneavoastră ați trimis după vin?

— Eu, da... Îmi închipuiam, Alexei Ivanovici, că n_o să mă lăsați să trimitem după vin.

— Bine că v_ați închipuit. Dar trebuie să mai aflați încă ceva. Vă anunț o dată pentru

totdeauna că am hotărât să nu vă mai suport schimonosirile și nici sărutările bețivănești de ieri. Asta n_o să vă mai îngădui.

— Înțeleg și eu, Alexei Ivanovici, că aşa ceva nu_i cu putință decât o singură dată, zâmbi Pavel Pavlovici, mul-țumit de sine însuși.

Auzind răspunsul acesta, Velceaninov, care măsura odaia cu pași nervoși, se opri brusc cu un aer aproape grav în fața lui Trusoțki.

— Pavel Pavlovici, vorbiți deschis, fără ocolișuri. Sânteți un om intelligent, recunosc din nou, dar vă asigur că ați apucat pe o cale greșită. Vorbiți fățiș, purtați_vă pe față și, pe cuvântul meu de onoare, vă voi răspunde la tot ce doriți.

Pavel Pavlovici zâmbi iarăși cu un surâs prelung, destul ca să_l scoată din sărite pe Velceaninov, care izbucni:

— Stați! Nu vă prefaceti, vă citesc până_n fundul sufle-tului. Sunt gata, repet, pe cuvântul meu de onoare, să vă răs-pund la *toate* și veți căpăta orice satisfacție posibilă, sau chiar imposibilă. Ah, cât aş dori să mă înțelegeti...

— Dacă sunteți aşa de bun, rosti Pavel Pavlovici, apropiindu_se de el cu un aer circumspect, strașnic m_ar inte-resa să știu ce_ați înțeles ieri prin expresia de tip feroce.

Velceaninov scuipă cu dezgust și măsură mai departe ca-mera cu un pas și mai grăbit.

— Nu, Alexei Ivanovici, nu vă arătați astfel scârba. M_ați făcut foarte curios și de aceea am și venit aici pentru veri-ficare... Iertați_mă, vă rog, că nu mă pot exprima destul de limpede. Am citit eu însumi într_o revistă la rubrica de cri-tică despre tipul "feroce" și despre cel "pașnic". Azi_dimineață mi_am adus aminte... fiindcă îl uitase... dar, drept vorbind, nici mai înainte nu_i prea prinsesem bine înțelesul. Iată, de pildă, în ce aş vrea să fiu lămurit: Stepan Mihailovici Bagautov, răposatul, a fost un tip "feroce" sau "paș-nic"? Cum să_l clasific?

Velceaninov tăcea mereu, pășind măsurat prin odaie. Se opri dintr_o dată și rosti mânișos:

— Aparține tipului "feroce" omul care mai curând l_ar fi otrăvit pe Bagautov, când ar fi băut amândoi șampanie în numele fericitei revederi, cum ați băut dumneavoastră de pildă, aseară, împreună cu mine, dar nu l_ar fi condus la ci-mitir, cum ați făcut_o singur deunăzi, dracu știe din ce mo-tive ascunse, tainice, dezgustătoare —dedându_vă la niște abjecte scălbăieli care vă dezonorează în primul rând pe dumneavoastră înșivă!

— Chiar aşa, nu s_ar fi dus, încuviiță Pavel Pavlovici, totuși prea mă forfecăți...

— Nu face parte din categoria tipului "feroce", perora înainte Velceaninov, fără să audă nimic în înflăcărarea lui, omul acela care își născocește fel de fel de închipuiri năstrușnice, întocmind bilanțuri de dreptate și de justiție, învățându_si ofensa pe de rost ca o lecție, văicărindu_se, maimuțărindu_se, fandosindu_se, agățându_se de gâtul oamenilor — și când colo îl vezi că pentru aşa ceva își irosește tot timpul. Dar ia spuneți_mi! E adevărat că ați vrut să vă spânzurați? E adevărat?

— La beție poate să mă fi aiurit, dar nu mai țin minte. Nouă, oamenilor de oarecare condiție, Alexei Ivanovici, nu ne prea șade bine să turnăm otravă în pahar. Apoi, pe lângă faptul că sunt un slujbaș bine văzut, ba chiar cu ceva stare, poate mi_ar trece prin gând să mă și însor a doua oară.

— Mai cu seamă că ai putea nimeri la ocnă.

— Bineînțeles, există și riscul acesta, deși în ziua de azi, pe la judecăți, se dau destule circumstanțe atenuante. Îmi vine să vă povestesc o istorioară tare hazlie, pe care mi_am amintit_o deunăzi în cupeu la înmormântare și pe care aş vrea să v_o împărtășesc. Ați pomenit adineauri de "cei ce se atârnă de gâtul oamenilor". Poate vă mai aduceți aminte de unul Semion Petrovici Livțov, care ne_a vizitat de câteva ori, pe când vă aflați la noi în orașul T. Fratele său mezin, socotit și el ca un Tânăr din Petersburg, avea o slujbă pe lângă guvernatorul din orașul V. și se distingea, de ase-menea, prin fel de fel de calități. Se certă într_un rând cu colonelul Golubenko într_o societate, față de mai multe doamne, printre care se găsea și aleasa inimii sale. Se socoti jignit, dar își înghiți obida, ascunzându_si_o. Între timp, Go-lubenko îi cuceri iubita și o ceru în căsătorie. Dar ce să vezi? Livțov acesta

se împrieteni la cataramă cu Golubenko, uitând trecutul, și se oferi chiar să_i fie cavaler de Onoare la nuntă, ținându_i pirostriile. Întorcându_se de la cu-nunie, Livțov — îmbrăcat în frac și cu părul frizat — se apropie de mire ca să_l felicite și să_l sărute, față de întreaga societate nobilă, în frunte cu guvernatorul și, aşa cum era, îi vârî în pântece un pumnal lui Golubenko care se prăbuși la pământ. Închipuiți_vă, propriul său cavaler de onoare... ce rușine! Dar asta nu_i totul! Cum îl străpunse cu pumna-lul pe mire, Livțov se repezi în dreapta și_n stânga, exclamând: "Vai, ce_am făcut! Vai, ce_am făcut!" Lacrimile îi curgeau șiroaie. Tremura tot. Se atârna de gâtul oamenilor, chiar de_al doamnelor: "Vai, ce_am făcut! Vai, ce_am făcut!" Hi_hi_hi! Ne_a făcut să leșinăm de râs! Păcat numai de Golubenko, care, de fapt, se făcu bine, în cele din urmă...

— Nu văd cu ce rost mi_ați povestit toate acestea, se în-cruntă cu asprime Velceaninov.

— Totu_i că a fost în stare să lovească cu pumnalul, chicoti Pavel Pavlovici. Și, după cum se vede, omul acesta nu era un tip, ci un mucos, care de frică a uitat până și buna_cuviință, atârnându_se de gâtul cucoanelor față de guvernator. Dar îl înjunghiase, își atinsese ținta... Numai pentru asta am vrut să vă povestesc istorioara.

— Duceți_vă la dracu! răcni, exasperat, Velceaninov, ca și cum s_ar fi frânt ceva într-însul. Luați_vă tălpășița cu toate ascunzișurile voastre mărșave, nemernicule, țineți cu tot dinadinsul să mă speriați, chinitor de copii, lepădătura, ticălosule, ticălosule, ticălosule! zbieră el ca scos din minți, înăbușindu_se la fiecare cuvânt.

Pavel Pavlovici se cutremură și chiar mahmureala îi trecu puțin. Buzele îi tremurau.

— Adică, Alexei Ivanovici, pe mine mă numiți ticălos — dumneavoas-tră, pe mine? Velceaninov își recăpătă numai decât stăpânirea de sine.

— Sunt gata să_mi cer scuze, răspunse gazda după o scurtă tăcere, cuprins de gânduri sumbre, dar numai în ca-zul când dumneavoastră își țineți de acord să procedați de acum înainte fără ocolișuri.

— În locul domniei voastre, Alexei Ivanovici, eu mi_aș fi cerut scuze fără nici o condiție.

— Fie și aşa, zise Velceaninov, după ce tăcu din nou un timp. Îmi cer scuze. Trebuie însă să încuviințați singur, Pa-vel Pavlovici, că după cele petrecute nu mă mai simt vino-vat cu nimic față de domnia_voastră, cât privește întreaga chestiune, nu numai cazul de acum.

— Dar ce chestiuni pot să aibă loc între noi? zâmbi șiret Pavel Pavlovici și își lăsă ochii în pământ.

— Dacă_i aşa, cu atât mai bine, cu atât mai bine! Isprăviți_vă de băut vinul și culcați_vă, căci eu oricum tot n_o să vă dau drumul...

— Mda... vinul ăsta... rosti cu sfială Pavel Pavlovici, to-tuși se apropie de masă și sorbi ultimul pahar, turnat mai demult. Pesemne băuse din belșug mai înainte, aşa că mâna_i tremura și udă cu o parte din vin dușumeaua, cămașa și vesta... Bău totuși paharul până_n fund, fiindu_i parcă peste putință să_l lase plin, apoi aşeză paharul cu respect pe masă, se îndreptă supus spre pat să se dezbrace.

— N_ar fi oare mai bine să nu înnoptez la dumnea-voastră? spuse deodată Pavel Pavlovici, rămânând în mâna cu o gheată pe care tocmai și_o scosese din picior.

— Nu. N_ar fi de loc mai bine! răspunse mânos Velcea-ninov, pășind neobosit prin odaie fără să se uite la dânsul.

Pavel Pavlovici își scoase hainele și se puse în pat. După un sfert de ceas se culcă și Velceaninov, care stinse lumâ-narea

Nu putea adormi pradă neliniștii. Un element nou, care parcă încurca și mai mult lucrurile, răsări, din senin de un-deva, tulburându_l, fără să_si dea seama de ce se simți rușinat de această neliniște. Când era cât pe ce să atipească, un foșnet îl trezi de_a binelea. Își aruncă îndată privirea la pa-tul lui Pavel Pavlovici. În odaie era întuneric beznă. Drape-riile fuseseră trase de tot. I se păru că Trusoțki nu stătea cul-cat, ci se sculase și sedea în capul oaselor pe marginea pa-tului.

— Ce_i cu dumneavoastră? exclamă Velceaninov.

— Văd o umbră, rosti în șoaptă Pavel Pavlovici, după o scurtă așteptare.

— Ce anume? Ce fel de umbră?

— Acolo, în odaia de alături, am văzut parcă prin ușă o umbră.

— Umbra cui? întrebă Velceaninov după o scurtă tăcere.

— A Nataliei Vasilievna.

Velceaninov puse picioarele pe covor și se uită el însuși prin antreu în camera vecină, care stătea tot timpul cu ușa deschisă. Acolo nu erau draperii la ferestre, ci numai storuri, de aceea se vedea o zare de lumină.

— În odaia cealaltă nu _i nimic, sunteți beat, culcați _vă! zise Velceaninov și se înveli cu plapuma.

Pavel Pavlovici nu mai rosti nici un cuvânt și se culcă și el.

— Dar mai înainte n _ați văzut niciodată umbra ei? îl întrebă dintr _o dată Velceaninov după vreo zece minute.

— O singură dată parcă am mai văzut _o, rosti abia auzit Pavel Pavlovici, tărgănând răspunsul. Apoi se așternu ia-răși între dânsii tăcerea.

Velceaninov nu _i_ar fi putut da seama cu siguranță dacă ați pise ori nu. Dar nu trecu un ceas și gazda tresări în așter-nut, îl trezi ca un foșnet. Nu știa ce era, i se părea însă că ceva alb stătea în beznă, la doi pași de dânsul, în mijlocul odăii. Se sculă în capul oaselor și privi lung cam un minut.

— Dumneavoastră sunteți, Pavel Pavlovici? rosti Velcea-ninov cu o voce stinsă, care răsună brusc în liniștea nopții, părându _i_se stranie chiar lui însuși.

Nu căpătă nici un răspuns, dar nu era nici o îndoială că cineva stătea în picioare în fața sa.

— Dumneavoastră sunteți... Pavel Pavlovici? repetă el mai tare și chiar cu un glas atât de puternic, încât dacă Trusoțki ar fi dormit liniștit în pat, s _ar fi deșteptat pe loc și i _ar fi răspuns.

Nici un cuvânt însă. În schimb, silueta albă, abia deslu-șită, se mișcă, apropiindu _se de dânsul. Apoi se petrecu ceva straniu: într _o clipită parcă se frânse ceva într-însul ca și deunăzi, și răcni din răsputeri, cu o voce aspră, sugrumată, sufocându _se aproape la fiecare cuvânt:

— Dacă dumneavoastră, un măscărici bețivan, vă trece prin cap că m _ați putea speria, o să mă întorc cu fața la perete, îmi voi trage plapuma peste cap și n _o să mă mai întorc toată noaptea ca să _ti dovedesc că nu dau două parale pe tine... chiar dacă _i sta aşa, până _n zori... măscărici ce ești... mi _i și scârbă de tine!

Zicând acestea, Velceaninov scuipă mânios spre locul unde se afla presupusul Pavel Pavlovici, se răsuci scurt în pat cu fața la perete, se acoperi cu plapuma, cum spusese, și rămase nemîscat ca un mort. Se așternu o tăcere mormântală. Era greu de spus dacă umbra se aprobia de dânsul sau încrămenise pe loc, iai inima îi bătea tare, tare de tot. Trecură cel puțin cinci minute și deodată, la vreo doi pași de dânsul, se auzi vocea slabă, tânguitoare, a lui Pavel Pavlovici.

— Eu sunt, Alexei Ivanovici, m _am sculat să cau... (și numi un obiect casnic din cele mai utile) nu l _am găsit pe aproape... și am vrut să _l cau ușurel pe lângă patul dumneavoastră.

— Dar de ce ați tăcut... când am strigat adineauri? îl în-trebă Velcea-ni-nov cu un glas frânt, după vreo jumătate de minut.

— M _am speriat. Răcniți aşa de tare... De aceea m _am și speriat.

— E acolo în colț, la stânga, spre ușă, într _un dulăpior... aprindeți lumânarea...

— Găsesc și fără lumânare... rosti, smerit, Pavel Pavlovici, îndrept-ându _se spre ungher... scuzați, Alexei Ivanovici, că v _am deranjat... eram ca beat.

Velceaninov nu _i răspunse. Stătea întors cu fața la pe-rete și rămase aşa toată noaptea, fără să se miște. Voia oare să _și țină astfel cuvântul și să _și arate în modul acesta dis-prețul? Nu știa nici el singur ce se întâmplase cu dânsul. Tulburarea lui nervoasă se prefăcu în cele din urmă într _un adevărat delir, și el mult timp nu mai putu adormi. Deșteptându _se a doua

zi către orele zece, Velceaninov sări ars și se trezi pe marginea patului, ca aruncat de un arc. Dar Pavel Pavlovici nu se mai afla în odaie. Rămăsese numai patul său gol, desfăcut. Trusoțki o ștersese în zori de ziua.

— Știam că aşa are să se întâmpile! exclamă Velceani-nov, plesnindu-se cu palma peste frunte.

X La cimitir

Temerile doctorului se adeveriră. Lizei i se făcu dintr-o dată mai rău, cum nu și închipuise în ajun nici Velceani-nov, nici Klavdia Petrovna. Dimineața, Velceaninov o mai găsi pe bolnavă conștientă, toropită însă de o mare febră. Ulterior, el încredința pe toți că fetița îi zâmbise, ba chiar îi întinsese mânuța fierbinte. Dacă acesta era adevărul sau numai rodul unei involuntare închipuiri, ca o consolare — nu se mai putea verifica. În faptul nopții, bolnava își pierdu cu-noștința și în starea asta rămase până la sfârșit. A zecea zi de la sosire, Liza muri.

În vremea asta, Velceaninov trecu prin mari chinuri. Fa-milia Pogorel-țev era îngrijorată chiar de starea sănătății sale. În timpul acesta dureros, el petrecu la vilă cele mai multe zile. Când boala Lizei se apropiie de dezno-dământ, Velceaninov stătea singur ceasuri întregi în câte un ungher, parcă fără să se gândească la nimic. Klavdia Petrovna venea uneori la dânsul ca să-l distreze, dar el îi răspundea mo-nosilabic, făcând sforțări să stea de vorbă cu ea. Klavdia Petrovna nu se așteptase că "toate acestea îl vor impresiona atât de puternic". Mai degrabă Velceaninov se lua cu copiii, care îl făceau chiar să râdă, câteodată. Totuși se scula de pe scaun aproape din ceas în ceas și se ducea în vîrful degetelor să vadă ce face bolnava. Uneori, i se părea că fetița îl recunoaște. Nu mai avea nici o speranță în privința însănă-toșirii ei, ca și toți ceilalți, dar nu se depărta de odaia, unde trăgea să moară Liza, stând de obicei în camera de alături.

În vremea asta totuși, Velceaninov, de vreo două ori, desfășură o activitate extraordinară. Pleca bezmetic la Petersburg după doctori, aducea pe medicii cei mai vestiți și făcea consulturi. Al doilea și cel din urmă consult avu loc în ajunul morții copilului. Cu vreo trei zile mai înainte, Klavdia Petrovna vorbi stăruitor cu Velceaninov, că trebuie ne-apărat să dea de urma domnului Trusoțki: "fără dânsul, în-tr-un caz de nenorocire, nici nu vom putea înmormânta pe Liza". Velceaninov mormăi că îi va scrie. Iar Pogorelțev anunța că-l va descoperi cu ajutorul poliției. În sfârșit, Velceaninov scrisese un biletel de două rânduri și-l duse la hotel. Ca de obicei, Pavel Pavlovici nu era acasă. Atunci el înmână scrisoarea Mariei Sâsoevna, ca să îl transmită.

În cele din urmă, Liza muri într-o minunată seară de vară, o dată cu apusul soarelui. De abia atunci se dezmetici Velceaninov. Pe când fetița răposată era gătită și îmbrăcată într-o albă rochiță de sărbătoare a uneia dintre fiicele Klavdei Petrovna, fiind așezată în salon pe o masă cu flori între mânuțe, Velceaninov se apropiu de Klavdia Petrovna și îi declară cu ochi scăpărători că-l va aduce, mort_copt, pe "ucigaș". Fără a-i asculta sfatul de a zăbovi până a doua zi, Velceaninov plecă numai decât la oraș.

Știa unde să-l dibuiască pe Pavel Pavlovici. Doar nu nu-mai după doctori se mai duse el la Petersburg. Uneori, în timpul acela, avea impresia că, aducând la Liza pe tatăl ei, aceasta — numai la auzul glasului său — și_ar fi venit în fire. Atunci, ca un desesperat, pornea să-l caute.

Pavel Pavlovici își păstrase domiciliul de la hotel, dar acolo degeaba întrebă de dânsul.

— Câte trei zile în sir nu numai nu doarme, dar nici nu dă pe acasă, îl informase Maria Sâsoevna, apoi vine aici uneori ca din întâmplare, mort_beat, nu stă nici un ceas pe ceasonic și iar o ia din loc. Își face de cap.

Un chelner de la hotelul Pokrovskia spuse printre al-tele lui Velceaninov că Pavel

Pavlovici frecventa de mai demult niște femei de moravuri ușoare de pe bulevardul Voznesenski. Velceaninov le descoperi cu ușurință. După ce le cinsti din belșug, ele își aduseră numaidecât aminte de clientul lor, recunoscându-l îndeosebi după pălăria cu doliu, dar îl și făcă de două parale, fiindcă nu mai venea pe la dânsene. Una dintre profesioniste, numită Katia, se prinse "să-l găsească neapărat pe Pavel Pavlovici, deoarece acesta se ține acum lipcă de Mașka Prostakova și are punga dol-dora de parale. Cât privește pe Mașka, asta-l o ticăloasă... a zăcut prin spitale... numai dacă ar vrea să deschidă gura, și Mașka ar înfunda Siberia... un singur cuvințel ar fi de ajuns." Dar Katia nu-l descoperi atunci, în schimb făgădui ritos că-l va găsi altă dată. De data asta Velceaninov își puse toată nădejdea tocmai în concursul ei. El reveni a doua zi pe la orele zece. Căpătă fără întârziere învoire pentru Katia de la stabilimentul respectiv, plătind suma cuvenită pentru absența ei, și amândoi plecară pe ur-mele lui Pavel Pavlovici. De fapt, nu știa nici el însuși ce va face cu Trusoțki. Îl va ucide pentru isprăvile sale, sau numai îl căuta pentru a-i vesti moartea fiicei lui și a-i cere concursul necesar la înmormântare? Primele demersuri nu dădură nici un rezultat. Aflără numai că Mașka Prostakova se bătuse cu Pavel Pavlovici cu trei zile în urmă și că un slujbaș oarecare, cu un scaun, "spârseșe capul lui Pavel Pavlovici". Într-un cuvânt, nu-l putură găsi multă vreme. Dar în cele din urmă, tocmai pe la orele două de noapte, Velcea-ninov — ieșind dintr-o casă rău famată, după indicația in-formatorilor, se întâlni pe neașteptate, nas în nas, cu Pavel Pavlovici.

Două femei îl aduceau pe Trusoțki beat-mort spre casa aceea, una îl susținea de braț, iar din spate un pretendent zdravăn, de statură înaltă, zbiera cât îl ținea gura, amenințându-l pe Pavel Pavlovici cu tot felul de grozăvii. Urla prin-tre altele că acesta "l-a exploatat și i-a otrăvit viața". Era vorba pesemne de niște bani. Femeile se arătau foarte gră-bite și speriate. Zărindu-l pe Velceaninov, Pavel Pavlovici se aruncă spre dânsul cu mâinile întinse, tipând de parcă-l ar fi înjunghiat cineva:

— Ajutor, frațioare!

Văzând silueta atletică a lui Velceaninov, pretendentul șterse numaidecât putina. Pavel Pavlovici îi arăta, triumfător, pumnul și scoase un strigăt de izbândă. Atunci Velceaninov îl prinse furios de umeri și se apucă să-l scuture atât de puter-nic cu amândouă mâinile, încât lui Pavel Pavlovici începură să-i clănțânească dinții. Trusoțki încetă ca prin farmec de-a răcni și, cu o privire îndobitoță de bețivan, cătă spre justi-țiarul său. Neștiind pesemne ce să mai facă cu dânsul, Velceaninov îi încovoie puternic spinarea și îl așeză alături pe o bornă de la marginea trotuarului.

— A murit Liza! îi spuse.

Fără să-și ia ochii de la dânsul, Pavel Pavlovici ședea pe bornă, susținut de către una dintre femei. Pricepu, în sfârșit, și fața i se scofâlcă brusc.

— A murit... șopti el cu o șoaptă stranie. Velceaninov nu-și putu da seama, dacă Trusoțki zâmbise, beat fiind, cu surâsul său prelung și infect, sau numai i se schimonosise figura. Dar, după o clipă, Pavel Pavlovici își ridică cu o vădită sforțare dreapta tremurândă ca să facă semnul crucii, dar nu izbuti, mâna în tremur îi căzu la loc. El mai zăbovi puțin, apoi se sculă greoi de pe bornă, prinse brațul femeii care-l însotea și, sprijinit de dânsa, porni mai departe în drumul lui, căzut parcă în nesimțire, ca și cum Velceaninov nici nu ar fi fost de față. Dar acesta îl înșfăcă iarăși de umăr.

— Nu mă înțelegi, monstrule, că fără tine Liza nu poate fi înmormânată? răcni Velceaninov, înăbușindu-se.

Pavel Pavlovici își întoarse capul.

— Îl mai ții minte... pe sublocotenentul acela... de arti-lerie? bolborosi el, cu limba încleiată.

— Ce-e-e? răcni Velceaninov, cutremurându-se.

— El e tatăl ei! Caută-l pe dânsul, pentru înmormântare...

— Minți! urlă Velceaninov, ca scos din fire. Numai din răutate o spui... Știam eu că tocmai asta mi-o cocci!

Ieșit din minți, Velceaninov își ridică însăspimântătorul său pumn asupra lui Pavel

Pavlovici. Încă o clipă... și l_ar fi ucis, poate, cu o singură lovitură în cap. Femeile țipăra ascuțit și sărără în lături. Trusoțki însă nici nu clipi din ochi. O furie sălbatică îl desfigura.

— Știi tu cum se cheamă la noi... curat pe rusește?... rosti răspicat Pavel Pavlovici (ca și cum i s_ar fi risipit cu totul mahmureala) o înjurătură, care nu poate fi reprodusă în scris. Acolo să te și cari, fără zăbavă.

Apoi Trusoțki se smulse cu putere din mâinile lui Velcea-ninov, se împiedică și cât pe ce era să cadă. Femeile îl prin-seră și de data asta și o luară la fugă împreună cu dânsul, țivlindu_se și aproape târându_l după ele. Velceaninov nu_l mai urmări.

A doua zi, la ora unu în jurul prânzului, apăru la vila Pogorelțivilor un funcționar foarte prezentabil, între două vârste, îmbrăcat în uniformă și înmână cu deferență Klavdiei Petrovna un plic adresat pe numele ei, din partea lui Pavel Pavlovici Trusoțki. Plicul conținea o scrisoare, trei sute de ruble și hârtiile necesare pentru înmormântarea fetiței. Scrisoarea era scurtă, extrem de respectuoasă și plină de cu-viință, îi mulțumea profund domniei_sale Klavdia Petrovna pentru comportarea ei, izvorâtă din atâta bunătate față de o orfană — faptă pentru care numai unul Dumnezeu ar putea_o răsplăti. Amintea destul de vag că din pricina unei grave maladii nu va putea lua parte în persoană la înmormântarea preaiubitei și nefericitei fiice. Își punea însă toate speranțele în bunătatea îngerească a domniei_sale. Cele trei sute de ruble erau destinate — după lămuririle suplimentare din misivă — pentru înmormântare și îndeobște pentru cheltuie-lile pricinuite de boala copilei. Iar dacă va rămâne ceva din suma aceasta, rugă respectuos să se folosească pentru a se pomeni veșnic sufletul răposatei Liza. Funcționarul, aducător al scrisorii, nu putu adăuga nimic altceva. Din unele vorbe ale sale rezulta că el primise a aduce personal domniei_sale scrisoarea numai la stăruitoarea rugămintă a lui Pavel Pavlovici. Pogorelțev se simți chiar jignit de expresia privitoare la "cheltuielile pricinuite de boala copilei" și hotărî să opreasă numai cincizeci de ruble pentru înmormântare, de-oarece nu putea fi împiedicat un tată de a_și îngropa copila, iar restul de două sute cincizeci să fie înapoiat fără întârziere domnului Trusoțki. Klavdia Petrovna însă decise în cele din urmă să nu_i mai trimită înapoi două sute cincizeci de ruble, ci o chitanță de la biserică cimitirului despre primirea acestor bani pentru veșnica pomenire a sufletului răposatei copile Elisaveta. Chitanța urma să fie înmânată neîntârziat lui Pavel Pavlovici de Velceaninov, care i_o și trimise prin poștă la hotel.

După înmormântare, Velceaninov nu se mai arăta la co-nac. Două săptămâni încheiate, umblă singur hăhui prin oraș, fără nici un țel, pe gânduri, dând peste oameni. Alte dăți zăcea însă acasă zile întregi, întins pe divan, uitând de îndeletnicirile cele mai obișnuite. Familia Pogorelțev trimise de mai multe ori după dânsul, poftindu_l la conac. El făgă-duia, dar numai decât dădea uitării promisiunile. Într_un rând, însăși Klavdia Petrovna se duse la oraș, dar nu_l găsi acasă. Același lucru se petrecu de câteva ori și cu avocatul, care avea să_i facă comunicări. În sfârșit, procesul, condus cu multă abilitate, se încheie. Se prezintă un aranjament lesnicios. Partea adversă căzu de acord pentru o înțelegere. Rămânea numai ca Velceaninov să renunțe la o parte neînsemnată din proprietate. Era nevoie doar de consimțământul acestuia. Găsindu_l în cele din urmă acasă, avocatul se arăta surprins de indiferența și moliciunea cu care îl ascultase acest client, atât de cărciogar și agitat odinioară.

Sosiră, în sfârșit, zilele cele mai dogoritoare ale lui iulie, dar Velceaninov nici nu lăsă seama la vreme. Durerea sa îi măcina sufletul și evoluă asemenea unui abces copt, lămurindu_i se clipă cu clipă și concretizându_se sub forma unui gând chinitor. Suferința lui cea mai mare era prilejuită de faptul că Liza nu apucase să cunoască cine e dânsul, murind fără să fi aflat cu câtă duioșie fusese iubită de el. Unicul țel al întregii sale vieți, care licărise înainte_i într_o bucurie atât de încântătoare, se stinsese brusc în bezna veșnică. Acest scop s_ar fi întruchipat aievea în împrejurarea — cum se gândeau el în orice moment — ca Liza să simtă zi cu zi, ceas cu ceas, neîntrerupt de_a lungul vieții sale, iubirea lui fără de margini. "Oamenii n_au și nici nu pot avea un scop mai înalt, își spunea uneori Velceaninov, căzut într_o lugubră exaltare. Chiar dacă există și alte țeluri, nici unul nu poate fi mai sfânt decât acesta". "Prin iubirea față de Liza, se gândeau el alteori, mi_as fi

purificat și mi_aș fi răscumpărat toată viața mea trecută, îmbibată de duhoare și trăită fără de nici un folos. Aș fi gonit pe omul trândav, vicios și sfârșit din mine, făurind pentru viață o ființă pură, minunată... Pentru ființa aceasta mi s_ar fi iertat totul. Chiar eu singur mi_aș fi iertat toate păcatele."

Aceste gânduri conștiente îi răsăreau în minte, însoțite totdeauna de viziunea limpede, apropiată, emoționantă a co-pilei defuncte. Reânvia în sufletul lui figura sa palidă și își reamintea orice expresie de pe fața ei. O revedea în sicriu printre flori. O revedea și fără cunoștință, în delirul febrei, cu ochii ficioși, larg deschiși... Își aduse aminte că, pe când zăcea întinsă pe masă, el zărise din întâmplare un degetel al copilei, înnegrit din cine știe ce motiv în timpul bolii. Această imagine îl impresionase atât de adânc în clipele ace-lea, încât i se făcuse milă de bietul degetel. Până atunci el "fusese parcă lipsit de orice simțire", dar după aceea îi zvâcni în cap, pentru întâia oară, gândul de a_1 să găsească neîntârziat pe Pavel Pavlovici și de a_1 să ucide pe loc. Oare nu cumva tocmai mândria călcată în picioare a fetiței omorâse această inimioară de copil, în cele trei luni de chinuri suferite din partea părintelui, care fulgerător își preschimbă iubirea în ură, o jignise adânc cu acea vorbă rușinoasă, își bătuse joc de spaimele ei și, în cele din urmă, o lepădase la niște oa-menii străini? Velceaninov își vântura mereu în minte aceste lucruri, dându-le tot alte și alte sensuri. "Oare vă puteți închipui ce înseamnă Liza pentru mine?" își aminti el dintr-o dată exclamația lui Trusoțki când era beat — și era încredințat că aceste cuvinte nu camouflau o farsă, ci exprimau purul adevăr — ascundeau o iubire autentică. "Cum putuse fi însă atât de crud monstrul acesta cu un copil pe care îl iubise odi-nioară aşa de mult? E posibil aşa ceva?"

De fiecare dată Velceaninov oculea această întrebare, ba chiar parcă o gonea. Întrebarea ascundea ceva îngrozitor, in-tolerabil și insolubil...

Într-o zi, Velceaninov, fără să_ști dea seama, se trezi purtat de pașii săi în cimitirul unde fusese înmormântată Liza și_i găsi micuțul mormânt. Nu mai trecuse pe acolo de la înmormântare. I se păruse ceva prea chinitor. De aceea nici nu îndrăznise să se ducă la țintirim. Dar — lucru ciudat — Cum se lipi cu pieptul de mormânt și_1 sărută simții în suflet ca o ușurare. Era o seară senină. Soarele scăpăta la asfințit. De jur împrejur, pe lângă morminte, creștea o iarbă verde, mustoasă. Pe aproape, în măceșii, zumzăia o albină. Florile și coroanele, puse pe micuțul mormânt al Lizei de către Klavdia Petrovna și de copiii săi, zăcea cu jumătate din petale risipite în țărâna.

După atâta vreme o oarecare speranță parcă îi împrospăta inima. "Mi_e sufletul aşa de ușor!" se gândi Velceaninov, im-presionat de liniștea cimitirului, privind cerul limpede și calm. Un val de credință curată și senină în ceva necunoscut i se revârsă în suflet. "Liza mi_a trimis pacea asta, ea vor-bește acumă cu mine", își zise el.

Se întunecase de_a binelea, când Velceaninov se hotărî să se întoarcă acasă. În drumul său, nu departe de poarta țintirimului, se afla un fel de birt sau o cărciumă, într-o căsuță scundă din bârne de lemn. Prin ferestrele deschise se zăreau oameni sezând la mese. Deodată, i se păru că unul dintre clienți, aşezat chiar lângă fereastră, era însuși Pavel Pavlovici care îl văzu și_1 cerceta curios de la fereastră. Velceaninov trecu mai departe, dar în curând auzi pași în urma lui. Pavel Pavlovici, în carne și oase, alerga după dânsul. Pesemne expresia de pace, întipărită pe figura lui Velceaninov, îl atrăsese și_1 îmbărbătase, când îl privise de la fereastra. Ajungând în dreptul lui, Trusoțki zâmbi cu timiditate — dar nu cu surâsul de bețivan de odinioară. De altfel, el nu era beat de loc.

— Ziua bună! rosti el.

— Ziua bună! îi răspunse Velceaninov.

XI

Pavel Pavlovici se însoară

Dându_i "ziuă_bună", Velceaninov rămase surprins de sentimentele sale. I se păru

ciudat să se întâlnească cu omul acesta fără să simtă vreun pic de răutate și să încerce față de dânsul un simțământ cu totul nou, ca un îndemn pentru o altă atitudine.

— Ce seară plăcută, rosti Pavel Pavlovici, privindu-l drept în ochi.

— Încă n-ai plecat? murmură Velceaninov, nu atât cu ton interogativ, cât ca constatarea unei realități, și își urmă mai departe drumul.

— Am mai zăbovit puțin. Am căpătat, în sfârșit, postul urmărit, care are chiar caracterul unei avansări. Poimâine plec cu siguranță.

— Ați obținut un post? îl întrebă direct interlocutorul.

— Și de ce nu? răspunse cu un rictus Pavel Pavlovici.

— Am spus și eu aşa, într-o doară..., se eschivă Velcea-ninov și, poso-morându-se, se uită chiorâș la Pavel Pavlovici.

Spre surprinderea lui, îmbrăcământea, pălăria cu panglică de doliu și întreaga înfâțișare a domnului Trusoțki erau in-comparabil mai decente decât acum două săptămâni. "Dar oare ce căuta în cârciuma aceea?" se gândi Velceaninov.

— Mai vreau să vă împărtășesc, Alexei Ivanovici, și o altă mare bucurie a mea, reluă vorba Pavel Pavlovici.

— Ce bucurie?

— Mă însor.

— Cum?

— După tristețe — bucurie... Astăzi viață! Dar aş fi și-nut, Alexei Ivanovici... Mă tem însă... că vă grăbiți... aşa se pare, cel puțin...

— Da, da... sunt grăbit... și nici nu mă simt tocmai bine...

Deodată, îl cuprinse o puternică dorință de a se debarasa de dânsul. Predispoziția pentru oarecare simpatie i se risipi într-o clipită.

— Într-adevăr, aş fi dorit...

Pavel Pavlovici nu și isprăvi vorba despre ceea ce ar fi dorit... Velceaninov tăcea.

— În cazul acesta să-l săm pentru altă dată, când vom avea norocul să ne întâlnim din nou...

— Da, da, altă dată, mormăi grăbit Velceaninov, fără să se uite la dânsul și fără să se opreasă.

Tăcură un răstimp. Pavel Pavlovici îl întovărăși mai de-partea.

— Atunci la revedere! zise, în sfârșit, Velceaninov.

— La revedere, sper...

Velceaninov se întoarse acasă cu nervii iarăși zdrunci-nați, întâlnirea cu "omul acesta" îl scotea din sărite. Îl copleșea. Ducându-se la culcare, se întrebă din nou: "Oare ce să fi căutat în preajma cimitirului?"

A doua zi dimineață, Velceaninov se hotărî, în sfârșit, să facă o vizită familiei Pogorelțev. Se decise fără prea multă tragere de inimă. Orice manifestare de simpatie pentru dânsul era o povară, chiar cea venită de la familia Pogorelțev. Dar aceștia erau atât de îngrijorați de starea lui, încât trebuia neapărat să se ducă la dânsii. Deodată, i se năzări că se va simți foarte încurcat, revăzându-l. "Să mă duc ori să nu mă duc?" se gândeau, căutând să și isprăvească cât mai repede prânzisorul, când — spre marea lui surprindere — își făcu apariția Pavel Pavlovici.

Cu toată întâlnirea din ajun, Velceaninov nu și ar fi putut închipui că omul acesta va mai trece vreodată pe la dânsul, de aceea rămase aşa de nedumerit, că — privindu-l — nici nu știa cum să înceapă vorba. Dar Pavel Pavlovici se descurcă cu multă îndemânare. Îl salută și se așeză pe același scaun, pe care șezuse la ultima vizită, acum trei săptămâni. Amintirea acestei vizite răsări limpede în mintea lui Velceaninov, care își privi oaspetele cu neliniște și cu dezgust.

— Vă surprinde vizita mea? începu Pavel Pavlovici, ghicind privirea gazdei.

Îndeobște, Pavel Pavlovici părea mult mai dezghețat decât în ajun, dar și mai intimidat. Portul său era cât se poate de curios. Domnul Trusoțki avea o îmbrăcăminte nu numai de-țentă, ci chiar elegantă: o haină ușoară de vară, pantaloni de culoare deschisă,

înguști și o vestă tot de culoare deschisă. Mănușile, monocul cu rama de aur apărut tam_nesam și că-mașa — toate n_aveau nici un cusur. Persoana sa mirosea chiar a parfum. Acest personaj avea în întregime ceva ridicul și, în același timp,izar și respingător.

— Bineînțeles, Alexei Ivanovici, urmă Trusoțki, maimuțărindu_se, prezența mea vă surprinde, îmi dau seama. Dar între oameni cred că persistă totdeauna... n_am dreptate?... ceva superior tuturor eventualităților și neplăcerilor ce pot surveni... nu_i aşa?

— Știți ce, Pavel Pavlovici? Spuneți_mi cât mai repede și fără ocoluri tot ce doriți, rosti Velceaninov, încruntându_și sprâncenele.

— În două vorbe și un cuvânt, își dădu drumul Pavel Pavlovici: mă însor și plec chiar acum la logodnică, care lo-cuiește la vilă, afară din oraș. Aș vrea să_mi faceți marea onoare de a_mi permite să vă prezint acestei familii. De aceea am venit aici pentru a vă ruga, a vă implora — și Trusoțki își înclină cu smerenie capul — ca să binevoiți a mă însotî...

— Unde să vă însotesc? zise Velceaninov, holbându_și ochii.

— La dânsii, adică la vila lor. Scuzăți_mă, vorbesc halandala, stângaci, ca_ntr_o aiureală de febră... tare mă tem să nu mă refuzați, rosti el, aruncând asupra lui Velceaninov o pri-vire rugătoare.

— Vreți să vă însotesc imediat la logodnica dumnea-voastră? rosti ca buimac gazda, neputând da crezare nici urechilor, nici ochilor săi.

— Da, adeveri foarte timid Pavel Pavlovici. Vă rog, Ale-xei Ivanovici, nu vă supărăți. Nu trebuie să_mi luăți demersul ca un act de îndrăzneală, ci numai ca o rugămintă, și încă foarte umilă. Speram că poate n_o să mă refuzați.

— În primul rând, asta_i cu neputință, răspunse, fierbând, Velceani-nov.

— E o dorință a mea arzătoare, și nimic mai mult, urmă să_l implore Trusoțki. Ba n_am să vă ascund încă un motiv: mai există aici o pricină, pe care aş fi vrut să v_o dezvălu după aceea. Iar acumă vă rog extrem de mult... și el se ri-dică de pe scaun cu profund respect.

— În orice caz, nu_i posibil... trebuie să conveniți și dumneavoastră.

Velceaninov se sculă și el în picioare.

— Ba_i foarte posibil, Alexei Ivanovici. Mi_am propus să vă prezint ca un amic al meu. De altfel, sunteți cunoscut acolo. E vorba de vila consilie-rului de stat Zahlebinin.

— Cum? exclamă Velceaninov.

Era consilierul pe care îl căutase mereu, neputându_l des-coperi acum o lună — deoarece acționa, după cât se pare, în folosul părții adverse din procesul său.

— Ei da, ei da! surâse Pavel Pavlovici, ca și cum via surprindere a lui Velceaninov i_ar fi dat curaj. E același cu care mergeați pe stradă... nu vă mai aduceți aminte? Stăteați de vorbă, iar eu mă aflam pe trotuarul celă-lalt și vă priveam. Așteptam atunci să mă apropii de el după dumneavoas-tră. Acum vreo douăzeci de ani am fost chiar colegi de slujbă. Când ne_am întâlnit pe stradă și am vrut, după dumneavoastră, să stau de vorbă cu dânsul, pe_atunci nici nu_mi trecea prin cap chestia mariajului. Gândul acesta mi_a venit fulgerător în cap, de vreo săptămână.

— Bine_bine, dar mi se pare că asta_i o familie foarte ono-rabilă. Nu_i aşa? se miră cu naivitate Velceaninov.

— Desigur, și ce_i cu asta? zise Pavel Pavlovici, făcând o schimă de nemulțumire.

— Nu_i nimic. Dar nu_i vorba de asta... E o simplă re-marcă, după vizita mea.

— O, familia aceasta prea bine își aduce aminte de dum-neavoastră, când ați fost pe la ea, îi tăie, bucuros, vorba Pa-vel Pavlovici. Numai că n_ati putut vedea atunci pe toți membrii familiei. Părintele vă_ține minte și vă stimează foarte mult. I_am vorbit de dumneavoastră în termenii cei mai elogioși.

— Dar cum se face că, fiind văduv numai de trei luni...

— A! Cununia nu va avea loc imediat, ci numai după nouă sau zece luni, când se va împlini anul de doliu. N_aveți nici o grija. Totul va merge ca pe apă. De altfel, Fedosei Petrovici mă_știe încă din copilărie, a cunoscut pe răposata nevastă_mea, e informat ce trai am dus și ce carieră am. În sfârșit, posed și ceva stare, iar acum capăt o slujbă cu o avansare

în grad. Totul merge ca pe roate...

— Va să zică i vorba de fiica lui...

— Am să vă povestesc toate de a fir_a_păr, rosti Pavel Pavlovici, strângându_șি umerii, cuprins de placere. Permiteți mi, vă rog, să aprind o țigară. De altfel, chiar astăzi veți putea vedea singur toate cele. Se știe că aici, la Petersburg, demnitari ca Fedosei Petrovici sunt uneori foarte apreciați în funcția lor dacă știu să se impună. Ei bine, în afară de leafă și de accesoriu — tot felul de suplimente, gratificații, indemnizații de locuință și de întreținere, ca și ajutoare speciale — el nu are nimic care să poată constitui un capital. Trăiesc foarte larg, dar nu pot pune nimic deoparte, având o familie aşa de numeroasă. Gândiți vă numai: opt fete și un fiu minor. Dacă ar muri capul familiei, nu ar lăsa decât o pensie foarte modestă. Și opt fete! Vă dați seama ce înseamnă asta? Soco-tind numai câte o pereche de pantofi pentru fiecare — și cât face! Cinci din cele opt fete sunt bune de măritat. Cea mai mare are douăzeci și patru de ani (o fată fermecătoare, veți vedea o), a șasea e numai de cincisprezece ani, urmează încă la liceu. Pentru cele cinci fete trebuie de găsit miri, și cât mai curând. Tatăl e nevoie să le scoată în lume — vă dați seama câte parale costă! Și deodată apar eu ca pretendent, cunoscut ca om cu o bună stare materială... Astă i!

Pavel Pavlovici dădea aceste amănunte în culmea încântării.

— Ati pești o pe cea mai mare?

— Nu... nu pe cea mai mare, am cerut mâna celei de a șasea, care învață încă la liceu.

— Cum? exclamă Velceaninov cu un surâs involuntar. Dar mi_ati spus adineoră că n_are decât cincisprezece ani!

— Acum are cincisprezece ani. Peste nouă luni va avea șaisprezece ani, șaisprezece ani și trei luni — aşa că... To-tuși, cum n_ar fi acum convenabil, fata nu știe nimic... lucrurile s_au pus la cale cu părinții... Credeți mă, totul e în perfectă regulă.

— Va să zică încă nu_i nimic hotărât?

— Ba totu i hotărât! E în perfectă regulă.

— Dar fata nu știe?

— Doar de formă... numai de ochii lumii, nu se vorbește nimic în fața ei... dar cum să nu știe? și Pavel Pavlovici își strânse, încântat, pleoapele... Alexei Ivanovici, îmi faceți fa-varea asta? încheie cu multă smerenie musafirul.

— Și adică ce rost ar avea ca să mă duc eu acolo? Pe lângă asta, adăugă el, pripit, cum n_am de gând să merg pentru nimic în lume, de prisos îmi dați fel de fel de motive.

— Alexei Ivanovici...

— Nu cumva vă închipuiți c_o să mă așez lângă dumnea-voastră în caleașcă ca să ne prezentăm acolo? Fiți serios!

Un sentiment de antipatie și de dezgust îl cuprinse iarăși pe Velceaninov după cele câteva clipe cât îl amuzase pălă-vrăgeala lui Pavel Pavlovici despre logodnă. Încă un moment și l_ar fi dat pe ușă afară. Se îmbufnase și împotriva lui însuși.

— Ba așezați vă, Alexei Ivanovici, așezați vă lângă mine și n_o să vă căiți! îl imploră Pavel Pavlovici cu o voce plângătoare. Nu, nu, adăugă el, răspunzând unui gest hotărât al lui Velceaninov, nu, Alexei Ivanovici, nu mă refuzați cate-goric. Văd că m_ati înțeles greșit. Îmi dau seama prea bine că noi nu putem fi prieteni. Doar nu sunt aşa de prost ca să nu înțeleg atâtă lucru. Serviciul pe care vi_l cer acum nu vă obligă cu nimic pentru viitor. De altfel, poimâine plec de aici cu totul și pentru totdeauna. E ca și cum nu s_ar fi întâmplat nimic. Ziua de azi rămâne ca un fapt izolat, fără nici o consecință. Am venit la dumneavoastră, bazându mă pe no-blețea distinselor sentimente din inima dumneavoastră, răs-colite — poate — în ultima vreme... Mă exprim limpede sau încă nu?

Emoția lui Pavel Pavlovici ajunse la culme. Velceaninov îl privea într-un chip ciudat.

— Mă rugați să vă fac nu știu ce serviciu, rosti pe gânduri Velcea-ninov, dar insistați prea mult. Astă mi pare sus-pect. Aș vrea să mi vorbiți mai lămurit.

— Tot serviciul cerut este de a mă întovărăși. Pe urmă, la reîntoar-cere, vă voi destăinui totul ca la spovedanie. De ce n_aveți încredere în mine?

Dar Velceaninov refuza mai departe cu și mai multă încăpățânare, întrucât îi încolțea

în minte un gând răutăcios, ostil... Gândul acesta sumbru îi dăduse târcoale mai demult, încă de la început, când Pavel Pavlovici îi pomenise de logodnică. O simplă curiozitate sau o pornire nedeslușită încă îl îndemna să primească. Și cu cât simțea mai intens imboldul acesta, cu atâtă se opunea mai tare. Ședea rezemat în cot și medita. Pavel Pavlovici se gudura pe lângă dânsul, căutând să-l înduplece.

— Bine, merg! acceptă brusc Velceaninov, tulburat și cu îngrijorare, ridicându-se de pe scaun. Pavel Pavlovici era în al nouălea cer de bucurie.

— Atunci repede, Alexei Ivanovici, îmbrăcați-vă, și Trusoțki, de bucurie, începu să se învârtă ca un titirez în jurul lui Velceaninov. Vă rog să vă schimbați costumul, să vă îmbrăcați cât mai elegant, cum știți dumneavoastră.

— Oare de ce ține atât la asta? Ciudat om!" își zise gazda.

— Pe lângă asta, Alexei Ivanovici, ar trebui să-mi mai faceți un serviciu. Dacă ați apu'cat să acceptați invitația, vă rog să-mi dați și un sfat.

— Despre ce e vorba?

— Despre o chestiune serioasă: ce fac cu doliul? Ce-i mai convenabil: să-l scot ori să-l păstrez?

— Cum vreți.

— Ba nu, dumneavoastră trebuie să decideți. Ce-ați face în locul meu? Eu cred că, păstrându-l, aş da dovedă de constanță în afecțiunile mele și aş apărea într-o lumină favorabilă.

— Bineînțeles, scoateți-l!

— De ce bineînțeles? și Pavel Pavlovici căzu pe gânduri. Nu, parcă tot ar fi mai bine să-l păstrez...

— N-aveți decât. "Va să zică n-are încredere în mine, las' că-i bine!" își zise Velceaninov.

Ieșiră amândoi. Pavel Pavlovici arunca priviri pline de mulțumire spre Velceaninov, astfel dichisit. Pe chipul lui se putea parcă cătă multă considerație și importanță.

Velceaninov se minuna și de Trusoțki, dar încă și mai mult de sine însuși. La poartă îi aștepta o caleașcă elegantă.

— Va să zică ați angajat mai dinainte și caleașca. Erați deci încredințat că voi merge.

— Caleașca o tocmai sem pentru mine. Dar eram aproape sigur că veți fi de acord să mă însotiți, răspunse Pavel Pavlovici, cu o înfațisare de fericire deplină.

— Ehei, Pavel Pavlovici, râse nervos Velceaninov, după ce amândoi luară loc în caleașcă și porniră, nu cumva sunteți prea sigur de mine?

— Atunci, Alexei Ivanovici, nu tocmai dumneavoastră ați avea dreptul să trageți concluzia că sunt un nerod? răspunse grav și răspicat Pavel Pavlovici.

"Dar Liza!" își zise Velceaninov și numădecăt își schimbă gândul, ca și cum să ar fi temut să nu săvârșească un sacrile-giu. I se păru dintr-o dată că chiar el însuși era atât de meschin și de mizerabil! I se păru că gândul care l-a tentat era atât de meschin și atât de josnic, încât îi veni o dorință vio-lentă de a lăsa totul baltă, de a sări din caleașcă și a scăpa de Pavel Pavlovici chiar prin forță. Dar acesta începu iarăși să vorbească și tentația îl învinse din nou pe Velceaninov.

— Alexei Ivanovici, vă pricepeți la bijuterii?

— La ce fel de bijuterii?

— La briliante.

— Mă pricep.

— Aș vrea să duc acolo un mic cadou. Sfătuți-mă: e bine ori nu?

— După mine, n-ar trebui.

— Eu însă aş dori grozav, se frământă Pavel Pavlovici, numai nu prea știu ce_ar fi bine de cumpărat? O garnitură întreagă, adică broșă, cercei și brățară, ori numai un singur obiect.

— Cât vreți să dați?

— Să zicem vreo patru-cinci sute de ruble.

— Drace!

— E prea mult? Ce ziceți? tresări Pavel Pavlovici.

— Cumpărați o singură brățară de o sută de ruble.

Pavlovici era nemulțumit. Dorea din tot sufletul să plătească cât mai mult și să cumpere "întreaga" garnitură. De aceea și stăruia. Amândoi intrară într-un magazin. Târgul se isprăvi prin cumpărarea unei singure brățări — și nu cea dorită de Pavel Pavlovici, ci cealaltă aleasă de Velcea-ninov. Trusoțki ținuse să le cumpere pe amândouă. Când negustorul, care ceruse la început o sută șaptezeci și cinci de ruble pe brățară, lăsă din preț douăzeci și cinci de ruble — logodnicul simți o nemulțumire. Ar fi plătit cu dragă inimă și două sute, dacă i s-ar fi cerut atâta — aşa de mult ar fi dorit să plătească cât mai scump.

— Nu-i nimic că fac cadouri de pe acum, rosti el încântat, când porniră amândoi mai departe. Nu-i vorba acolo de o societate înaltă, ci de niște oameni foarte simpli. Copiilor nevinovați le plac micile daruri, adăugă Trusoțki cu un surâs poznaș și vesel. Adineauri, Alexei Ivanovici, mi s-a părut că ați rămas surprins când v-am spus că fata are cincisprezece ani. Dar tocmai asta nu-mi iese din cap. Parcă o văd pe fe-tiță cum merge la școală cu geanta subsuoară, plină de caiete și de penițe, hi-hi! Tocmai gentuța asta m-a robit. Să vă fac o mărturisire, Alexei Ivanovici, pe mine nevinovăția mă atrage îndeosebi. Astă valorează în ochii mei mai mult decât frumusețea. Chicotește cu vreo prietenă într-un ungher și râde cu hohote, Doamne-Doamne! Și când stai și te gândești: de ce? Vezi că tot hazul îi stârnit de pisicuță care a sărit de pe scrin pe pătuț, făcându-se ghem... Nu simți aici mireasmă de măr dat în pârg? Dar ce spuneți, să-mi scot doliul ori nu?

— Cum vreți.

— Îl scot!

Pavel Pavlovici își luă pălăria din cap, smulse panglica de doliu și-o aruncă în stradă. Velceaninov zări în ochii săi strălucind o rază de speranță în momentul când Trusoțki își puse iarăși pălăria pe capu și pleșuv.

"Dar oare ce-i sincer în atitudinea lui? se gândi, indis-pus, Velceaninov. Ce rost are de fapt insistența pusă de dânsul ca să-l însoțesc? Are într-adevăr încredere, după spusele lui, în generozitatea sentimentelor mele? (Aceaștă presupu-nere era pentru el aproape o ofensă.) În definitiv, oare-i un farsor, un imbecil sau un «etern soț»? în orice caz, e ceva into-lerabil!"

XII

La familia Zahlebinin

Familia Zahlebinin era într-adevăr "foarte onorabilă" după părerea exprimată deunăzi de Velceaninov. Zahlebinin era un funcționar superior — om cu vază. Și povestirile lui Pavel Pavlovici despre veniturile lor corespundeau realității: oamenii parcă o duc bine, dar dacă ar muri capul familiei, nimic nu-ar rămâne pe urma lui.

Bătrânul Zahlebinin îl primi extrem de cordial pe Velcea-ninov și din vechiul "adversar" se preschimbă numai decât în prieten.

— Felicitările mele pentru soluționarea favorabilă a pro-cesului, rosti cu un aer amabil și plin de prestanță gazda, întâmpinându-l. Eu în permanență am fost pentru împăciuire. Iar Piotr Karlovici (avocatul lui Velceaninov) este un om foarte prețios în privința asta. Așa, veți căpăta vreo șai-zeci de mii de ruble fără tevatură, fără amânări, fără săcâiel... Altfel, daravera ar fi putut tărăgăni vreo trei ani...

Velceaninov fu prezentat de îndată și doamnei Zahlebinina, o per-soană în vîrstă, planturoasă, cu față vulgară și obo-sită. Apoi se iviră fetele, rând pe rând, sau perechi-perechi. Era o întreagă trupă. Velceaninov numără vreo zece-douăsprezece, apoi se lăsă păgubaș. Unele intrau, altele ieșeau. Dar printre dânsenele se aflau și vecine — prietene din vilele de alături. Vila familiei Zahlebinin era o construcție mare din bârne de lemn, durată într-un stil necunoscut, vizibil, cu tot felul de acareturi ridicate la diferite epoci, în

mijlocul unei livezi mari. Dar și alte trei_patru vile din preajmă aveau ie-șirea în această livadă, care devenise astfel comună — ceea ce contribuise desigur la apropierea fetelor cu megieșele lor.

De la primele cuvinte, Velceaninov își dădu seama că era așteptat și că sosirea lui, în calitate de prieten al lui Pavel Pavlovici, care dorea să fie prezentat, fusese anunțată dinainte aproape solemn. Expert în acest domeniu, el desluși numai decât în toate acestea o intenție particulară. Primirea excesiv de cordială a părinților, un anumit aer al fetelor și îndeosebi îmbrăcămintea lor (deși, de altfel, era zi de sărbă-toare) îi treziră o bănuială că Pavel Pavlovici îi întinsese o cursă. Cine știe? Făcuse, în privința lui, niște insinuări, care puteau avea aerul unor adevărate avansuri, anunțându-l ca un om din "înalta societate", un cavaler tomnatic, cu avere, plăcuit de celibat, care pesemne_i hotărât să pună capăt situației sale și să se așeze la casa lui, "cu atât mai mult cu cât primise de curând o moștenire". Parcă era avută în vedere în privința asta însăși domnișoara Zahlebinina, Katerina Fedoseevna, cea mai vârstnică, o persoană de douăzeci și patru de ani, pe care Pavel Pavlovici o descrise ca pe o ființă minunată. Ea se distingea în mod deosebit printre surorile sale prin toaleta_i îngrijită și prin originala coafură a părului său bogat. Surorile și celelalte fete păreau ferm convinse că Velceaninov venise "pentru Katia" și că sosise la "vedere". Privirile și chiar unele cuvinte, strecute pe furiș în cursul zilei, îl convinseră că bănuiala lui era întemeiată. Katerina Fedoseevna era o fată înaltă, blondă, plină, cu o față extrem de drăgălașă, cu o fire potolită, șovăielnică, chiar somnolentă... "Mă mir că asemenea persoană a rămas până acum nemă-ritată, se gândeau fără voie Velceaninov, privind_o cu plăcere. Chiar dacă n_are zestre și o să se lăbărțeze în curând — dar până una alta se vor găsi destui amatori pentru dânsa"...

Toate surorile celelalte erau destul de drăgălașe, iar printre vecine Velceaninov remarcă câteva figuri agreabile, sau chiar frumoase. Totul începu să_l distreze. De altfel, chiar și venise cu anumite gânduri.

Nadejda Fedoseevna, a șasea fiică, liceana, presupusa lo-godnică a lui Pavel Pavlovici, se lăsă așteptată. Velceaninov era nerăbdător s_o vadă — ceea ce îl surprinse și_l făcu să râdă de el însuși. În sfârșit, ea se arăta, și apariția ei făcu im-presie. O însوtea o prietenă vioaie și ageră, Maria Nikitișna, o brunetă de vreo douăzeci și trei de ani, zefemistă și sprin-tenă la minte, guvernanta unor copii mici într_o familie ve-cină, cunoscută. După cum s_a observat îndată, Pavel Pavlovici se temea foarte mult de ea. Era socotită ca făcând parte din familia Zahlebinin, iar fetele o prețuiau în cel mai înalt grad. Pesemne acum Nadia avea cea mai mare nevoie de dânsa. De la prima vedere, Velceaninov își dădu seama că toate fetele din familie, ca și prietenele lor, erau împotriva lui Pavel Pavlovici, iar când sosi și Nadia, înțeles că nici aceasta nu_l putea suferi. Pricepu totodată că Pavel Pavlovici habar n_avea de situație sau nu voia să aibă habar. Nadia, netăgăduit, era mai frumoasă decât toate surorile sale — o brunetă mărunțică, cu însățire de sălbăticină și cu îndrăz-neală de nihilistă... o hoțoaică de drăcușor, cu ochi focosi, cu un surâs fermecător, deși uneori cam malițios, cu buze și dințișori admirabili, zveltă, trăsă prin inel. I se cîteau pe față gândurile care începeau să i se zămislească în minte — într_o expresie hotărâtă, mândră și copilărească în același timp. Fiecare pas, fiecare cuvânt îi trădau pe cei cincisprezece ani ai săi.

Mai târziu se află că Pavel Pavlovici într_adevăr o văzuse pe Nadia pentru întâia oară cu o geantă de mușama în mâna, pe care acuma, bineînțeles, n_o mai purta cu dânsa.

Înmânarea brățării dăruite n_avu de loc succes și produse chiar o impresie dezagreabilă. Cum o văzu pe logodnică întrând, Trusoțki se și apropi de Nadia, cu un zâmbet care trăda încântarea de sine. Făcu darul sub pretextul "plăcerii simțite rândul trecut cu prilejul frumoasei romanțe cântate de Nadejda Fedoseevna la pian". Se încurcă, nu_și încheie pero-rația, ră-mase pierdut locului, întinzând și vârând în mâna Nadejdei Fedoseevna cutiuța cu brățara, de care ea nu voia să se atingă, ci — roșind de rușine și de mânie — își duse repede mâinile la spate. Fata se întoarse semeț spre maică_sa, rămase nedumerită, și îi spuse cu voce tare:

— Nu vreau s_o iau, *maman!*

— Ia_o și mulțumește_i, rosti tatăl cu o severitate calmă, nemulțumit și el, de fapt.

Zău nu era nevoie, nu era nevoie! mormăi el dojenitor către Pavel Pavlovici.

Neavând ce face, Nadia luă cutiuța și, pogorându_si ochișorii în pământ, făcu o reverență ca fetițele, adică își frânse scurt genunchii și numai decât îi dezdoi violent, ca zvârlită de un resort în sus. O soră se apropie să vadă cadoul. Nadia îi întinse cutiuța, fără să_i deschidă capacul, arătând prin asta că nici n_avea de gând să se uite înăuntru. Brățara, scoasă din cutie, trecu din mâna în mâna pe la toți, care o priviră în tăcere, unii chiar cu un gând ironic. Mama numai bolborosi câteva cuvinte cum că brățara e frumoasă. Lui Pavel Pavlovici îi venea să intre în pământ de rușine.

Velceaninov scoase societatea din încurcătură, începând să vorbească însuflăt, cu voce tare, agățându_se de primul gând care_i fulgeră în minte, și nu trecuă nici cinci minute, că Velceaninov atrase atenția tuturor celor din salon. Stăpânea la perfecție arta de a purta o conversație într_o societate mon-denă, adică arta de a apărea absolut sincer și de a arăta, în același timp, că_i socoate pe ascultători la fel de sinceri. Când era necesar el se putea preface cu o excepțională naturalețe drept omul cel mai vesel și mai fericit de pe lume. Știa de asemenea să strecoare cu multă abilitate un cuvânt de spirit, o aluzie hazlie, un calambur, ca din întâm-plare, fără nici o intenție... când de fapt vorba de duh, calamburul, ba chiar conversația în întregime fuseseră uneori pregătite cu mult înainte, învățate pe de rost și folosite în nenumărate ocazii. Dar de data asta se manifesta nu numai arta lui, se asociase la ea și însuși temperamentul său. Era în vervă. Parcă_1 atrăgea ceva. Avea o deplină și victorioasă certi-tudine că peste câteva minute toți ochii aceștia vor fi îndreptați spre el. Toți oamenii aceștia îl vor asculta numai pe dânsul, vor vorbi numai cu el, vor râde numai de glumele sale. Într_adevăr izbucniră în curând râsete. Treptat intrără în vorbă și alții. Velceaninov stăpânea la perfecție știința de a antrena socie-tatea în discuții. Trei și patru glasuri răsunau uneori în ace-lași timp. Figura plăcătă și ostenită a doamnei Zahlebinina aproape se lumină de bucurie. Același lucru se petrecu și cu Katerina Fedoseevna care asculta, privind ca fermecată. Nadia îl fulgeră cu privirea pe sub sprâncene. Se vedea cât de colo că era pornită împotrivă_i. Împrejurarea aceasta îl întărâta și mai mult pe Velceaninov. "Răutăcioasa" Maria Nikitișna iz-bută să strecoare o observație destul de usturătoare pe seama lui. Născoci că Pavel Pavlovici l_ar fi prezentat aici în ajun ca pe un prieten din copilărie, adăugând la vârsta lui prin aluzii directe nici mai mult, nici mai puțin decâtșapte ani, bătuți pe muchie. Dar Velceaninov îi plăcu chiar și răutăcioasei Maria Nikitișna. Atunci Pavel Pavlovici se îngrijoră de_a binelea. Cunoștea desigur calitățile amicului său și la început chiar se bucurase de izbânda lui, chiar chicoti el în-suși și întră în vorbă cu dânsul. Dar căzu încet, încet pe gânduri, cine știe din ce pricină, și până_n cele din urmă chiar se posomorî — ceea ce se ctea limpede pe figura lui alarmață.

— Ei bine, văd că sunteți un musafir de care gazda n_are nevoie să se ocupe pentru a_1 distra, conchise, înveselit, bătrânul Zahlebinin, ridicându_se de pe scaun ca să se urce în biroul său de la etaj, unde se pregătise să rezolve câteva hârtii, deși era zi de sărbătoare. Și închipuiți_vă, vă socoteam cel mai mohorât ipohondru din tot tineretul. Vedeti ce greșeală faceam?

În salon se afla un pian. Velceaninov întrebă cine e muzi-cal și se adresă de_a dreptul Nadiei.

— Mi se pare că dumneavoastră știți să cântați?

— Cine v_a spus? îl întrebă scurt Nadia.

— Mai deunăzi v_a divulgat Pavel Pavlovici.

— Nu_i adevărat! Nu cânt decât în glumă. De altfel nici n_am voce.

— Nici eu n_am voce, totuși cânt.

— Nu vreți să ne cântați ceva? Atunci și eu o să vă cânt, zise Nadia, rotindu_si ochișorii. Dar nu acum, ci după_prânz. Nu pot să sufăr muzica, adăugă ea, mi_e lehamite de pian. La noi toți cântă din gură sau la pian, de dimineață până seara, mai ales Katia.

Velceaninov se agăță pe loc de remarca asta și află că numai Katerina Fedoseevna se

ocupa temeinic de pian. De aceea o rugă numai decât să le cânte ceva. Tuturor le plăcu invitația făcută Kaciei, iar *maman* se îmbujoră chiar la față în culmea plăcerii. Katerina Fedoseevna se sculă, zâmbind, se apropie de pian și dintr-o dată, pe negândite, roși până în vârful urechilor. Îi veni să intre în pământ de rușine, gândindu-se că cogeamite fată, oare împlinise douăzeci și patru de ani... și încă atât de planturoasă, totuși se îmbujorează ca o copilă: iată ce se citea limpede întipărît pe față ei, când se aşeză să cânte. Execută o bucată de Haydn și o cântă cu precizie, deși fără expresivitate, fiind emoționată. După ce isprăvi, Velceaninov lăudă excesiv, dar nu pe interpretă, ci pe Haydn și îndeosebi acea mică partitură cântată. Iar Katerinei Fedoseevna îi făcurează atâtă plăcere laudele adresate lui Haydn, nu interpretei, care le ascultă cu o infinită recunoștință și feericire, încât Velceaninov o privi involuntar cu și mai multă duioșie și luare aminte: "Ehei, dar ești tare de treabă!" se aprinse parcă gândul acesta în privirile lui, pe care toți le pricepă și mai ales Katerina Fedoseevna.

— Aveți o livadă minunată! se adresă dintr-o dată tu-turora Velceaninov, uitându-se la ușile cu geamuri ale te-rasei. Știți ceva? Să mergem în livadă!

— Haidem, haidem! răsunară tipete vesele, ca și cum Velceaninov ar fi ghicit cea mai mare dorință a tuturora. În livadă, cu toții, petrecură până la prânz. Doamna Zahlebinina, care de mult nu dorea altceva decât să tragă un pui de somn, de asemenea se arătă bucuroasă să iasă cu toată lumea la plimbare, dar rămase, prevăzătoare, într-un fotoliu de pe terasă ca să se odihnească un pic și adormi pe loc. Raporturile dintre Velceaninov și fete ajunseră din ce în ce mai familiare și mai amicale. Din vilele învecinate se apropiară de grup încă doi_trei tineri: un student, altul abia li-cean. Fiecare se avântă către fata *lui*, pentru care și venise de fapt. Al treilea Tânăr era un băiat foarte sumbru și ciufulit, în vîrstă de vreo douăzeci de ani, cu ochelari albaștri cât roata carului, care — încruntat și cu grabă — începu să vor-bească cu Maria Nikitișna și cu Nadia. Îl măsură aspru pe Velceaninov și se purtă cu dânsul ca și cum ar fi fost de da-toria lui să_l privească cu un dispreț suveran. Câteva fete propuseră să treacă, cât mai repede, la jocuri. La întrebarea lui Velceaninov despre ce distracții era vorba, i se răspunse că știau fel de fel de jocuri, iar seara obișnuiu să joace "de_a proverbele". Toți se aşază în casă, iar cineva ieșe în curte. Cei rămași aleg o zicală, de pildă: "Cine se scoală de dimi-neață departe ajunge". Când este chemat cel de_afără, fie-care dintre asistenți — rând pe rând — trebuie să se pregătească și să_i spună câte o frază, în care să se găsească unul dintre cuvintele zicalei. Iar ghicitorul trebuie să descopere proverbul întreg.

— Trebuie să fie foarte amuzant! făcu Velceaninov.

— Ba_i cât se poate de plăcitor, răspunseră în cor două_trei voci.

— Ne mai jucăm și "de_a teatrul", rosti deodată Nadia, adresându-se lui Velceaninov. Vedeți copacul acela gros cu bânci de jur împrejur. Acolo, după trunchiul lui, să zicem că_s culisele, iar în ele se adăpostesc actorii, de pildă: regele, re-gina, prințesa, primul_amorez — după cum vrea fiecare. Pe urmă ieșe câte unul la iveau fără nici o ordine și spune tot ce_l taie capul... ei... uneori ieșe ceva distractiv.

— Da, trebuie să fie drăguț! adăugă Velceaninov.

— Ba de loc! îți vine să mori de plăcitor, urmă Nadia. De fiecare dată începutul mai are haz, dar sfârșitul e fără nici o noimă fiindcă nimeni nu se pricepe să încheie. Poate nu-mai datorită dumneavoastră să iasă de aici ceva mai amuzant. Crezusem că sunteți prietenul lui Pavel Pavlovici. Când colo, văd că Trusoțki doar s_a lăudat. Sunt foarte bucuroasă că ați venit... pentru o "anumită" împrejurare, rosti ea privindu-l foarte serios și inconsistent, apoi se îndreptă spre Maria Nikitișna.

— De_a proverbele ne vom juca deseară, îi șopti confidențial lui Velceaninov o prietenă de_a fetelor, aproape ne-observată până atunci de dânsul și cu care nu schimbase nici un cuvânt. Deseară cu toții au să facă haz pe seama lui Pavel Pavlovici. Nici dumneavoastră n_o să vă dați în lături.

— Ah, ce bine ați făcut că ați venit! Altfel, la noi e în-deobște mare plăcitor, i se adresă prietenos o altă prietenă, pe care n_o băgase chiar de loc în seamă până atunci — o

roșcovană pistriuiață cu o mutrișoară strașnic de hazlie, îmbujorată de arșiță și de alergătură, și care răsări Dumnezeu știe de unde...

Neliniștea lui Pavel Pavlovici sporea din ce în ce mai mult. Până la urmă, Velceaninov izbuti să se împrietenească pe deplin cu Nadia în livadă. Nu se mai uita la dânsul pe sub sprâncene ca adineaori și pesemne părăsise gândul de a _l di-seca mai în amănunțime, ci râdea cu hohote, se zbengua și de vreo două ori îl apucă chiar de mâna. Era nespus de fe-ricită, iar pe Pavel Pavlovici nici nu _l băga în seamă, parcă nici n_ar fi existat. Velceaninov se convinse că se alcătuise o adevărată conpirație împotriva lui Pavel Pavlovici. Nadia, în mijlocul unei mulțimi de fete, îl trăgea pe Velceaninov într_o parte, iar alte prietene în ceată îl momeau pe Pavel Pavlovici, sub felurite pretexts, în cu totul altă direcție. Dar acesta se smulgea numai decât din gloata lor, alerga drept la Velceaninov și la Nadia, și își vâra brusc capul pleșuv între dânsii, ciulindu_ și neliniștit urechea ca să prindă orice vorbă. La urmă nici nu se mai sinchisea. Naivitatea gesturilor și a mișcărilor sale era surprinzătoare. Velceaninov nu putu să n_o remarce în chip deosebit pe Katerina Fedoseevna, care se lămurise că Velceaninov nu venise pentru dânsa, ci se interesa vădit de Nadia. Dar figura ei rămânea tot atât de calmă și de blândă ca și mai înainte. Părea fericită că făcea parte din aceeași societate, putând asculta spusele noului mu-safir, dar ea, săracuță, nu era în stare să întrețină cu abili-tate o conversație.

— Dar ce surioară admirabilă e Katerina Fedoseevna, spuse deodată Velceaninov Nadiei, la ureche.

— Ah, Katia! Nu_i pe lume un suflet mai bun decât al ei. E îngerul nostru protector. Sunt îndrăgostită de dânsa! ex-clamă ea cu încântare.

Sosi și vremea prânzului la orele cinci și se văzu cât de colo că nu era vorba de o masă obișnuită, ci de una pregătită dinadins pentru musafir. Pe masă își făcură apariția câteva feluri destul de complicate pe lângă cele obișnuite. Iar unul din ele era atât de ciudat, încât nimeni nu știa cum se nu-mește. Afară de vinurile curente de masă se ivi, de bună seamă tot în vederea oaspetelui, o sticlă de Tokay. La desert se servi, sub un pretext oarecare, șampanie. După ce bău un pahar mai mult, bătrânul Zahlebinin căpătă cea mai bună dispoziție și izbucnea în râs la toate glumele lui Velceaninov. La sfârșit, Pavel Pavlovici nu se mai putu stăpâni. Vru și el să producă efect și făcu un calambur. Izbucni o explozie de râs în capul mesei unde se afla Trusoțki, așezat lângă doamna Zahlebinina.

— Papa! Papa! Pavel Pavlovici a făcut un calambur, ex-clamară într_un glas două fete mijlocii din familia Zahlebinin.

— Aha, va să zică face și el jocuri de cuvinte. Spuneți_mi și mie ce calambur a făcut? răsunse cu o voce gravă bătrânul, zâmbind îngăduitor, în aşteptarea calamburului.

Cu greu înțelese gazda în ce constă jocul de cuvinte.

— A! da, psalmodie, nedumerit, bătrânul. Hm! În sfârșit, altă dată are să spună ceva mai reușit, și gazda râse, înveselindu_se.

— Pavel Pavlovici, nu_i cu putință să izbutești în toate, îl zădări în gura mare Maria Nikitișna. Dar vai! Doamne! S_a înecat cu un os! exclamă ea și sări de pe scaun.

Se produse învălmășeală. Dar Maria Nikitișna astă și ur-mărea. Pavel Pavlovici se înecase numai cu vin, repezindu_se să bea ca să_ și ascundă jena. Dar Maria Nikitișna îi asigura pe toți, jurându_se că era "un os de pește, că văzuse cu ochii săi, și că din asta se moare".

— Să_i dăm un pumn la ceafă! strigă cineva.

— Are dreptate! adeveri cu glas tare Zahlebinin, iar ama-toare se și înfățișără: Maria Nikitișna, prietena cea roșco-vană (poftită și ea la masă) și, în sfârșit, însăși stăpâna casei — care se înspăimântă la culme — cu toții voiau să_l lovească în ceafă pe Pavel Pavlovici.

Trusoțki sări de la masă și, smucindu_se din încleștarea tuturor, câtva timp se văzu nevoit să le explice îndelung că totul fusese numai o încercare cu vin și că tusea îi va trece neîntârziat — până ce lumea își dădu seama că la mijloc nu fuseseră decât ghidușile Mariei Nikitișna.

— Dar zurbagie mai ești! vru să se adreseze sever doamna Zahle-bi-nina către Maria Nikitișna, dar nu se putu stăpâni și pufni într-un râs nebun, cum rar i se întâmpla, ceea ce mări hazul tuturor.

După prânz, cu toții ieșiră la cafea pe terasă.

— Și de ce zile minunate avem parte! Iăudă bătrânu na-tura cu efuziune, privind cu plăcere livada, numai că n_ar strica un pic de ploaie. Ei, mă retrag acuma ca să mă las puțin la odihnă, iar voi distrați_vă. Distrează_te și tu, îi spuse lui Pavel Pavlovici, bătându_1 usurel cu palma pe umăr, pe când se re-trăgea.

După ce coborâră cu toții în livadă, Pavel Pavlovici se re-pezi după Velceaninov și_1 apucă de mâna.

— Numai o clipă, vă rog, îi spuse încet, fierbând. Amândoi o luară pe o cărăruie laterală, mai retrasă.

— Nu, să avem iertare... nu, nu... aici nu vă mai las, îi șopti el, îne-cân-du_se de furie și apucându_1 de mâncă pe Velceaninov.

— Cum? Ce anume? îl întrebă Velceaninov, holbând ochii.

Pavel Pavlovici, însă, îl privi 'țintă în tăcere, molfăind în gol din buze, cu un surâs mânzesc.

— Încotro ați luat_o? Unde sămteți? Totu_i gata pentru joc! se auziră vocile fetelor, chemându_i stăruitor.

Velceaninov ridică din umeri și se îndreptă spre societa-tea tinerilor. Pavel Pavlovici se luă în fugă după dânsul.

— Mă prind că v_a cerut o batistă, spuse lui Velceaninov Maria Nikitișna. Data trecută de asemenea și_o uitase acasă.

— Veșnic și_o uită, adăugă una din fetele mijlocii ale gazdei.

— Iar și_a uitat batista! Pavel Pavlovici și_a uitat ba-tista. *Maman*, Pavel Pavlovici are iarăși guturai! răsunară mai multe glasuri.

— Și de ce nu-mi cere singur? Vai ce om timid sunteți, Pa-vel Pavlovici! îngână tărgănat doamna Zahlebinina. Cu guturaiul nu_i de glumit. Vă trimit numădecât o batistă. Și oare de ce capătă veșnic guturai? adăugă stăpâna, retrăgându_se, bucuroasă de prilejul de a se întoarce în casă.

— Am două batiste în buzunar și nu_s de loc gutunărit! strigă în urma_i Trusoțki. Dar gazda pesemne nu_l auzi și peste puțin timp, pe când Pavel Pavlovici se ținea grăbit după ceilalți, cât mai aproape de Nadia și de Velceaninov, o jupâneasă îl ajunse cu sufletul la gură și_i aduse o batistă.

— Hai să jucăm, să jucăm de_a zicalele! se auziră țipete din toate părțile, parcă Dumnezeu știe ce s_ar fi așteptat tineretul de la proverbe.

Aleseră un loc și se așezară pe bănci. Îi căzu Mariei Ni-kitișna rândul la ghicit. I se ceru să se îndepărteze cât mai mult și să nu tragă cu ure-chea. În lipsa ei se împărțiră cu-vintele. Maria Nikitișna se întoarce și ghici într_o clipită.

După Maria Nikitișna urmă Tânărul ciufulit, cu ochelari albaștri. Față de dânsul se luară încă și mai multe măsuri de pază: fu îndatorat să stea lângă chioșc, cu fața întoarsă spre gard. Tânărul cu înfățișarea sumbră își îndeplini îndatoririle cu dispreț, simțindu_se parcă înjosit. Când fu strigat, jucătorul veni la adunare, dar nu izbuti să ghicească nimic, deși trecu de câte două ori pe la fiecare partener, ascultându_1. Gândi mult și se poso-morî, dar nu ieși nimic din cugetarea lui.

Cu toții râseră de dânsul.

— Ce zicală stupidă! mormăi, plin de indignare, Tânărul și, jignit, se retrase la locul său.

— Vai ce plăcțisală! se auziră mai multe voci. Veni și rândul lui Velceaninov. I se porunci să se ascundă și mai departe decât ceilalți. Nici el nu ghici zicala.

— Strașnică plăcțisală! răsunară și mai multe glasuri.

— Acuma mă duc eu, zise Nadia.

— Nu, nu, acuma_i rândul lui Pavel Pavlovici. Să meargă Pavel Pavlovici! țipăra cu

toții în cor, înviorându-se cât de cât.

Pe Trusoțki îl conduseră până la gard, într-un colț. Îl aşezară acolo cu fața întoarsă. Puseră pe roșcovană să-l pă-zească, nu cumva să se uite înapoi. Pavel Pavlovici își mai veni în fire și se înveseli chiar, căutând să-și îndeplinească cu sfîrșenie îndatorirea. Stătu ca un buștean cu ochii la gard, fără să îndrăznească să-și întoarce capul. Roșcovana îl păzea de la vreo douăzeci de pași mai în spate, după chioșc, cât mai aproape de ceilalți, făcându-și cu emoție semne din ochi către fetele celealte. Toți, cu oarecare neliniște, parcă se așteptau la ceva. Pregăteau ceva. Deodată, roșcovana făcu de după chioșc niște semne cu mâinile. Într-o clipă, toți săriră în pi-cioare și o luară la fugă.

— Fugiți, fugiți și dumneavoastră! îi șoptiră lui Velceaninov vreo zece glasuri, alarmate din pricină că el rămăsese pe loc.

— Ce înseamnă asta? Ce să a întâmplat? întrebă Velceaninov, luând-o la fugă după ceilalți.

— Mai încet, nu strigați! Lăsați-l să se holbeze la gard, iar noi să-l luăm la sănătoasa. Uite și Nastia a fugit.

Într-adevăr, roșcovana alerga de rupea pământul, parcă cine știe ce să ar fi întâmplat, și făcea semne cu mâinile. În sfârșit, ajunseră cu toți dincolo de eleșteu, pe partea cealaltă a livezii. Sosind pe urmele lor, Velceaninov văzu cât de vio-lent se certa Katerina Fedoseevna cu celealte fete, mai ales cu Nadia și cu Maria Nikitișna.

— Katia, dragă, nu te supăra! o sărută Nadia.

— Bine-bine, n-am să spun mamei nimic, dar eu nu mai rămân aici, fiindcă nu-i frumos ceea ce faceți. Ce trebuie să gândească bietul om acolo, în fața gardului!

Katia plecă de milă. Celalți rămăseră pe loc, neînduple-cați și neîndurători. Fetele insistară stăruitor pe lângă Velceaninov să se prefacă, când îi va ajunge Pavel Pavlovici, ca și când nu să ar fi petrecut nimic.

— Iar acumă haideți să ne jucăm de-a prinselea! strigă, încântată, roșcovana.

Pavel Pavlovici ajunse la grupul de tineri peste vreun sfert de ceas. Zece minute stătuse pesemne lângă gard. Jocul de-a prinselea se încinsese de-a binelea și avea succes. Toți tipau foarte veseli... Pierzându-se cu firea de furie, Trusoțki sări de-a dreptul la Velceaninov și-l apucă iarăși de mâncă.

— Pentru câteva clipite, rogu-vă!

— O, Doamne, ce-o mai fi vrând și ăsta cu clipitele lui?!

— Vrea să-i ceară din nou o batistă, se auziră voci în urma lor.

— De data asta dumneavoastră sunteți pricina... dumnea-voastră aveți toată vina... rosti Pavel Pavlovici, clănținindu-i dinții.

Velceaninov îl întrerupse și-l sfătuî împăciuitor să fie mai vesel, altfel toți o să-i bată joc și mai rău de dânsul:

— De aceea vă și întărâtă, fiindcă vă supărați, când toată lumea e bine dispusă.

Spre mirarea lui, sfatul său îl determină pe Pavel Pavlovici să-și schimbe cu totul atitudinea. Se liniști numaidecât. Se amestecă printre jucători, ca și cum el ar fi fost vinovatul. Luă parte la toate partidele și câtva timp fu lăsat în pace, primit la joc ca și ceilalți. În jumătate de ceas își redobândi veselia. La toate partidele, când trebuia să-și aleagă o pereche, el se oprea îndeobște la trădătoarea cea roșcovană sau la una dintre surorile Zahlebinin. Spre uimirea lui, Velceaninov observă că Trusoțki nu îndrăznea aproape niciodată să intre în vorbă cu Nadia, deși se gudura neîntrerupt pe lângă dânsa sau în preajma ei. Situația de persoană neluată în seamă sau chiar urâtă de ea, el o socotea drept ceva necesar parcă și natural. Dar în cele din urmă i se întinse o nouă cursă.

Jucău de-a vă-ți ascunselea. Jucătorii aveau voie să-și schimbe locul la fugă și să se pitească mai bine în altă parte. Pavel Pavlovici izbutise să se facă nevăzut într-un tufiș, dar apoi, pe când alerga în căutare de alt adăpost, i se năzări să intre în casă. Fu zărit. Izbucniră tipete. El urcă scara, să-rind treptele, și se strecură într-o cămăruță, unde era un locușor cunoscut după un scrin — numai bun de ascuns. Roșco-vana însă zbură pe urma sa, se furișă în vârful degetelor până la ușă și o închise frumușel cu cheia. Ca și mai înainte, toți

se opriră din joc și fugiră iarăși dincolo de eleșteu, la celălalt capăt al livezii. Peste vreo zece minute, Pavel Pavlovici — văzând că nimeni nu-l cauta — se uită printr-o ferestrucă. Ni-meni nu se mai zărea pe aproape. El nu cutează să strige, temându-se să nu-i deștepte pe părinți. Jupânesei și îngrijitoarei li se poruncise cu strășnicie să nu se iavească și să nu răspundă la chemarea lui Pavel Pavlovici. I-ar fi putut deschide Katerina Fedoseevna, dar ea — intrând în odăița sa și așezându-se pe pat ca să mai reflecteze un pic — adormise buștean, pe negândite. Așa că Trusoțki stătu închis vreme de un ceas încheiat. În sfârșit, începură să apară, ca din întâmplare, câte două trei fete.

— Pavel Pavlovici, de ce nu veniți la noi? Ah, ce mai veselie e acolo! Ne jucăm de-a teatrul. Alexei Ivanovici a jucat rolul de "prim amorez".

— De ce nu coborăți, Pavel Pavlovici? Sunteți uimitor! i se adresau din treacăt alte fete.

— Cine-i uimitor? răsună întrebarea doamnei Zahlebinina, care tocmai se trezise și se hotărâse, în sfârșit, să facă o plimbare prin lивадă și să arunce o privire la jocurile "de copii" în aşteptarea ceaiului.

— Cine altul decât Pavel Pavlovici! îi răspunse cineva, arătându-i prin gesturi fereastra, în care se zărea mutra lui Trusoțki, palidă de furie, cu o strâmbătură în loc de zâmbet.

— Ce poftă să stai închis, singur, când toți se veselesc! spuse mama, clătinând din cap.

Între timp, Velceaninov căpătă, în sfârșit, de la Nadia lămurirea cuvințelor rostite de dânsa adineauri că "se bucură de venirea lui dintr-o anumită pricină". Explicația avu loc pe o alei mai dosnică. Maria Nikitișna îl aduse dinadins pe Velceaninov, care tocmai lua parte la niște jocuri și începuse să se plăcătă. Îl petrecu până pe aleea lăturalnică, unde îl lăsa singur cu Nadia.

— M-am convins pe deplin, ciripi ea cu un glăsușor iute și îndrăzneț, că nu sunteți de loc un prieten atât de bun al lui Pavel Pavlovici, cum se lăudase acesta. Am socotit că numai dumneavoastră îmi puteți face un serviciu așa de important. Iată brățara odioasă, zise Nadia, scoțând cutiuța dintr-un buzunărel, vă rog insistent să-i-o înapoiați numai decât, fiindcă eu n-am să-i adresez, personal, nici o vorbă în toată viața. De altfel, puteți să-i spuneți acestea ca din partea mea și să adăugați ca nu cumva să mai îndrăznească pe viitor să buzna aici cu cadouri. Restul am să-l aduc la cunoștință prin alții. Vreți să-mi faceti plăcerea asta, îndeplinindu-mi do-rința?

— Vai, pentru numele lui Dumnezeu, vă rog să mă dis-pensați de așa ceva! exclamă în gura mare Velceaninov, apărându-se cu mâinile.

— Cum adică? Să vă dispensez? rămase uimită Nadia de refuzul său și-si căscă ochii mari la dânsul, pierzând dintr-o dată tonul pregătit dinainte. Era gata chiar să izbucnească în plâns, când Velceaninov pufni de râs.

— Nu că aş fi... mi-ar face chiar mare bucurie... dar am eu socotelile mele cu dânsul...

— Știam că mințise: nu sunteți prietenul lui! îl întrerupse, nerăbdă-toare, Nadia, plină de înflăcărare. Niciodată n-am să mă mărit cu dânsul, să știți asta! Niciodată! Nici nu-mi intră în cap cum a îndrăznit! Trebuie să-i înapoiați numai decât brățara asta respingătoare. Altfel, ce-aș putea să fac? Vreau cu tot dinadinsul să-o capete neapărat chiar azi, în aceeași zi când a dat-o — și să sufere afrontul. Iar dacă va încerca el să mă pârască tatei, atunci va vedea ce-o să pătească.

De după un tufiș țășni, cu totul pe neașteptate, Tânărul ciu-fulit, cu ochelari albaștri.

— Trebuie să-i înapoiați brățara, tăbărî acesta asupra lui Velceaninov, măcar în numele dreptului femeii, dacă sunteți într-adevăr la înălțimea problemei...

Dar nu-și isprăvi vorba. Nadia îl trase din răsputeri de mâncă și îl îndepărta de Velceaninov.

— Vai Doamne, prost mai ești, Predposâlov! răcni ea. Pleacă de aici! Piei din față mea! și să nu mai îndrăznești a trage cu urechea. Îți-am poruncit doar să nu te apropii! bătu ea mâños din piciorușe.

Și chiar după ce Tânărul o zbughi din nou în tufișuri, Nadia, ca scoasă din fire, măsura aleea la dreapta și la stânga, cu amândouă palmele împreunate, scăpă-rând din ochișori.

— Nici nu vă vine să credeți ce proști sunt! izbucni ea, oprindu-se în fața lui Velceaninov. Dumneavoastră vedeți numai latura ridicolă. Dar întrebați-mă pe mine cum mă simt!

— Dar acesta pesemne nu-i el? Nu-i aşa? Nu-i el? În-trebă cu un zâmbet pe buze Velceaninov.

— Bineînțeles că nu-i el. Dar cum v-ați putut închipui că ar fi el? surâse Nadia, roșind. Nu-i decât un prieten de-al lui. Dar cum a fost în stare să-si aleagă asemenea prieten? Nu pricep, pentru nimic în lume. De altfel, ăsta are reputație de "viitor om de acțiune". Eu însă nu înțeleg nimic... Alexei Ivanovici, altuia n-am cui să mă adresez. Pentru ultima oară: îi dați înapoi brățara ori nu?

— Ei bine, o dau. Unde-i?

— Ah, ce drăguț sunteți, și ce bun! se bucură pe loc Nadia întinzân-du-i cutiuța. În schimb, am să vă cânt toată seara, căci eu cânt foarte frumos... ca să știți... am mințit că nu-mi place muzica. Ah, dacă ați mai veni pe la noi, măcar o singură dată... ce bucurioasă aș fi! Vă povestesc totul, totul, totul — și încă multe altele... căci sunteți aşa de bun, aşa de bun ca... ca surioara mea, Katia!

Și, într-adevăr, când intră în casă pentru ceai, Nadia cântă două romanțe cu o voce încă neformată și nepusă la punct, dar destul de plăcută și de puternică. Când se întoarseră cu toții din livadă, Pavel Pavlovici ședea comod instalat împreună cu părinții la masa de ceai, pe care fierbea un mare samovar lângă serviciul de ceai din porțelan de Sevres. Pensemne chibzuia, împreună cu bătrâni, despre niște treburi foarte serioase — deoarece urmă să plece peste două zile pentru nouă luni. Nu aruncă nici o căutătură celor veniți din livadă și îndeosebi lui Velcea-ninov. Se vedea cât de colo că Trusoțki nu "părâse", totul rămânând deocamdată în liniște și pace.

Când însă începu să cânte Nadia, veni numai decât și Pavel Pavlovici. Fata nu răspunse într-adins la o întrebare directă a lui, dar acest lucru nu-l intimidă pe Trusoțki și nici nu-l făcu să șovăie. Se postă după speteaza scaunului ei și întreaga lui înfățișare arăta că acesta era locul lui pe care nu-l va ceda nimănu.

— E rândul lui Alexei Ivanovici ca să ne cânte, *maman!* Alexei Ivano-vici vrea să cânte ceva! strigă în cor aproape toate fetele, înghesuindu-se în jurul pianului, la care se aşeză Velceaninov, plin de încredere în sine, gata să se acompanieze singur.

Se apropiară și bătrâni, și Katerina Fedoseevna, care ră-măsesese cu dânsii și servise ceaiul în cești. Velceaninov alese o romanță a lui Glinka, aproape necunoscută tuturor:

*Când îți deschizi cu grație gurița,
Întreci în gângurit chiar hulubița...*

Velceaninov cântă romanța numai pentru Nadia, cea mai apropiată de dânsul din întreaga asistență și care stătea chiar lângă cotul său. Își pierduse de mult vocea, dar din rămășițele acesteia se putea deduce calitatea ei de odinioară. Velceaninov auzise romanța asta pentru prima oară acum vreo douăzeci de ani, pe când era student, cântată de însuși Glinka la o serată artistică și literară numai cu bărbați, în casa unui prieten al defunctului compozitor. Fiind în vîrvă, Glinka cântă din gură și la pian bucățile preferate din compozițiile sale, printre care și romanța de mai sus. Nici vocea lui Glinka nu mai era faimoasă, dar Velceaninov păstra în amintirea impresia extraordinară produsă tocmai de romanță aceasta. Un virtuos cântăreț de salon n-ar fi repurtat nicicând un asemenea succes. În această romanță intensitatea pasiunii sporește și se înalță cu fiecare vers, cu fiecare cuvânt. Tocmai gradația atât de perfectă ar fi făcut ca orice notă falsă, o căt de mică șarjare sau denaturare — care îndeobște trec ne-observate la opere — să distrugă și să deformeze tot sensul bucății. Pentru a cânta bine o bucată aşa de mică, dar extra-ordinară, era absolută nevoie de perfecțiune, de o adevărată și deplină inspirație, de o pasiune autentică sau o

deplină înțelegere a poeziei sale. Altfel, romanța ar fi părut nu numai neizbutită, ci inexpressivă și poate chiar socantă. Nu s_ar fi putut exprima un sentiment de dragoste atât de intens, fără a provoca o impresie dezgustătoare, dar firescul și simplitatea au salvat totul.

Velceaninov își aducea aminte că pe vremuri reușea să interpreteze foarte bine această romanță. Aproape își însu-șise maniera de a cânta a lui Glinka. Iar acum, de la primele note, de la cele dintâi versuri, o adevărată înflăcărare îi cu-prinse inima, înfiorându_i vocea. Cu fiecare cuvânt al ro-manței, pasiunea izbucnea și se dezvăluia. În ultimele versuri se dezlănțuia patima. Velceaninov cântă ultima strofă a ro-manței cu privirile scânteietoare îndreptate spre Nadia:

*Să te privesc în ochi am cutezanța
Și _ti sorb pe buze, nu _ti ascult romanța.
Pe gură vreau să te sărut mult, mult
Și cântul inimii să _ti _l ascult.*

Atunci Nadia simți o înfiorare în tot trupul, ba se clătină chiar, dându_se un pic înapoi. I se îmbujorară obrajii ca para focului și, în aceeași clipă, Velceaninov citi pe față_i rușinată și cam speriată ca o scădere de înțelegere. O încântare și în același timp o nedumerire licără pe figurile tuturor ascul-tătoarelor. Fiecare parcă găsea nepotrivit modul acesta de a cânta și totuși toate chipurile tinerești ca și toți ochișorii lor străluceau și scânteau și parcă mai așteptau ceva. Fața Katerinei Fedoseevna era aşa de radioasă, că Velceaninov o găsi aproape frumoasă.

— Splendidă romanță! mormăi, puțin încurcat, bătrânul Zahlebinin, dar n_o găsiți... prea tare? E plăcută, dar prea tare...

— Într_adevăr, prea tare... dădu să încuviințeze doamna Zahlebinina, dar Pavel Pavlovici nici n_o lăsă să _și ispră-vească vorba. Sări înainte și, pierzându_și firea, o apucă de mâna ca un nebun pe Nadia și o îndepărta de Velceaninov, la care se repezi și, țintuindu_1 cu o căutătură pierdută, își mișcă în gol buzele tremurânde.

— Vă rog, o clipită numai! rosti cu greu Trusoțki, în cele din urmă.

Velceaninov își dădu seama că un răgaz chiar de o clipă l_ar putea face pe acest domn să comită un act de zece ori mai nerod. De aceea îl apucă în grabă de mâna și, fără să ia în seamă nedumerirea generală, îl scoase pe terasă și amândoi coborâră scara, ajungând în livada unde între timp se întunericise.

— Înțelegeți că trebuie să plecați numai decât, împreună cu mine? spuse Pavel Pavlovici.

— Ba nu înțeleg de fel...

— Vă aduceți aminte? rosti Pavel Pavlovici cu o șoaptă deznădăjduită. Mai țineți minte că mi_ajăi cerut să vă spun *totul, totul*, în mod deschis, adică "ultimul cuvânt"... Vă mai amintiți? Ei bine, aflați că a sosit vremea să rostesc cuvântul acesta.... și acum haidem să plecăm !

Velceaninov se gândi o clipă, îl mai privi o dată pe Pavel Pavlovici și consimți să plece. Retragerea lor anunțată pe neașteptate îi nemulțumi pe bătrâni și revoltă la culme pe toate fetele.

— Luați măcar încă o ceașcă de ceai..., îi pofti doamna Zahlebinina.

— Dar pe tine ce te_a apucat? se adresă, sever și nemul-țumit, bătrânul către Pavel Pavlovici, care zâmbea încântat de sine și nu rostea nici un cuvânt.

— Pavel Pavlovici, de ce ni_1 luați pe Alexei Ivanovici? gângureau tânguitor fetele, fulgerându_1 din când în când cu priviri îndârjite. Iar Nadia îi aruncă o privire aşa de mâñoasă, că el nu_și putu stăpâni o grimasă, dar nu se dădu bătut.

— Pavel Pavlovici a avut amabilitatea să_mi aducă aminte, și_i sunt recunoscător pentru asta, de_o afacere extrem de im-portantă, de care era cât pe ce să uit, rosti Velceaninov, surâzând.

Apoi el strânse mâna stăpânlui, se înclină înaintea stăpânei și a fetelor, în special

față de Katia, ceea ce se re-marcă de către cei prezenți.

— Vă mulțumesc pentru vizita ce ne_ați făcut și oricând vom fi bucuroși, cu toții, de a vă vedea, încheie insisten bă-trânlul Zahlebinin.

— Suntem încântați, adăugă cu căldură stăpâna.

— Să mai veniți, Alexei Ivanovici! Mai poftim pe la noi! se auziră nenumărate voci de pe terasă, când Velceaninov luă loc în caleașcă împreună cu Pavel Pavlovici.

Iar un glăscior șopti mai încetinel:

— Să mai veniți, dragul nostru Alexei Ivanovici!

"Asta_i roșcovana!" își zise Velceaninov.

XIII

De partea cui se înclină balanța?

Velceaninov se putea gândi la fata cea roșcovană. Dar între timp un sentiment de ciudă și de regret îi împovăra su-fletul. De altfel, în tot cursul acestei zile, petrecute parcă aşa de vesel, tristețea nu_l părăsise aproape deloc pe Velceaninov. Înainte de a fi cântat romanța, el nu știa cum să_ și gonească urâtul. Poate de aceea o și cântase cu atâtă ardoare.

"Și m_am putut înjosi eu până într_atâtă, încât să uit totul !" începu el să_ și facă reproșuri, dar își goni în grabă gândurile sumbre. De altfel, i se și păru umilitor faptul de a se tângui. Mai mare plăcere i_ar face să se supere pe careva.

— Do.bi_to_cul! șopti furios Velceaninov, cătând cu coada ochiului spre Pavel Pavlovici, care ședea tăcut alături de dânsul în caleașcă.

Pavel Pavlovici tăcea cu încăpățânare, poate concentrându_se și pregătindu_se. Cu un gest nerăbdător, Trusoțki își scotea din când în când pălăria din cap și își ștergea fruntea cu o batistă.

— Transpiră ! se îmbufna Velceaninov.

O singură dată îl întrebă Pavel Pavlovici pe birjar: dacă vine furtună ori nu?

— Să încă ce furtună! Vine negreșit! Toată ziulică a fost zăduf.

Cerul intr_adevăr se întunecase. Fulgere scăpărau în zare. Se întoar-seră în oraș pe la zece și jumătate.

— Vă însوțesc până acasă, se adresă prevenitor Trusoțki lui Velceani-nov, când ajunseră aproape de casa acestuia.

— Îmi închipui. Dar vă anunț că mă simt cam bolnav...

— N_am să vă rețin prea mult. N_o să stau mult.

Când ajunseră acasă, Pavel Pavlovici intră pentru o clipă la portărea-sa Mavra.

— De ce_ați dat pe la poartă? îl întrebă aspru Velceani-nov, când Tru-soțki îl ajunse din urmă. Amândoi intrară în cameră.

— Așa, mai nimic... pentru birjar...

— Să știți că n_o să vă dau nimic de băut.

Musafirul nu răspunse, Velceaninov aprinse lumânările, iar Pavel Pavlovici se lăsă numădecăt într_un fotoliu. Vel-ceaninov se opri încruntat drept în fața lui.

— Vă făgăduisem să vă spun și eu "ultimul" meu cuvânt, rosti gazda cu înverșunare lăuntrică pe care și_o putea încă stăpâni. Iată_l: socot cât se poate de sincer că toate chestiunile dintre noi sunt tranșate... aşa că nici nu mai avem ce să vorbim. Mă auziți? N_avem despre ce vorbi. De aceea oare n_ar fi mai bine s_o luați numădecăt din loc, ca să pot închide ușa după dumneavoastră?

— Bine, atunci să încheiem socotelile, Alexei Ivanovici! rosti cât se poate de blajin Pavel Pavlovici, cătându_i drept în ochi.

— Cum? So_co_te_li_le? răspunse Velceaninov, extrem de surprins. Ce expresie ciudată! Despre ce socoteli poate fi vorba? Aha! N_o fi acesta "ultimul cuvânt" al dumneavoastră, pe care ați făgăduit adineoari să mi_l destăinuți?

— Tocmai acesta_i!

— Nuavem ce socoteli să mai încheiem. Ele au fost de mult încheiate! îl înfruntă cu mândrie Velceaninov.

— Aşa vă închipuiţi? rosti Pavel Pavlovici pe un ton hotărât şi, împle-tindu_şि degetele amânduror mânilor, le în-tinseizară înainte, în dreptul pieptului.

Velceaninov nu_i răspunse şi începu să măsoare odaia în lung şi în lat cu paşi apăsaţi. "Oare nuo fi vorba de Liza? De Liza?" gemu în sine.

— Atunci spune_mi ce socoteli vreţi să încheiem? i se adresă Velcea-ninov după o tăcere destul de lungă.

Între timp, Trusočki, ținând mai departe mânile în faţă, îl urmărea cu ochii cum se plimba prin cameră.

— Să nu vă mai duceţi de loc pe acolo, rosti aproape în şoaptă Pavel Pavlovici, cu un ton de implorare, şi se săltă scurt de pe scaun.

— Cum? Va să zică numai despre asta voiaţi să_mi vorbiti? spuse cu un râs înveninat Velceaninov. Drept să vă spun, pe ziua de astăzi muătu uluit, izbucni el sarcastic, dar îşi schimbă pe loc expresia figurii. Ascultati muă, reluă cu tristete vorba, într-un elan de sinceritate, cred că niciodată şi prin nimic nu muăm înjosit în viaţă ca astăzi. Mai întâi, am primit să vă însuşesc, în al doilea rând — prin comportareea mea de acolo. Totul a fost atât de meschin, de jalnic... Muăm degradat, muăm ticăloşit, primind invitatia... uitând pe ce lume mă găsesc... Apoi mai este ceva! Dar îşi luă seama numaidecât. Ascultati muă: muătu luat azi prin surprindere, eram surescitat, bolnav... De altfel, nuam de ce să mă justific! Nuam să mai calc niciodată pragul casei aceleia. Vă asigur că nu mă atrage nimic acolo, conchise el cu fermitate.

— Adevărat? Chiar aşa e? exclamă Pavel Pavlovici în culmea bucuriei.

Velceaninov îl privi cu disprete şi începu să măsoare din nou odaia.

— Pesemne vătu hotărât să fiti fericit cu orice prete? nu_l răbdă inima pe Velceaninov să nu remарce.

— Da, da! adeveri în surdină Pavel Pavlovici, într-o ex-plozie de nai-vitate.

"E un tip grotesc, îşi zise Velceaninov. E mai curând prost decât rău. Asta însă nu mă priveşte. Nu pot decât să_l urăsc... şi nici măcar asta nu merită!"

— Într-adevăr, eu sunt "eternul soț!" recunoscu Pavel Pavlovici, zâmbind supus şi resemnat. De mult vă cunoşteam expresia asta, Alexei Ivanovici... Încă din vremea când locuiau împreună în oraşul T... Multe expresii de_ale dum-neavoastră mi_au rămas înăştărite în minte dintr-un an întreg. Rândul trecut, când ați vorbit aici despre "eternul soț", mi_am dat numaidecât seama despre cine putea fi vorba.

Mavra intră cu o sticla de şampanie şi cu două pahare.

— Să nu vă fie cu supărare, Alexei Ivanovici, ştiti doar că nu mă pot lipsi de asta.

Dar să nu mi_o luăti în nume de rău. Socotiti mă drept un om străin şi mai prejos de dumneavoastră...

— Bine, încuviinţă cu scârbă Velceaninov... Dar vă asi-gur că nu mă simt de loc bine.

— Vai de mine... nuam să lungesc prea mult... doar două minute! Îndrugă Pavel Pavlovici. Numai un singur păhărel, altfel gâtlejul...

Dădu peste cap paharul cu lăcomie şi se aşeză, aruncând o privire aproape duioasă asupra lui Velceaninov. Mavra ieşи.

— Ce mârşăvie! murmură gazda.

— Asta să petrecut numai din pricina prietenelor sale, rosti, înviorat, Pavel Pavlovici, revenindu_şि de_a binelea în fire.

— Cum? Ce? A, sunteti cu gândul tot la întâmplarea aceea...

— Numai prietenele ei sunt de vină. Şi_i încă aşa de Tânără!... Face pe grozava de prea multă cochetărie, zău aşa! E chiar adorabil! Mai târziu, va fi cu totul altfel. Voi fi robul ei, gata să_i fac toate voile. Ba va fi împresurată de respect... va avea societate... În sfârşit, se va putea transforma cu timpul.

"Ar trebui, totuși, să_i înapoiez brățara!" se gândi, pre-ocupat, Velcea-ninov, pipăind cutiuta din buzunarul hainei.

— Chiar dumneavoastră ați remarcat că sunt hotărât să mi refac fericirea. Eu trebuie neapărat să mă însor, Alexei Ivanovici, urmă confidențial și puțin mișcat Pavel Pavlovici. Altfel ce să iasă din mine? Vedeți doar singur! și arătă cu degetul spre sticla. Iar asta nu _i decât o parte din... cali-tățile mele. Nu pot trăi fără însurătoare și fără o adorație. O voi adora și voi reînvia.

"Și de ce mi _o fi spunând toate acestea?", își zise Velceaninov, gata să pufnească în râs. De altfel, toate acestea îi păreau fără sens.

— Spuneți _mi, vă rog, de _a dreptul de ce m _ați cărat acolo? îl apostro-fă Velceaninov. Ce nevoie ați avut de mine?

— Ca să fac un experiment..., se făstâci Pavel Pavlovici.

— Ce experiment?

— Să urmăresc efectul... Înțelegeți _mă, Alexei Ivanovici, eu abia de _o săptămână mă duc pe acolo în calitate de... roști el, din ce în ce mai emoționat. Când v _am întâlnit ieri, mi _am zis: "Eu încă n _am văzut _o intr _o societate de oa-menii străini, adică față și de alții bărbați..." Era un gând stupid... Îmi dău perfect de bine seama abia acum... și absolu' de prisos. Țineam însă la asta cu tot dinadinsul." din pricina caracterului meu nefericit... Trusoțki își înălță capul și roși.

"Oare e adevărat ce spune?" se gândi Velceaninov în culmea mirării.

— Și care _i rezultatul? întrebă el cu glas tare. Pavel Pavlovici zâmbi dulceag și parcă viclean.

— Nu s _au petrecut decât copilării, pline de drăgălașenie! Prietenele ei poartă toată vina. Vă rog să mă iertați, Alexei Ivanovici, pentru comporta-rea mea prostească față de dum-neavoastră. N _am să mai fac, și niciodată n _are să se mai întâmpile aşa ceva.

— Dar nici eu n _o să mă mai arăt pe acolo, zâmbi Velceaninov.

— Asta _i și dorința mea.

Velceaninov se simți scârbit și roșu enervat:

— Doar nu _s eu singurul bărbat de pe lume... mai sunt și alții...

Pavel Pavlovici roși din nou.

— Îmi pare rău să aud din gura dumneavoastră asemenea vorbe, Alexei Ivanovici, și vă rog să mă credeți că prea mult o respect pe Nadejda Fedoseevna...

— Scuzați _mă, scuzați _mă, n _am avut intenția să fac vreo insinuare... totuși mi se pare cam surprinzător faptul că mi _ați supraapreciat posibilitățile de a plăcea... și... că v _ați pus nă-dejdea în mine cu atâtă încredere...

— Am avut încredere, bazat tocmai pe cele ce se petre-cuseră odini-oară.

— Dacă _i aşa, înseamnă că dumneavoastră mă socotiți și acum drept un om de onoare? zise Velceaninov, oprindu _se scurt în față lui Trusoțki.

În altă împrejurare, s _ar fi îngrozit el însuși de o întrebare aşa de naivă și de neașteptată.

— Totdeauna v _am socotit aşa, roști Pavel Pavlovici, coborându _și ochii în pământ.

— Bineînțeles, fără îndoială... Dar nu despre asta _i vorba. Voi am numai să spun că în ciuda oricăror... idei preconcepute?

— Da, în ciuda ideilor preconcepute!

— Nici când ați sosit la Petersburg?

Velceaninov nu se putu stăpâni de a pune această între-bare simțind el însuși cât de nelalocul ei îi era curiozitatea.

— Chiar când am sosit la Petersburg, vă socoteam omul cel mai onorabil de pe lume. Totdeauna v _am stimat, Alexei Ivanovici.

Pavel Pavlovici își ridică ochii și îl privi față, fără nici o sfială, pe adversarul său.

Velceaninov simți deodată o îngrijorare. N _ar fi vrut, pentru nimic în lume, să se producă vreo izbucnire nepotrivită, provocată de dânsul.

— V _am iubit, Alexei Ivanovici, se hotărî dintr _o dată Pavel Pavlovici ,să _și deschidă sufletul, și în anul acela, cât ați stat în orașul T., v _am iubit. Dumneavoastră nu v _ați dat seama, urmă Trusoțki cu un tremur în glas, care îl îngrozi pe Velceaninov. Eu mă

aflam pe o treaptă inferioară în com-parătie cu dumneavoastră, ca să mă fi putut observa. Dar poate nici nu avea vreun rost. În cursul acestor nouă ani din urmă, mi-am amintit adesea de dumneavoastră, fiindcă un an ca acela n-am mai avut în toată viața mea. În ochii lui Pavel Pavlovici scăpără o lumină stranie. Mă urmă-reau ex-presii și idei de_ale dumneavoastră. Îmi revineați în me-morie ca un om care nutrește cele mai bune sentimente, o persoană cultivată în mod remarcabil, înzestrată cu multă inteligență. "Marile idei nu ne vin atâta de la o minte mare, cât de la o inimă mare", vorba astă dumneavoastră ați spus_o, poate ați și uitat_o, eu însă mi_o aduc aminte. V_am socotit totdea-una ca un om cu inimă mare și am crezut în dum-neavoastră... neînând seama de nimic...

Un tremur îi înfiora bărbia. Velceaninov se însăpământă. Trebuia să pună capăt, cu orice preț, acestor efuziuni neaș-teptate.

— Destul, vă rog, Pavel Pavlovici, mormăi el, iritat, și roși. De ce? De ce? răcni. De ce vă legați de un om bolnav, iritat, aproape aiurind, și_l târâți prin toate tainițele acestea... În vreme ce toate nu_s, de fapt, decât vedenii, miraj, minciună, rușine, falsitate... fără nici o măsură... Într_ade-văr ăsta_i lucru de căpetenie, și cel mai rușinos, că nu_i nici o măsură. Totu_i o nerozie. Amândoi suntem niște oameni vicioși, nesinceri și tică-loși... și dacă vreți, dacă vreți, vă dovedesc numai decât! Nu numai că nu mă iubiți, ci mă urâți din răsputeri și mințiți fără să vă dați singur seama. M_ați luat și m_ați dus acolo nu ca să faceți ce_ați spus — adică să vă punеți la încercare logodnica... (ce_i mai poate trece unui om prin cap!) Iată care_i adevărul: m_ați văzut ieri și v_a cuprins iarăși furia.

M_ați dus acolo ca să mi_o arătați și să_mi spuneți: "O vezi cum arată! Ei bine, ea va fi a mea. Ian încearcă și acum!"... M_ați înfruntat. Cine știe? Poate singur nu v_ați dat seama. Dar acesta_i adevărul, l_ați simțit foarte bine... Dar pentru a face asemenea provocare, e nevoie neapărat de ură. Și, în-tr_adevăr, mă urâți!

Velceaninov alerga prin odaie, răcnind. Se simțea jignit, ofensat, umilit mai cu seamă la gândul că se înjosea astfel înaintea lui Pavel Pavlovici.

— Am vrut să mă împac cu dumneavoastră, Alexei Iva-novici, se apără brusc Trusoțki, pe un ton hotărât, prin cuvinte scurte și întrețiate. Iar bărbia începu să_i tremure din nou.

O furie sălbatică îl cuprinse pe Velceaninov, ca și cum ar fi suferit cea mai cumplită ofensă.

— Repet încă o dată, urlă Velceaninov, v_ați agățat de un om bolnav, dărâmat, ca să_i smulgeți în delir nu știu ce cuvânt irealizabil pe care acesta nu voia să_l rostească. Să dăm lucrurile pe față. Noi facem parte din lumi deosebite, să_vă intre o dată astă în cap... apoi... apoi între noi se află un mormânt! Încheie el, bâiguind... și dintr_o dată își veni în fire.

— De unde puteți ști... Fața lui Pavel Pavlovici se crispă și se făcu albă ca varul, de unde puteți ști ce înseamnă pentru mine acest mic mormânt în inima mea! răcni Trusoțki, păsind spre Velceaninov și lovin-du_se cu pumnul în piept cu un gest ridicol, dar cumplit. Cunosc și eu acest mormând micuț, amândoi stăm față în față la stânga și la dreapta lui, dar spre mine se află mai mare parte de mormânt decât spre dumnea-voastră... Cu mult mai mare... bâlbâia Trusoțki în delir, continuând să se lovească cu pumnul în piept. Da, mai mare... mai mare...

Deodată, un sunet neobișnuit al clopoțelului de la ușă îi dezmetici pe cei doi parteneri. Cineva sunase aşa de tare, vrând parcă să sfârâme clopoțelul din prima smucitură.

— Nimeni nu sună aşa la mine, rosti încurcat Velcea-ninov.

— Dar nici la mine n_o fi sunând, șopti înfricoșat Pavel Pavlovici, care își veni și el în fire, preschimbându_se pe loc în vechiul Pavel Pavlovici. Velceaninov se încruntă și se duse să deschidă ușa.

— Dacă nu mă însel, sunteți domnul Velceaninov? se auzi din antreu o voce tinerească, sonoră, plină de o neobișnuită încredere în sine.

— Ce doriți?

— Am o informație precisă, urmă vocea răsunătoare, că în momentul acesta se află la

dumneavoastră un oarecare Trusoțki. Trebuie să lăd neapărat chiar acum.

Lui Velceaninov i ar fi făcut plăcere să lăd dea afară pe scară, cu o lovitură de picior, pe acest domn umflat în pene. Dar, după o clipă de gândire, se dădu în lături și îl lăsă să intre înăuntru.

— Iată lăd pe domnul Trusoțki, intrați !

XIV

Sașenka și Nadenka

În odaie intră un bărbat foarte Tânăr, cam de vreo nouă-sprezece ani, poate și mai puțin — atât de tinerească îl era figura frumoasă, mândră și încrezută. Era îmbrăcat convenabil, cel puțin tot ce purta, îl ședea bine. Întrecea pe omul de statură mijlocie. Un păr negru, bogat, și niște ochi negri mari și semetăi dădeau fizionomiei sale o expresie aparte. Numai nasul îl era cam plinuț și un pic avântat în sus. Fără aceste mici cusururi, ar fi fost o frumusețe de băiat. El intră în casă cu un aer important.

— Mi se pare că am ocazia de a vorbi cu domnul Trusoțki, spuse răspicat, subliniind cu deosebită plăcere cuvântul "oca-zia" — lăsând astfel a se înțelege că nu avea nici o onoare și nici o plăcere de a sta de vorbă cu domnul Trusoțki.

Velceaninov începu să priceapă cum stăteau lucrurile. Prin mintea lui Pavel Pavlovici fulgeră o bănuială. Pe față î se întipări neliniștea. Totuși, nu se dădu bătut.

— Neavând onoarea de a vă cunoaște personal, răspunse cu prestan-ță Trusoțki, bănuiesc că nici nu există vreo posibilitate de a sta de vorbă cu dumneavoastră.

— Ascultați-mă mai întâi și numai după aceea dați-vă cu părerea, rosti Tânărul cu o desăvârșită încredere în sine.

Apoi străinul își puse monocul cu rama de bagă, care îl atârna de un șnur și privi lung sticla de șampanie de pe masă. După ce cercetă îndestul butelia, musafirul își scoase monocul, se întoarse iarăși spre Pavel Pavlovici și spuse:

— Alexandr Lobov.

— Și ce îl aceea Alexandr Lobov?

— Eu sunt. N-ăti mai auzit de mine?

— Nu.

— Într-adevăr, cum m-ăti fi putut cunoaște? Drept vor-bind, vin cu o chestiune importantă care vă privește în-deaproape. Dar mai întâi, dați-mi voie să mă aşez. Sunt obosit...

— Luați loc, zise Velceaninov.

Dar Tânărul se și aşezase înainte de a fi primit invitația. Cu toată durerea de piept care îl se întețea, pe Velceaninov îl interesa această mică obrăznicătură. Pe figura lui drăgălașă și rumenă de adolescent Velceaninov întrezări un aer de în-departată asemănare cu Nadia.

— Stați jos și dumneavoastră, se adresă Tânărul lui Pavel Pavlovici, făcându-i un gest neglijent cu capul spre scaunul din față.

— Nu îl nimic, pot sta foarte bine și nicioare.

— O să obosiți... Domnule Velceaninov, puteți rămânea și dumneavoastră aici.

— De altfel, nici nu am de ce să mă duc. Eu mă aflu doar acasă la mine.

— N-aveți decât! De altfel, aş dori să fiți de față la explicația pe care voi avea-o cu domnul acesta. Nadejda Fedoseevna mi-a vorbit în termeni destul de măgulitori despre dumneavoastră.

— Ian te uită! Când a apucat să vorbească?

— Îndată după plecarea dumneavoastră. Chiar acum vin de acolo. Iată cum stau lucrurile, domnule Trusoțki, începu el cu jumătate de gură, răsturnat în fotoliu, întorcându-se spre Pavel Pavlovici care rămăsese în picioare. Noi, adică eu și Nadejda Fedoseevna, ne iubim de mult și ne-am dat unul altuia cuvântul, iar dumneavoastră vă puneți de-a curmezișul nostru. Am venit pentru a vă face propunerea ca să vă dați la o parte.

Sunteți dispus să acceptați?

Pavel Pavlovici șovăi o clipă. Păli, dar un surâs malitios îi întinse buzele.

— Nu să dispus cătușii de puțin, îi reteză el vorba în chip laconic.

— Va să zică așa... făcu Tânărul și se răsuci în fotoliu, punându-și picior peste picior.

— De altfel, nici nu știu cu cine vorbesc, adăugă Pavel Pavlovici, și îmi zic că n-are nici un rost să continuăm discuția.

Cu aceste cuvinte Trusoțki găsi și el de cuviință să se așeze.

— V-am spus doar că o să obosiți, observă în treacăt Tânărul. Adi-neaori am avut prilejul să vă aduc la cunoștință că numele meu este Lobov și că eu și cu Nadejda Fedoseevna ne-am dat unul altuia cuvântul. Prin urmare, nu puteți spune, ca adineaori, că nu știți cu cine aveți de-a face. De asemenea ați greși dacă v-ați închipui că n-am avea despre ce vorbi. Chestiunea nu mă privește numai pe mine, ci și pe Nadejda Fedoseevna, pe care o săcâiți fără rușine. Vedeți deci că există motiv pentru explicație.

Rosti printre dinți vorbele acestea, ca un filfizon, abia catadicsind să pronunțe cuvintele. Își puse din nou monocul și, cât vorbi, dădu impresia că privește ceva.

— Dați-mi voie, tinere..., exclamă, fierbând, Pavel Pavlovici.

Dar "Tânărul" îi reteză numai decât:

— În orice altă împrejurare vă să fi interzis să mi spuneți "tinere", acum însă trebuie să recunoașteți că tinerețea este avantajul meu principal față de dumneavoastră și astăzi, de pildă, ați fi dorit din tot sufletul — când ați dăruit brățara — să fi fost măcar un pic mai Tânăr.

— Ah, Tânărul! murmură Velceaninov.

— În orice caz, stimate domn, se corectă cu demnitate Pavel Pavlovici, motivele invocate de dumneavoastră, pe care le socot îndoiealnice și lipsite de cuviință, nu mi par de natură să justifice continuarea con vorbirii noastre. Acestea sunt niște chestiuni copilărești și fără noimă. Mâine îl voi vizita și voi sta de vorbă cu prea stimatul Fedosi Semionovici. Iar pentru moment vă rog să mă lăsați în pace.

— Admirați demnitatea acestui om, exclamă Tânărul, scos din fire, adresându-se cu înflăcărare lui Velceaninov. Nu-i destul că-i gonit de acolo. Că scoate lumea limba la el! El mai vrea să se ducă mâine acolo pentru a ne denunța bătrânlui. Nu-i asta o dovedă, om încăpățănat ce sunteți, că vreți să luăți fata cu de-a sila, cumpărând-o de la niște oameni care au căzut în mintea copiilor și care, datorită unei barbarii sociale, își păstrează puterea asupra ei? Ea vă arătat doar, cu vârf și îndesat, disprețul. Nu vă înapoiați chiar astăzi necuviinciosul cadou — brățara dumneavoastră? Ce vreți mai mult?

— Nimici nu mi-a înapoiați nici un fel de brățară... și nimici nu-i posibil așa ceva, zise Pavel Pavlovici, cutremurându-se de indignare.

— Cum se poate? Oare domnul Velceaninov nu vă înmânat-o?

"Uf, dracu să te ia!" se gândi Velceaninov.

— Într-adevăr, rosti el, încruntându-se, Nadejda Fedoseevna mi-a încredințat astăzi această cutioară, ca să vă transmit dumneavoastră, Pavel Pavlovici. N-am vrut să-o iau, dar ea a stăruit... iată-o... mi-e necaz că...

Scoase din buzunar cutiuța și, făstăcit, o întinse lui Pavel Pavlovici care rămase înmărmurit.

— De ce nu i-ați predat-o până acum? se adresă cu se-veritate Tânărul lui Velceaninov.

— N-am avut prilejul, se încruntă acesta.

— Curios!

— Cuum?

— E cel puțin curios, n-am dreptate? Să zicem însă că-i o simplă neînțelegere.

Velceaninov simți că-i vine să sară și să-i tragă o ure-cheală băie-țandrului. Nu se putu însă abține de a nu izbucni în râs la adresa aces-tuia, băie-țandrul izbucni și el îndată în râs. Pavel Pavlovici nu râdea. Dacă Velceaninov ar fi prins privirea năprasnică a acestuia ațintită asupra sa în timp ce râdea de Lobov — ar fi înțeles că omul acesta trecea în clipă

aceea o anumită limită primejdioasă. Velceaninov nu _i văzu privirea, dar își dădu seama că trebuie să _l susțină pe Trusoțki.

— Domnule Lobov, ascultați _mă și pe mine, începu Velceaninov pe un ton prietenesc, fără a mă pronunța asupra unor alte aspecte ale chestiunii, în care nu țin să mă amestec, mi _aș îngădui să vă atrag atenția că Pavel Pavlovici, cerând mâna Nadejdei Fedoseevna, se bucură în primul rând de consumămantul acestei familii respectabile, iar în al doilea rând are o situație frumoasă și onorabilă și, în sfârșit, avere... prin urmare, e firesc să se mire văzând un asemenea rival — un om poate admirabil înzestrat, dar atât de Tânăr, încât nu poate fi

luat drept un rival serios... și de aceea are dreptate invitându _vă să puneți capăt discuției.

— Ce înseamnă un om "âtât de Tânăr"? Dar eu am împlinit de _o lună nouăsprezece ani. După lege de mult am dreptul să mă însor. Astă _i!

— Dar care tată s_ar putea hotărî să vă dea în prezent fiica, chiar dacă ați fi multimilionar în perspectivă sau cine știe ce binefăcător al omenirii? Un Tânăr de nouăsprezece ani nu poate răspunde nici pentru el însuși, iar dumneavoastră vreți să vă luați pe conștiință și viitorul unei alte persoane, adică al unei copile ca și dumneavoastră. De altfel, gestul acesta nici nu _i tocmai nobil, ce ziceți? Mi _am permis să vă vorbesc astfel, fiindcă singur m_ati ales ca arbitru între dum-neavoastră și Pavel Pavlovici.

— Va să zică îl cheamă Pavel Pavlovici! remarcă Tânărul. Nu știu de ce mi se năzărise că _l cheamă Vasili Petrovici? Drept vorbind, făcu Tânărul către Velceaninov, spusele dum-neavoastră nu mă surprind de loc. Știam că toți sunteți o apă. De mirare e doar faptul că despre dumneavoastră auzi-sem vorbindu _se ca despre un om oarecum modern. De altfel, toate astea sunt fleacuri. Iată care _i adevărul: nu numai că nu m_am comportat rău în această chestiune, după cum v_ati permis să afirmați, ci cu totul dimpotrivă — și voi încerca să vă lămuresc. Mai întâi noi ne _am angajat unul față de celălalt prin cuvântul nostru de onoare. În plus eu i_am făgă-duit formal, în prezența a doi martori, că dacă ea se va în-drăgosti vreodată de altcineva sau pur și simplu se va căi că s_a măritat cu mine și va vrea să se despartă, atunci eu îi voi înmâna o declarație cum că aș fi fost infidel, care va sprijini la locul în drept cererea ei de despărțire. Dar încă și mai mult: în caz când eu nu m_aș ține de cuvânt și aș refuza să _i dau declarația cuvenită, atunci — ca un mijloc de asigurare — voi emite chiar în ziua nunții noastre, în favoarea soției, o poliță în valoare de o sută de mii de ruble... Așa că dacă mă voi încăpățâna și nu voi da declarația amintită, ea va putea protesta poliță, iar eu voi fi tras la răspundere În chipul acesta totul va fi asigurat. Prin urmare, nu periclitez cu nimic viitorul nimăului. Astă în privința primului punct.

— Pun rămășag că toate acestea le _a născocit acela, cum îi zice, Predposâlov? exclamă Velceaninov.

— Hi_hi_hi! chicotă malițios Pavel Pavlovici.

— De ce _o fi chicotind domnul acesta? Ați ghicit! Ideea a fost a lui Predposâlov. Nu _i aşa că soluția _i ingenioasă? Astfel, se paralizează complet absurditatea legii. Eu am în-tenția, bineînțeles, s_o iubesc veșnic. Ea însă se tăvălește de râs. Născocirea însă eabilă. Nu _i aşa? Ba e și nobilă. Mulți s_ar hotărî oare să facă aşa ceva?

— După mine, gestul nu _i numai lipsit de noblețe, ci e pur și simplu mârșav.

Tânărul ridică din umeri.

— Spusele dumneavoastră nu mă surprind cătuși de puțin, zise el după un răstimp de tăcere. Toate acestea nu mă mai minunează. Predpo-sâlov v_ar fi retezat _o pe loc, spunându _vă că modul dumneavoastră de a judeca cele mai elementare lu-cruri provine din pervertirea celor mai obișnuite sentimente și noțiuni, în primul rând datorită unei vieți trăite prostește, iar în al doilea rând datorită trândăviei. Între altele, poate că n_am ajuns încă să ne înțelegem unul pe altul. Eu, totuși, am auzit numai vorbe bune despre dumneavoastră. Aveți vreo cincizeci de ani, nu?

— Să ne ocupăm acum de chestiunea noastră.

— Scuzați _mi lipsa de discreție și nu mi _o luați în nume de rău. Continuu: nu sunt de

loc un multimilionar în perspec-tivă, cum ați binevoit a vă exprima (ce idee năstrușnică!). Sunt cel ce mă vedeți. În schimb, am deplină încredere în viitorul meu. N_am să ajung nici erou, nici binefăcă-torul cuiva, dar îmi voi asigura viața mea și a soției mele. În pre-zent n_am, bineînțeles, nimic. Din copilărie am crescut în casa lor...

— Cum aşa?

— Foarte simplu! Eu sunt de fapt fiul unei rude îndepăr-tate a doam-nei Zahlebinina. Când toți ai mei s_au prăpădit și n-au lăsat singur pe lume, în vîrstă de opt ani, bătrânul m_a luat la dânsul. Apoi m_a dat la liceu. Omul acesta are inimă bună, dacă vreți să știți...

— Știu...

— Da. Are însă păreri prea învechite. Totuși, este bun la suflet. Eu am ieșit de mult de sub tutela lui. Doresc să_mi căștig singur pâinea, rămânându_mi obligat numai mie însuși.

— Când v_ați emancipat? îl întrebă Velceaninov.

— Să fie vreo patru luni.

— Acuma totul se lămurește. Sunteți prieteni din copilărie. Și aveți vreo slujbă?

— Da, o funcție particulară, în biroul unui notar public, cu leafă de douăzeci și cinci de ruble pe lună. Astă_i numai deocamdată. Dar când i_am cerut mâna, n_aveam nici atâta. Lucram pe vremea aceea la calea ferată pentru zece ruble. Doar până una alta...

— Dar ați făcut familiei cerere în toată regula?

— Desigur, cerere formală, și încă mai demult, de vreo trei săptă-mâni.

— Și care a fost răspunsul?

— Bătrânul a izbucnit în hohote de râs, apoi s_a mâniat rău de tot, iar pe Nadia au încis_o în odăile de sus. Ea însă îndură eroic orice. De altfel, toată încurcătura s_a produs fiindcă bătrânul are un ghimpe împotriva mea din pricină că am părăsit postul de la departamentul unde mă căpătuise el, acum patru luni, înainte de a fi intrat la calea ferată. E un bătrân, cum v_am mai spus, tare cumsecade. Acasă e vesel, apropiat... Dar cum trece pragul departamentului, nici nu_l mai cunoști. Parcă_i Jupiter așezat pe tron. I_am dat, desigur, a înțelege că manierele sale nu_mi erau pe plac. De fapt însă, buclucul s_a iscat datorită unui ajutor al șefului de birou. Acest domn a avut năstrușnica idee de a se plângе pre-cum că eu m_ăș fi purtat "grosolan" cu dânsul, când în realitate nu i_am spus decât că_i un "neevoluat". I_am lăsat pe toți în plata Domnului și acum lucrez la un notar public.

— Dar la departament aveați leafă mai mare?

— Moft! Era un post extrabugetar! Tot bătrânul îmi dădea bani de întreținere — vă spun doar că_i om bun. Totuși, noi nu cedăm. Douăzeci și cinci de ruble pe lună, bineînțeles, nu_i suficient. Nădăjduiesc, însă, că voi lua parte la administrația moșilor părăginate ale contelui Zavileiski. Atunci voi trece de_a dreptul la trei mii. Sau poate mă fac procurist. Azi se caută oameni. Ian te uită! Ce mai tunete! Vine fur-tună! Bine c_am izbutit să ajung înainte de începerea vântoasei. De_acolo doar pe jos am luat_o, și mai mult am alergat.

— Dar, dați_mi voie, dacă_i aşa, cum de_ați izbutit să stați de vorbă cu Nadejda Fedoseevna de vreme ce, pe lângă toate acestea, nu mai sunteți primit acolo?

— Peste gard, bineînțeles! Ce, nu se poate? N_ați ob-servat_o deunăzi pe roșcovana? râse el. Ei, bine, ea_i aceea care are grija de noi... apoi o mai avem și pe Maria Nikitișna. Numai că e o bestie această Maria Nikitișna! De ce vă strâmbați? Vi_e teamă de trăsnet?

— Nu, mi_e rău, mi_e foarte rău, rosti Velceaninov, chi-nuit de subita lui durere de piept. Se sculă din fotoliu și încercă să se plimbe prin odaie.

— Înseamnă, desigur, că vă deranjez! Nu vă deranjați. Numaidecăt! Și Tânărul sări de la locul său.

— Ba nu mă deranjați de loc, nu_i nimic, rosti din politețe Velceaninov.

— Cum nu_i nimic, când "pe Kobâlnikov îl doare burta"? V_aduceți aminte de personajul din Șcedrin? Vă place Șcedrin?

— Da.

— Și mie. Haide, Vasili... ah, pardon, Pavel Pavlovici, să punem capăt odată și odată!

se adresă el, râzând amical, lui Pavel Pavlovici. Ca să vă intre mai bine în cap, mai formulez o dată întrebarea: sunteți dispus să renunțați chiar mâine în mod oficial, față de bătrâni și în prezența mea, la orice pre-tenție în privința Nadejdei Fedoseevna?

— Nici prin gând nu _mi trece, spuse Pavel Pavlovici, sculându _se de pe scaun cu un aer de nerăbdare și de îndărjire, și vă rog încă o dată să mă lăsați în pace... toate nu _s decât copilării și prostii.

— Băgați de seamă, îl amenință el cu degetul pe Trusoțki, zâmbind plin de înfumurare, vedeți să nu vă înselați în soco-teli! Știți la ce poate duce asemenea greșeală? Din partea mea, vă previn că peste nouă luni, după ce veți fi făcut fel de fel de cheltuieli și după multă tevatură, când vă veți reîn-toarce aici, veți fi nevoit să renunțați singur la Nadejda Fedo-seevna, iar dacă nu veți renunța va fi încă și mai rău pentru dumneavoastră. Iată ce vă așteaptă dacă vă încăpățânați. Tre-buie să vă fac atent că jucați rolul căinelui care păzește clai de fân... iertați _mi comparația, nici el nu mănușă, dar nici pe altul nu _l lasă. Vă repet din spirit umanitar: gândiți _vă, încercați să vă gândiți temeinic, cel puțin o dată în viață.

— Vă rog să mă slăbiți cu morala dumneavoastră! răcni, mânos, Pavel Pavlovici. Iar cât privește aluziile dumneavoastră infame, voi lua chiar mâine măsurile mele, niște măsuri severe!

— Aluzii infame? Ce vreți să spuneți? Dumneavoastră își sunteți un infam, dacă vă vin în minte asemenea lucruri. Pentru rest voi aștepta până mâine, dar dacă... Vai, alt trăsnet! La revedere! Încântat de cunoștință, se adresă Tânărului lui Velceaninov.

Și o zbughi afară, zorit pesemne să scape de furtună și de ploaie.

XV

Încheierea socotelilor

— Ați văzut? Ați văzut? izbucni Pavel Pavlovici către Velceaninov de îndată ce plecă Tânărul.

— Într _adevăr nu prea aveți noroc! rosti înr-o doară Velceaninov.

N_ar fi scăpat vorba asta, dacă nu l_ar fi exasperat du-rerea care îi sporea în piept. Pavel Pavlovici sări ca ars.

— Și, în definitiv, care _i rolul dumneavoastră în chestia asta? Nu mi _ați înapoiat brățara din compătimire, hai?

— N_am prins momentul...

— Vi se rupea inima de mizericordie, ca un adevărat amic față de alt adevărat amic?

— Fie și aşa, vă compătimeam, răspunse Velceaninov, simțind un început de întărâtare. Totuși îi povesti pe scurt cum promise brățara și cum Nadejda Fedoseevna aproape îl forțase cu de _a sila să primească propunerea ei.

— Credetă mă, n_ăș fi luat _o pentru nimic în lume. Am și aşa destule neplăceri.

— Vi s _au aprins călcâiele și ați acceptat, chicoti Pavel Pavlovici.

— Asta _i o nerozie din partea dumneavoastră. De trebuie să vă găsesc scuze. Ați văzut doar adineoari altfel, că nu eu sunt eroul principal, ci alții.

— Totuși vi s _au aprins călcâiele...

Pavel Pavlovici se așeză și își umplu un pahar.

— Vă închipuiți că am să cedezi în față băiețandrului? Am să _l pun cu botul pe labe, uite aşa ! Chiar mâine am să mă duc acolo și o să pun lucrurile la punct. Vom scoate toate fumurile din căpușorul ăsta de copil...

Dădu peste cap paharul și își turnă încă unul, căpătând un aer dezghețat, pe care nu _l avea mai înainte.

— Ian te uită, Nadenka și Sașenka, drăgălașii de puișori! Hi _hi _hi!

Trusoțki își pierdu firea de mânie. Un fulger scăpără orbi-tor. Bubui un trăsnet cumplit și ploaia începu să toarne cu găleata. Pavel Pavlovici se ridică și închise fereastra.

— Și cum v_a întrebat adineaori băiețandrul: "Nu vă te-meți de trăsnet?" Velceaninov să se teamă de trăsnet! Apoi cu Kobâlnikov al lui, parcă aşa_i zice, da, Kobâlnikov... Dar despre cei cincizeci de ani, ce aveți de spus? Vă mai amin-tiți? rosti malițios Pavel Pavlovici.

— Iar dumneavoastră, cum s_ar zice, v_ați instalat aici, observă Vel-ceaninov, de_abia îngăimând cuvintele de durere. Eu mă culc... Dumnea-voastră faceți ce știți.

— Nici un câine nu se dă afară pe o vreme ca asta! adăugă, jignit, Pavel Pavlovici, aproape bucuros de a fi avut prilejul să riposteze.

— Bine, n_aveți decât să rămâneți aici... beți... puteți să și dormiți aici! bolborosi Velceaninov, apoi se culcă pe divan și gemu ușurel.

— Să dorm aici? Dar n_o să vă temeți?

— De ce? întrebă Velceaninov, ridicându_si deodată capul.

— De unde să știu eu? Data trecută parcă v_ați speriat sau poate numai mi s-a năzărit aşa...

— Sunteți un prost! nu se mai putu stăpâni Velceaninov și se întoarse furios cu fața la perete.

— Fie și aşa! făcu Pavel Pavlovici.

Bolnavul, cum se întinse în pat, și adormi. După starea de tensiune nervoasă din ziua aceea, pe lângă puternica zdrun-cinare a sănătății sale din ultima vreme, parcă se frânse ceva într_însul. Îi slăbiră puterile, se simțea neputincios ca un copil. Dar durerea birui. Îi învinse și oboseala, și somnul. El se trezi peste o oră, și se ridică în capul oaselor, gemând de durere. Furtuna se potolise. În odaie stăruia fum gros de țigară, sticla era goală, iar Pavel Pavlovici dormea pe celălalt divan — întins pe spate, cu capul culcat pe perna divanului, îm-brăcat cum fusese, și cu ghetele în picioare. Monocul îi lune-case din buzunar și spânzura, prins de capătul unui șnur, până aproape de dușumea. Pălăria zacea alături tot pe podea. Velceaninov se uită posac la el, dar nu_l trezi. Făcu, cocârjat, câțiva pași prin odaie, fiindcă nu mai avea putere să stea culcat, și gêmea, gândin-du_se îndelung la boala lui.

Velceaninov avea unele temeri asupra durerilor din piept și, bineîn-țeles, nu fără motiv. Crizele acestea îl încercaseră încă mai demult, dar îl apucau foarte rar — o dată la un an sau la doi ani. Știa că provin de la ficat. La început simțea, într_un punct al pieptului la lingurică sau mai sus, — ca o apăsare surdă, slabă, dar săcâitoare. Durerea creștea mereu, uneori ținea câte zece ore în sir, și ajungea în cele din urmă atât de vio-lentă, apăsarea devenind de nesuferit, încât bolnavul întrezărea spectrul morții.

La ultima criză de anul trecut, după o durere progresivă de zece ceasuri, bolnavul se liniștise în cele din urmă, dar puterile i se sleiseră într_atâta, încât de abia își putea mișca mâna. Iar medicul îi dăduse voie, în toată ziua aceea, ca unui copil de țată, să bea numai câteva lingurițe de ceai slab și să mănânce doar o fărâmă de pâine, muiată în supă.

Durerea îl apuca din diferite cauze, dar totdeauna după o zdrunci-nare a nervilor. Îi trecea de asemenea în chip ciudat. Uneori, niște simple comprese calde curmau imediat durerile de la bun început, în prima jumă-tate de ceas. Alteori, ca_n timpul crizei din urmă, nici un mijloc nu ajutase la nimic. Durerea îi trecuse numai luând doze repetate și progresive de vomitive. Doctorul i_a mărturisit mai târziu că pacientul fusese otrăvit. Mai era mult până la ziua. Velceaninov însă nu prea voia să trimită după medic în toiu nopții. De altfel, nici nu_i prea avea la inimă pe doc-tori. În cele din urmă, se văzu biruit de durere și începu să geamă. Geme-tele îl treziră pe Pavel Pavlovici, care se ridică de pe divan și se aşeză în capul oaselor. Câtăva vreme el trase înfricoșat cu urechea, privindu_1 nedumerit pe Velceaninov, care aproape alerga prin amândouă odăile. Sticla de băutură, pe care o băuse pesemne prea repede, îl amețise cu totul și îl lăsă în-delung buimac. În sfârșit, el se dezmetici și se repezi la Vel-ceaninov, care bâigui ceva drept răspuns.

— Asta_i din pricina ficatului, știu eu! se însuflă și deodată la culme Pavel Pavlovici, aşa i se întâmpla exact la fel și lui Piotr Kuzmici Polosuhin, din pricina ficatului. Pentru asta trebuie oblojeli. Piotr Kuzmici totdeauna își punea oblojeli. Din asta poți muri. Să dau o fugă până la Mavra, ce spuneți?

— Nu_i nevoie, nu_i nevoie! rosti enervat, Velceaninov. Nu_mi trebuie nimic.

Dar Pavel Pavlovici, Dumnezeu știe de ce, aproape se pierdu cu firea, parcă ar fi fost vorba de salvat propriul său fiu. Nu vru să știe de nimic și stăru din răsputeri, recomandând prișnițe și pe deasupra două_trei căni de ceai slab, băute una după alta — "nu numai fierbinți, ci clocoțite". În sfârșit, dădu o fugă până la Mavra — nemaiașteptând învoirea gazdei. Amândoi atâtăra focul la bucătăria nefolosită perma-nent și puseră samo-varul. Între timp, oaspetele izbuti să_1 culce pe bolnav, îl dezbrăcă, îl înveli cu plapuma și, în mai puțin de douăzeci de minute, pregăti ceaiul și prima prișniță.

— Astea_s farfurii încălzite, încinse! rosti, aproape încântat, musafî-rul, așezând pe pieptul bolnav al lui Velceaninov, o farfurie înfierbântată, învelită într_un șerbet. Oblojeală mai bună nu există. Alta nu avem cum să o facem — pe când farfuriile, pe onoarea mea, sunt un leac cum nu se mai află. Le_am încercat pe Piotr Kuzmici cu mânile mele. Altfel poți să și mori din asta! Bea ceai, soarbe_! Nu_i nimic dacă te opărești! Viața_i mai scumpă decât cochetăria...

Trusoțki o zăpăci cu totul pe Mavra care dormea de_a_n picioarele. Schimbau farfuriile la fiecare trei_patru minute. După a treia farfurie și a doua ceașcă de ceai clocoțit, băut pe nerăsuflare, Velceaninov simți deoda-tă o usurare.

— Ehei, dacă am alinat puțin durerea e semn bun, slavă Domnului! exclamă Pavel Pavlovici și alergă, bucuros, după altă farfurie și după alt ceai.

— Totu_i să izgonim durerea! S_o facem să dea înapoi! repeta el la fiecare minut.

Într_o jumătate de ceas, durerea se ogoi cu totul. În schimb, bolnavul rămase aşa de sleit de puteri, că nu mai vru să suporte "nici măcar o farfurioară", oricât ar fi stăruit Pavel Pavlovici. Ochii gazdei se închideau de slăbiciune.

— Vreau să dorm, să dorm! repeta Velceaninov, istovit.

— Așa_i! încuviață Pavel Pavlovici.

— Rămâneți peste noapte aici... cât îi ceasul?

— Aproape două... fără un sfert.

— Dormiți la mine.

— O să dorm, o să dorm.

Peste un minut, bolnavul îl chemă iarăși pe Pavel Pavlovici.

— Dumneavoastră, dumneavoastră, bâigui gazda, când oaspetele se apropie de dânsul și se aplecă asupră_i... dum-neavoastră sunteți mai bun decât mine. Înțeleg totul, totul... vă mulțumesc.

— Dormiți, dormiți! șopti Pavel Pavlovici și, în grabă, se îndreptă în vârful degetelor spre divanul său.

Adormind, bolnavul auzi cum Trusoțki, în pripă, își aş-ternu încetișor patul, își scoase hainele și, în sfârșit, stinse lumânările, apoi, abia respi-rând ca să nu facă zgomot, se întinse pe divanul său.

Fără îndoială, Velceaninov adormi foarte curând după stinsul lumâ-nărilor și dormi un răstimp, își aminti limpede mai târziu. Dar în tot tim-pul cât dormi, până_n clipa deștepării, visă că_i treaz și se zvârcolește în pat, neputând atipi, cu toată slăbiciunea lui. Visă, în sfârșit, că începuse să aiureze, fiind treaz, și că nu putea goni nicicum vedeniile învălmășite în preajmă_i, deși avea conștiință deplină că era vorba de un delir, nu de o realitate.

Vedeniile păreau niște cunoșcuți. Odaia gemea parcă de lume, iar ușa dinspre antreu era dată în lături. Oamenii intrau buluc și se înghesu-iau pe scară. La masa, pusă în mijlocul camerei, ședea un om ca și_n visul de acum o lună. Ca și atunci, omul acesta stătea cu coatele rezemate pe masă, dar nu voia să vorbească. Acuma purta însă o pălărie rotundă cu panglică de doliu. "Cum? Nu cumva și atunci fusese tot Pavel Pavlovici?" se gândi Velceaninov. Dar, aruncându_și ochii la înfâțișarea omului taci-turn, se convinse că acesta era parcă altcineva. "Dar oare de ce poartă doliu?" își zise, nedumerit, Velceaninov. Gălăgia, zarva și larma persoane-lor învălmășite în jurul mesei erau îngrozitoare. Oamenii aceștia păreau mai porniți împotriva lui Velceaninov decât în visul anterior, îl amenințau cu pumnii strânși și răcneau ceva din răsputeri, fără să_și fi putut da seama ce anume spuneau.

"Bine_bine, dar totul nu_i decât un vis urât? se gândi el. Știi că n_am mai putut adormi și sta culcat și m_am ridicat în picioare, aşa de mult sufeream !" Totuși oamenii, strigătele și gesturile lor — intr_un cuvânt — totul era aşa de real și de firesc, că avea uneori îndo-ieli: "Să fie intr_adevăr numai o halucinație? Doamne, ce_or fi vrând oame-nii aceștia de la mine? Dar... dacă nu aiurez, cum ar fi fost cu puțină ca strigătele acestea să nu_l fi trezit din somn pe Pavel Pavlovici? Căci iată_l că doarme aici pe di-van!" În sfârșit, lucrurile se petrecură aidoma ca și în visul celâlalt. Toți se îmbulziră spre scară și se buluciră în ușă, deoarece de pe scară dădea buzna înăuntru o altă gloată de oameni. Aceștia duceau ceva cu dânsii, ceva mare și greu. Se auzeau răsunând pe trepte pașii apăsați ai hamalilor. Se strigau de zor unii pe alții, cu răsuflarea tăiată. Cei din odaie răcniră intr_un glas: "Îl aduc, îl aduc!" Ochii tuturora scăpă-rară, privindu_l întă pe Velceaninov. Toți îi arătau prin gesturi scara, amenințători și triumfători. Fără a se mai îndoii de realitatea visului, totul părând aievea, Velceaninov se ridică în vârful degetelor ca să vadă, peste capetele mulțimii, ce anume aduceau oamenii în odaie? Inima îi zvâncă ca ne-bună și deodată — întocmai ca în visul de odinioară — se auziră trei semnale foarte puternice de clopoțel. Sunetele erau aşa de limpezi, precise și distințe, că asemenea zăngănit nu putea fi auzit numai în vis. În ace-eași clipă, Velceaninov scoase un răcnet și se trezi.

El nu se repezi însă ca odinioară la ușă. Ce gând îi co-mandă prima mișcare? Dar avusese el oare, în clipa aceea, vreun gând? Însă cineva parcă i_ar fi suflat la ureche ce trebuie să facă. Velceaninov sări din pat și dădu buzna cu mâinile întinse înainte, ca și cum s_ar fi apărat sau ar fi respins un atac, în direcția divanului unde dormea Pavel Pavlovici. Amân-două mâinile se loviră de o altă pereche de mâini îndreptate asupra lui, și le însfăcă cu putere. Însemna că cineva se afla aplecat peste dânsul. Dra-periile erau lăsate, dar nu stăruia în odaie un întuneric beznă, fiindcă în camera de alături, care n_avea asemenea draperii, se strecuă o lumină slabă ca de amurg. Deodată, ceva îngrozitor de du-reros îi tăie palma și degetele mâinii stângi, iar el își dădu pe loc seama că apucase un tăș de cuțit sau de brici, pe care îl strânsese puternic cu mâna. În același timp, auzi zgomotul surd al unui obiect prăvălit pe podea.

Velceaninov era de trei ori mai voinic decât Pavel Pavlovici, dar lupta dintre dânsii dură mult — vreo trei minute încheiate. Îl doboră în curând la pământ și îi răsuci mâinile la spate. Dar ii veni din senin pofta de a i le legă îndărăt. Înținând strâns pe ucigaș cu mâna stângă rănită, se apucă să caute cu dreapta șnurul de la draperii. Nu_l găsi vreme îndelungată, dar, în cele din urmă, îl prinse și_l rupse de la fereastră. Mai târziu se arătă surprins de vigoarea aproape supranaturală pusă în efortul făcut. În acese trei minute nici unul, nici celâlalt nu scoase vreun cuvânt. Se auzeau numai răsuflările lor adânci și zgomotele surde ale luptei. În sfârșit, legân-du_i mâinile întoarse la spate, Velceaninov își aruncă adversarul pe dușu-mea, se sculă în picioare, trase draperia și ridică puțin storul. Deschizând fereastra spre strada singu-ratică, gazda văzu că se luminase de ziua. Stătu câteva clipe, trăgând adânc aer proaspăt în piept. Era ora patru și ceva. Închise fereastra, se duse alene la dulap, scoase un prosop curat și își legă strâns mâna stângă ca să opreasă săngele care curgea mereu. La picioare zări pe covor briciul deschis, îl ridică, îl încăise, îl pușe în cutia de bărbie-rit, uitată de dimi-neață pe măsuța de lângă divanul pe care dormise Pavel Pavlovici și, vârând cutia în birou, încuie sertarul cu cheia. După aceea Vel-ceaninov se apropie de Pavel Pavlovici și începu să_l cerceteze cu privi-reă.

Între timp, Trusoțki izbuti, cu multă greutate, să se ridice de pe covor și să se așeze în fotoliu. Era dezbrăcat, fără ghete, numai în cămașă. La spate și pe mânci cămașa sa avea pete de sânge — dar nu săngele lui, ci cel curs din mâna rănită a lui Velceaninov. Era, bineînțeles, Pavel Pavlovici, dar nu l_ai fi recunoscut la prima vedere, dacă l_ai fi întâlnit din întâmplare — atât de mult i se schimbase înfățișarea. Ședea, îndreptân-du_ și anevoie săalele, datorită mâinilor legate îndărăt. Avea față desfigurată, chinuită, verzuie, înfiorată din când în când de un tremur. Îl privea pe Velceaninov cu o căutătură fixă, cam tulbure, ca și cum n_ar fi putut desluși lucrurile înconjurătoare. Zâmbi tâmp și arătând cu capul către carafa de pe masă, rosti scurt, aproape șoptind:

— Olecuță de apă!

Velceaninov îi turnă apă într-un pahar și îi dădu de băut din mâna lui. Pavel Pavlovici se repezi, îsetat. După vreo trei înghițituri, Trusoțki ridică ușor capul, privi țintă figura lui Velceaninov, care sedea în fața lui cu paharul în mâna, nu rosti nici un cuvânt, apoi urmă să bea. Potolin-du-și setea, răsuflă ușurat. Gazda își luă perna și hainele, după aceea intră în odaia de alături, încindu-l pe Pavel Pavlovici.

Durerea din ajun îi trecu cu totul. Dar Velceaninov simți din nou o sfârșeală istovitoare după efortul extraordinar la care își supuse forțele, răsările în mod miraculos. Încercă o vreme să reconstituie întâmplarea, dar gândurile îi rămă-seseră încâlcite. Șocul fusese prea puternic. Ba își închidea ochii, uneori, rămânând aşa chiar câte zece minute, ba se cu-tremura din tot trupul și se trezea, atunci își aducea aminte de toate cele, își ridică puțin mâna care-l dorea, înfășurată în prosopul ud de sânge, și se cufunda în gânduri, cu înfri-gurare... Un singur lucru izbuti Velceaninov să și-l deslușească foarte limpede, și anume că Pavel Pavlovici încercase în-tr-adevăr să-l înjunghie. Poate că cu un sfert de ceas mai înainte nici el însuși încă nu fusese hotărât să-l înjunghie. Cutia cu brice, care îi căzuse sub ochi abia în ajun, poate nu-i trezise nici un gând și doar o înregistrare cu mintea (de obicei bricele stăteau totdeauna în birou, închise sub cheie, și numai în dimineață aceea le scosese Velceaninov ca să și potrivească mustața și favoriții — ceea ce făcea câteodată). "Dacă ar fi avut de gând să mă ucidă, încă mai demult, — atunci și-ar fi pregătit desigur din timp un pumnal sau un pistol, nu să ar fi bazat pe bricele mele pe care nu le văzuse niciodată până ieri", îi trecu prin minte.

În sfârșit, bătură ceasurile șase. Velceaninov se deșteptă, se îmbrăcă și se duse la Pavel Pavlovici. Descuind ușa, el nu și putu da seama de ce-l făcuse prizonier pe Trusoțki și nu-i dăduse drumul să plece numai decât. Spre uimirea lui prizonierul era complet îmbrăcat. Găsise pesemne un mijloc de a se dezlegă. Ședea într-un fotoliu, dar se sculă în pi-cioare, când intră în odaie Velceaninov. Pălăria și-o ținea în mâna. Privirea lui alarmată parcă încerca să spună, cu toată graba:

"Nu mai spune nimic... nici nu face să începi... n-ai despre ce să vorbești..."

— Plecați! rosti Velceaninov. Luați-vă cutiuța cu bră-țara! adăugă.

Pavel Pavlovici se întoarse de la ușă, luă repede cutioara de pe masă, o vârî în buzunar și ieși pe ușă. Velceaninov ră-mase în prag ca să încuie după dânsul. Privirile li se încrucișără pentru cea din urmă oară. Trusoțki se opri brusc. Își încrucișără privirile, timp de vreo cinci secunde... ca și cum ar fi șovăit. În sfârșit, gazda ridică fără vlagă mâna:

— Hai, duceți-vă! rosti Velceaninov cu jumătate de gură și încuie ușa cu cheia.

XVI

Analiza

Un sentiment puternic și neobișnuit de bucurie îl cuprinse pe Velcea-ninov. Se sfârșise ceva. Avusese loc un deznodământ. Tristețea apăsătoare de odinioară îl părăsi, se spulberă. Cel puțin aşa i se părea. Starea aceasta sufletească durase cinci săptămâni. Își ridică uneori mâna în sus, privea prosopul jilav de sânge și mormăia în sine: "Nu, nu, de data asta totul să-a sfârșit!" Și, în cursul acestei dimineți, pentru întâia oară în ultimele trei săptămâni, aproape nici nu se mai gândi la Liza — ca și cum săngele curs din degetele sale rănite să ar fi eliberat de obsesie.

Își dădu perfect de bine seama că treceuse printr-o pri-mejdie năpras-nică. "Acesti oameni, se gândi el, care nu știu, cu o clipă mai înainte, dacă au să înjunghie ori nu pe cineva, tocmai oamenii aceștia, când începe un pumnal în mâinile lor tremurătoare și cum simt cea dintâi țășnitură de sânge fierbinte pe degetele lor, nu numai că te înjunghie, ci «hârști!» îți retează și capul, zău aşa!"

Velceaninov nu putu rămâne acasă, ci ieși în stradă, con-vins că trebuie să facă neapărat ceva sau că se va petrece fără îndoială ceva cu el. Umblă pe străzi, așteptând. Îl

stăpânea o puternică dorință de a se întâlni cu cineva, cu care să intre în vorbă, fie chiar și cu un necunoscut. Gândul acesta, îl duse la un medic pentru a-i pansa cumsecade mâna. Doc-torul, o veche cunoștință, îi cercetă rana și îl întrebă de curiozitate cum de i s-a putut întâmpla un astfel de accident. Velceaninov încercă să scape de răs-puns printr-o glumă, apoi izbucni în râs și era cât pe ce să-i povestească adevărul, dar se stăpâni. Medicul îi luă pulsul și, aflând despre criza lui din ajun, îl convinse să ia un calmant, pe care îl avea la îndemână. Iar în privința rănii, doctorul îl liniști spunându-i că nu era cazul să se aștepte la cine știe ce urmări grave. Pacientul pufni în râs și îl încredință că rana avusese chiar urmări exce-lente. De două ori în aceeași zi, Velceaninov se simți împins să povestească *întreaga* pățanie și altora — o dată chiar unui om cu totul necunoscut, cu care intră în vorbă la o cofetărie. Până atunci nu putea suferi să lege con vorbiri cu străini, în locuri publice.

Colindă prin magazine, cumpără un ziar și trecu pe la croitorul său ca să-i comande un costum de haine. Ideea de a vizita familia Pogorelțev continua să-l indisponă. De aceea nu se mai gândi la ea. De altfel, nici nu se putea duce la dânsii la vilă, întrucât el se aștepta la nu știu ce eveniment aici, în oraș. Mâncă de prânz cu poftă, intră în vorbă cu chel-nerul și cu un vecin de masă. Bău o jumătate de sticlă de vin. Nici nu-i trecea prin minte posibilitatea de a-i reveni criza din ajun. Era convins că boala-i trecuse cu totul chiar în momentul când, adormind seara într-o stare de istovire, se deșteptase peste o oră și jumătate, sărișe din pat și-l arun-case pe ucigaș la pământ cu o forță herculeană. Spre seară, Velceaninov simți amețeli. Ceva asemănător delirului de aseară din timpul somnului îl apuca, din când în când. Se în-toarce acasă în amurg și, întrând înăuntru, se sperie de odaia lui. Locuința i se păru sinistă, înfiorătoare. O măsură cu pașii de câteva ori în lung și-n lat. Trecu chiar pe la bucătărie, unde nu intra mai niciodată. "Aici înfierbântaseră ei azi-noapte farfuriile" — îi fulgeră prin minte. Zăvorî ușa, bine de tot, și aprinse lumânările mai devreme decât de obicei. Își aminti în curând că, cu jumătate de ceas mai înainte, trecând pe la poartă, o chemase pe Mavra și o întrebăse "dacă în lipsa lui de-acasă nu dăduse pe la dânsul Pavel Pavlovici", ca și cum ar fi putut într-adevăr să treacă.

După ce se zăvorî cu grijă, Velceaninov descuie biroul, scoase trusa de bărbierit și luă briciul "din ajun" ca să-l pri-vească. Pe mânăriul alb de os rămăseseră mici pete de sânge. Puse briciul înapoi în trusă și o încuie în sertar. I se făcu somn. Simți că trebuie să se culce numai decât, altfel "a doua zi nu va mai fi bun de nimic". Ziua de mâine îi apărea, nu știu cum, ca o zi predestinată și "finală". Dar aceleași gânduri, nedomolite și irezis-tibile, care în cursul întregii zile nu-l părăsiseră nici o clipă pe stradă, se învălmășeau acum inconsistent în capul său bolnav. și el gândi, gândi, gândi într-una și multă vreme îi fu cu neputință să adoarmă...

"Dacă-i în afară de orice îndoială că lui Trusoțki îi venise din *întâm-plare* gândul de a mă înjunghia, medita el mai departe, oare nu-i trecuse cumva prin minte ideea aceasta și mai înainte, măcar aşa, ca un simplu gând într-o clipă de mânie?" Găsi un răspuns straniu la această întrebare: "Pavel Pavlovici voia să-l ucidă, dar gândul omorului nu trecuse niciodată prin creierul viitorului asasin". Într-un cuvânt: "Pavel Pavlovici voia să-l ucidă, dar nu știa că voia să-l ucidă. Toate acestea n-au nici o noimă, totuși asta-i realitatea! își zise Velceaninov. Nu venise Trusoțki aici să-i caute slujbă și nici pentru Bagautov — deși umblase după post și trecuse pe la Bagautov, ba turbase chiar de necaz, când acesta încetase din viață. Pe Bagautov îl ura ca pe o zdreanță. Pen-tru mine, venise, de fapt, și o luase pe Liza..."

"Iar eu, mă așteptam eu oare c-o să mă... Înjunghie?" Ade-veri: se așteptase, și anume — tocmai din momentul când îl văzuse în cupeu urmând siciul lui Bagautov. "De atunci parcă am început să aștept ceva... dar, bineînțeles, nu asta: că are să mă înjunghie..."

Oare fusese sincer, sincer cu adevărat, exclamă din nou Velceaninov, ridicându-și deodată capul de pe pernă și făcându-și ochii mari, adică sincer în tot ce mi destăinuise în ajun... nebunul acesta despre iubirea lui față de mine, când îi tremura bărbia, iar el se lovea cu pumnul în piept?

A fost foarte sincer! Încuviință el, aprofundând și analizând neîntre-rupt situația.

Acest Quasimodo din orașul T. era suficient de prost și de generos ca să_l îndrăgească pe amantul soției sale, la care douăzeci de ani nu observase *nimic*. Mă stimase timp de nouă ani, îmi venerase memoria și reținuse "cugetările" mele. O, Doamne, iar eu habar *n_aveam* de toate acestea! Nu_i cu putință să fi mințit aseară! Dar oare mă iubea ieri, când îmi spunea, declarându_mi iubire: «Hai să încheiem socotelile». Da, mă iubea, *urându_mă*. Asta_i, de altfel, iubirea cea mai puternică...

E posibil, ba chiar e sigur, că îi făcusem o impresie pro-digioasă în orașul T., prodigioasă și «plăcută». Tocmai se putuse întâmpla una ca asta cu un asemenea Schiller cu masca lui Quasimodo. Îmi exagerase de o sută de ori calitățile fiindcă îl uluisem în însingurarea lui filozofică... Ar fi interesant să știu prin ce anume îl uluisem? Poate prin mânușile mele și prin îndemânarea de a le trage pe degete. Acești Quasimodo se prăpădesc după estetică. Uf, se prăpădesc! O pereche de mânuși e de ajuns pentru câte un suflet mult prea nobil, mai ales când face parte dintre «eternii soți». Restul îl comple-tează ei singuri și chiar se iau la bătaie pentru dumneata, dacă îi la asta. Apoi cât de tare supraapreciază el mijloacele mele de cucerire! Poate tocmai aceste mijloace de cucerire îl uimiseră pe Trusoțki mai mult decât orice. Gândiți_vă numai la exclamațiile lui de atunci: «Dacă și omul acesta, atunci în cine de pe lume ai mai putea să te încrezzi?» După asemenea strigăt te prefaci în fieră...

Hm! Venise aici «ca să mă îmbrățișeze și să plângă» — după cum se exprimase el însuși în chipul cel mai viclean cu putință... adică venise la mine ca să mă înjunghie, dar cu motivarea că vine «să mă îmbrățișeze ,și să plângă»... O adu-sese și pe Liza. Te pomenești că dacă *m_ar* fi podidit și pe mine lacrimile poate *m_ar* fi iertat *într_adevăr*, căci strășnic ținea să mă ierte! Dar chiar de la prima întâlnire, totul *s_a* transformat în fandoseli de betiv, în nerozii grotești și în țivlituri dezgustătoare de muiere ofensată. (âși pusese singur coarne... coarnele aceleia... deasupra frunții.) De aceea el și venea beat ca, fandosindu_se, să se poată exprima. Treaz, *n_ar* fi fost în stare. Îi plăcea să se fandosească... uff! grozav îi mai plăcea. Uf, ce bucuros fusese când mă silise să mă sărut cu dânsul! Atunci nu știa precis cum se vor isprăvi relațiile din-tre noi: mă va îmbrățișa sau mă va înjunghia? *S_a* întâmplat, bineînțeles, cum e mai bine, i_au izbutit amândouă. Cea mai firească soluție! Da, da, naturii nu_i plac monștrii. De aceea *ea_i* suprimă prin «soluții firești». Cel mai respingător monstru este cel cu sentimente nobile. Știu asta din propria_mi experiență, Pavel Pavlovici! Pentru un monstru natura nu_i mamă bună, ci mașteră. Dacă naște un monstru, natura nu_l cruce, ci_l prăpădește — și pe bună dreptate. Îmbrățișările și lacrimile atotierătoare nu li se iartă în zilele noastre nici unor oameni cinstiți, darmite unor înși cum suntem noi amândoi, Pavel Pavlovici!

Da, Trusoțki fusese destul de prost ca să mă ducă la lo-godnica lui. O, Doamne! La logodnică! Numai un asemenea Quasimodo putea zămisli ideea de «a renaște *într_o* viață nouă» prin intermediul nevinovăției domnișoarei Zahlebinina! Dar dumneavoastră nu sunteți vinovat, Pavel Pavlovici. Nu sunteți vinovat. Dumneavoastră sunteți un monstru și nu puteți săvârși decât fapte monstruoase. Chiar gândurile și speranțele vă sunt tot așa. Deși monstru, *v_ati* îndoit de ideea dumnea-voastră. De aceea ați avut nevoie de înalta sancțiune a lui Velceaninov, stimat cu atâta evlavie. Vă trebuia aprobarea lui Velceaninov, confirmarea din partea_i că visul *nu_i* vis, ci realitate. Mă dusese la logodnică *dintr_o* stimă evlavioasă, crezând în noblețea sentimentelor mele, în speranță că acolo, lângă o tufă, ne vom îmbrățișa, poate, și vom vârsa o lacrimă, cât mai aproape de nevinovăția întruchipată de logodnică! în sfârșit acest «etern soț» fusese dator, obligat chiar, să se pedepsească măcar o dată pentru toate cele și, ca să se pe-depsească definitiv, a și pus mâna pe brici... *ce_i* drept, din întâmplare... dar a pus mâna. «Totuși *l_am* înjunghiat cu pum-nalul... totuși a sfârșit prin a înjunghia, de față cu guverna-torul!» Fiindcă veni vorba, oare avusese Trusoțki un gând, cât d cât, în această privință — când îmi relatase povestea cu cavalerul de onoare? Avusese oare, *într_ade-văr*, în capul lui ceva, atunci noaptea, când se sculase din pat și stătuse în mijlocul odăii? Hm! Nu, atunci stătuse doar în *glumă*. Se sculase pentru nevoie sale și, văzând că mă speriasem de dânsul, nici *nu_mi* răspunse timp de zece

minute, fiindcă îi plăcuse neînchipuit de mult că fusese în stare să mă înfrico-șeze...

Într-adevăr, atunci i se năzărise poate ceva, pentru întâia oară, când stătuse în întuneric...

Totuși să nu fi uitat ieri pe masă briciul, poate nu s_ar fi întâmplat nimic. Nu_i aşa? Nu_i aşa? Nu mă ocolea înainte vreme? Nu mai dădea câte două săptămâni pe la mine? Nu se ascundea de mine, fiindu_i milă de mine? Nu l_a ales întâi pe Bagautov, și nu pe mine? Nu sărise noaptea ca să înfierbânte farfuriile, gândindu_se la o diversiune — să treacă de la pumnal la duioșie! Voia să mă scape și pe mine, și pe dânsul — prin farfuriile acelea încinse!"

Capul bolnav al fostului "om de lume" mai lucră mult în felul acesta, gândind verzi și uscate, până se liniști. Se trezi a doua zi cu același cap bolnav, dar cu o teroare absolut nouă și cu totul neașteptată.

Teroarea asta îl cuprinse pe Velceaninov (și om de lume) în urma fermei sale convingeri, care se întări pe neașteptate în mintea lui, în faptul că el în persoană și din proprie inițiativă o să_si încheie frământările sufletești, ducându_se chiar astăzi la Pavel Pavlovici. De ce? Pentru ce? Nu știa nimic, și, dezgustat, nici nu voia să știe. Un singur lucru era lim-pede în capul lui,: că se va duce cu un rost.

Această stare de demență — altfel n_o putea numi nici el — se înfiripă într_atât, încât căpătă, pe cât e cu putință, un aspect rezonabil și un pretext destul de firesc. Astfel își în-chipuise încă de ieri că Pavel Pavlovici se va întoarce la hotel, se va încuia bine de tot și... se va spânzura, ca acel casier despre care îi povestise Maria Sâsoevna. Gândul acesta din ajun se prefăcu în mintea lui, încetul cu încetul, într_o convingere fără sens, dar foarte fermă. "Adică de ce să se spânzure nerodul?" se întreba el mereu. Își reaminti și cuvin-tele Lizei... "De altfel, și eu, în locul său, m_as fi spânzu-rat" — îi trecuse și lui prin minte, într_un rând.

— În sfârșit, în loc să se ducă la masă, se îndreptă spre Pavel Pavlovici. "Am s_o întreb doar pe Maria Sâsoevna", își zise el. Dar până să apuce a ieși în stradă, se opri deodată în poartă.

"Nu cumva, nu cumva, exclamă Velceaninov, făcându_se la față stacojiu de rușine, oare nu cumva am să mă târasc până acolo numai și numai «ca să_l îmbrățișez și să izbucnesc în plâns»? Nu cumva lipsea doar mărșavia asta fără noimă pentru a completa toată înjosirea mea?"

Dar Providența oamenilor cinstiți și cumsecade îl salvă pe Velceani-nov de "mărșavia astă fără noimă". De_abia ieși în stradă când se ciocni nas în nas cu Alexandr Lobov.

Tânărul era zorit și emoționat.

— Tocmai veneam la dumneavoastră. Amicul vostru Pavel Pavlovici...

— Ce? S_a spânzurat? bâigui buimac, Velceaninov.

— Cine să se spânzure? Și de ce? Își holbă ochii Lobov.

— Nimic_nimic... zic și eu, numai aşa, într_o doară... con-tinuați, vă rog...

— Uf, la dracu, dar ce idee caraghioasă! Nu s_a spânzurat de loc (de ce să se fi spânzurat?). Dimpotrivă, a plecat de aici. Cu puțin mai înainte l_am urcat în tren și l_am expediat. Uf, ce mai bea omul ăsta! Trei sticle am dat gata... și Predposâlov, cot la cot cu noi. Dar strășnic mai bea Trusoțki, strășnic! A cântat în vagon, și-a amintit de dumneavoastră, și_a fluturat mânuța la plecare, mi_a dat în grija să vă transmit salutări. Mare canalie! Spuneți și dumneavoastră. Nu_i aşa? Tânărul era într_adevăr cherchelit. Drept dovadă îi sticleau ochii, avea față îmbujorată și i se împleticea limba în gură. Velceaninov bufni în hohote de râs.

— Va să zică ați încheiat_o cu *Bruderschaft!* Ha_ha! V_ati îmbrățișat și ați izbucnit în plâns. Ah, ce Schilleri îmi mai sunteți! Poeți!

— Vă rog să nu ne vorbiți de rău. Știți că *acolo* a renunțat cu totul. A fost la vilă și ieri, a fost și azi. Strășnic ne_a mai încondeiat pe noi. Pe Nadia au încuiat_o într_o cameră la mezanin. Tipete și lacrimi... Dar n_o să cedăm... Vai, ce mai bea, ce mai bea! Știți doar ce *"mauvais ton"* este, adică nu chiar *"mauvais ton"*, ci cum să spun... Și despre dumneavoastră își a-du-cea mereu aminte. Dar se poate compara el cu dum-neavoastră?

Sunteți oricum o persoană respectabilă, care cândva a făcut parte într-adevăr din înalta societate și de abia acum ați fost nevoie să o evitați, parcă din pricină săracie... Dracu să știe... că n-am prea descurcat bine toate spusele lui.

— Aha, va să zică el v-a vorbit despre mine cu asemenea expresii?

— El, el, dar nu vă formalizați. A fi un adevărat cetățean valorează mai mult decât a apartine înaltei societăți. După mine, în vremurile noastre, nici nu știi pe cine trebuie să stimezi în Rusia. Cred că sunteți de acord cu mine că astăzi o boală gravă a secolului, când nu știi pe cine să stimezi — nu-i aşa?

— Așa-i, așa-i! Dar ce mai e cu el?

— Cu el? Adică cu cine? A, da! Oare de ce ne tot spunea: Velceaninov este în vîrstă de cincizeci de ani, dar și-a tocăt averea. De ce spunea dar și nu și? Rădea din toată inima și repeta același lucru de o mie de ori. S-a urcat în vagon și s-a pus pe cântat, apoi pe plâns. Era ceva dezgustător, lamen-tabil să-l vezi aşa beat. Uf, cum nu-i pot suferi pe oamenii proști. S-a apucat să zvârle bani cerșetorilor pentru veșnica pomenire a sufletului Lizavetei — pesemne, nevastă sa?

— Nu, fiica.

— Dar ce aveți la mână?

— M-am tăiat.

— Nu-i nimic, are să treacă... Dar Pavel Pavlovici, ducă-se dracului, bine că a plecat! Pun rămășag că unde să fi ducând el, numai decât are să se însoare din nou — nu-i aşa?

— Dar și dumneavoastră vreți să vă căsătoriți?

— Eu? Cu mine-i altceva! Sunteți cam poznaș. Dacă dumneavoastră aveți cincizeci de ani, Trusoțki a împlinit desigur șaizeci. Vedeti, e nevoie de puțină logică, dragul meu! De altfel, trebuie să știți că altădată, tare demult, aveam con-vingeri pur slavofile. Astăzi însă aştept zorii dinspre Occident... și acum la revedere! Ce bine-mi pare că v-am întâlnit fără a mai fi nevoie să intru la dumneavoastră. Nu mai stăruți, nu intru, n-am când...

Și cât pe ce era să ia la sănătoasa.

— Uf, unde mi-i capul? zise Tânărul, întorcându-se. Doar am fost trimis la dumneavoastră cu o scrisoare. Iată! De ce n-ați venit să-l conduceți la gară?

Velceaninov se întoarse acasă și deschise plicul adre-sat lui.

În plic nu era nici un rând de la Pavel Pavlovici. În schimb, se afla acolo o altă scrisoare. Velceaninov recunoșcu numai decât scrisul. Misiva era veche, hârtia îngălbinită, cerneala decolorată... fusese scrisă acum vreo zece ani lui, la Petersburg, la două luni după plecarea sa din orașul T. Dar scrisoarea aceasta nu-i fusese expediată. În locul ei, Velceaninov primise un alt text. Acest lucru reieșea limpede din scrisoarea îngălbinită, în care Natalia Vasilievna își lua rămas bun de la dânsul pentru totdeauna — întocmai ca și în scrisoarea primită — mărturisindu-i dragostea pentru al'tul, totuși nu-i ascundea sarcina. Dimpotrivă, îi făgăduia ca o con-solare că-i va trimite printr-o ocazie copilul care urma să vină. Îi încredința că obligațiunile lor deveniseră altele, prie-tenia dintre dânsii fiind astfel pecet-luită pentru veșnicie... Drept vorbind, era puțină logică în toate acestea, în schimb, unicul țel părea lămurit: să scutească de dragostea lui. Îi îngădu-ia chiar să treacă pe la dânsii peste un an, ca să vadă copilul. Dumnezeu știe de ce se răzgândise și expediase o altă scrisoare în locul acesteia.

Când o citi, Velceaninov se îngălbenea la față, dar își în-chipui și figura lui Pavel Pavlovici, găsind scrisoarea și ci-tind-o pentru prima oară înaintea besactelei familiale din lemn negru cu incrustații de sidef.

"Pesemne pălise și Trusoțki ca un mort, își zise Velcea-ninov, zărin-du-și din întâmplare chipul în oglindă... Pesemne o citea, își închidea ochii, apoi îi deschidea brusc din nou cu nădejdea că scrisoarea se va preface dintr-o dată într-o simplă hârtie albă... Făcuse aceasta desigur de vreo trei ori în sir."

Trecuseră aproape doi ani de la întâmplarea povestită de noi. Îl întâlnim pe domnul Velceaninov într-o frumoasă zi de vară, într-un vagon pe una din noile noastre linii de cale ferată. Călătorea spre Odesa ca să se întâlnească de plăcere cu un amic și, în același timp, având și un alt scop, la fel de atrăgător. Acest prieten urma să își pună la cale o întrevedere cu o doamnă extrem de frumoasă, pe care Velceaninov dorise încă mai demult să o cunoască mai îndeaproape. Fără a intra în amănunte, ne vom limita la observația că, în ultimii doi ani, Velceaninov se schimbă foarte mult sau, mai bine zis, se îndreptase. Din vechea și ipohondrie nu mai rămăsese aproape nici o urmă. Din felurile "amintiri" și neliniști — consecințe ale bolii sale — care îl împresuraseră la Petersburg în urmă cu doi ani, în timpul procesului interminabil, îi mai rămăsese în suflet o rușine ascunsă când se gădea la perioada aceea de slăbiciune, unită cu lipsa de curaj. Se consola în parte, spunându-și că starea aceasta nu îi va mai reveni și că nici-o dată nimeni nu va afla nimic despre ea. În epoca aceea, e adevărat, Velceaninov rupsese relațiile cu societatea, și neglijă chiar îmbrăcăminte și trăia retras, și *toată lumea*, bineînțeles, observase lucrurile acestea. Reapăru, însă, cu o în-fățișare spășită, totodată însă, atât de refăcută și de încrezătoare, încât "*toți*" îi iertăru numai decât rătăcirea vremelnică. Chiar aceia, pe care într-o vreme Velceaninov încetase să își salute, au fost cei dintâi care l-au recunoscut în noua ipostază și îi au întins mâna, fără să îi pună întrebări săcăitoare, parcă între timp ar fi fost plecat undeva departe pentru afacerile sale personale, care nu priveau pe nimeni, și să ar fi întors de curând.

Cauza principală a acestei fericite transformări a fost, se înțelege, rezultatul procesului. Velceaninov căpătă numai vreo șaizeci de mii de ruble — lucru desigur mărunț, dar foarte însemnat pentru dânsul. El se simți dintr-o dată cu picioarele pe teren solid. Își regăsi va să zică echilibrul moral. Știa acum cu siguranță că nu își va mai toca "precum un prost" și acești ultimi bani, cum își tocăse primele sale două averi — ajungându-și cu chibzuială pentru toată viața. "Oricât să ar că-tina edificiul lor social și orice ar trâmbița unul și altul, gădea el uneori, observând toate aceste lucruri miraculoase și inima-ginabile care se petreceau în jurul său și în întreaga Rusie, oamenii pot să se schimbe, de asemenea ideile, dar eu sunt sigur că voi avea totdeauna la dispoziție barem prânzul acesta fin și gustos, pe care îl savurez acum — ceea ce înseamnă că sunt pregătit pentru orice." Acest gând mânăgăietor, care friza voluptatea puse deplină stăpânire pe el încetul cu încetul și produse o radicală transformare a lui, chiar fizică, ca să nu mai vorbim de cea morală. Părea un alt om, în comparație cu "hârciogul", de acum doi ani, pe care l-am zugrăvit, erou al unor întâmplări cu totul neplăcute. Căpătase o privire ve-selă, senină, de om așezat. Până și zbârciturile urâte, care în-cepuseră mai demult să îi se adune în jurul ochilor și pe frunte, aproape dispăruseră. I se schimbă chiar culoarea feței — mai albă, mai rumenă în ultimul timp. În momentul de față, Velceaninov ședea pe o canapea confortabilă într-un vagon de clasa întâi, pradă unui gând plăcut. În stația urmă-toare era un nod de căi ferate, de acolo pornea la dreapta o altă linie. "Dacă aș lua o la dreapta, aș putea face, după două stații, o vizită unei doamne cunoscute, de curând întoarsă din străinătate, care se află acum într-o însigurare provințială, negrăit de agreabilă pentru mine și foarte plăcitoare pentru dânsa. Ar fi deci cu puțință să mi folosesc timpul în-tr-un mod nu mai puțin interesant decât la Odesa, cu atât mai mult cu cât nu îi târziu să mă duc după aceea și la Odesa..." Dar el stătea în cumpăna, neputându-se hotărî. Aștepta parcă "un imbold". Între timp, trenul se apropie de gară și aici imboldul nu se lăsa așteptat.

În gara aceasta trenul stătea patruzeci de minute și călătorii puteau lua prânzul. Chiar la intrarea în sala de așteptare de clasa întâi și a doua se îngrămadiseră, ca de obicei, o mulțime de oameni grăbiți și nerăbdători, și, poate tot după obicei, izbucnii un scandal. O doamnă, frumușică foc, dar parcă prea împopotonață pentru voiaj, coborî dintr-un vagon de clasa a doua, aproape târând cu amândouă măinile după dânsa pe un ofițerăș de ulani, un tinerel chipeș, care se zbătea ca să scape din ghearele ei. Ofițerășul cel tinerel era beat turtă,

iar doamna, mai în vîrstă, o rudă de_a lui, după toate probabilitățile, nu_1 lăsa nici un pic din mâna, temându_se pesemne să n_o zbughească de_a dreptul la bufetul cu băuturi spirtoase. Între timp, în înghesuală, ulanul se ciocni nas în nas cu un negustoraș, aburit și el, ajuns în ultimul hal de necuviință. Acest negustoraș se împotmolise în gară de două zile, bând și aruncând bani în dreapta și în stânga, încurajat de tot soiul de cheflii, și nu putea prinde nici un tren ca să_1 ducă mai departe. Se iscă o sfadă. Ofițerul zbiera, negustorașul înjura, iar doamna — în culmea deznădejdi — căuta să_1 tragă pe ulan de lângă celălalt certăreț, exclamând pe un ton plin de implorare: „Mitenka! Miten-ka!” Scena aceasta îi păru negustorașului din cale_afară de scandalosă. Ce_i drept, toată lumea râdea. Dar negustorașul se indignă mai mult pentru moralitatea ofensată, cum i se părea lui.

— Ian te uită: "Mitenka!" rosti el în chip de dojană, mai-muțărind glăsciorul subțirel al cucoanei. N_aveți rușine nici măcar față de lume!

Se apropie, clătinându_se, de doamna care se prăvăli pe cel dintâi scaun ce_i ieși în cale, trăgând după sine și pe ulan. O măsură cu dispreț din cap până_n picioare și psalmodie, tărgănând cuvintele:

— Târfă ce ești, târfă ordinară!

Doamna dădu un tipăt ascuțit și se uită, rugătoare, în juru_i, astep-tând salvare de undeva. Era rușinată și îngrozită. Și, culmea ghinionului, ofițerul sări de pe scaun și, vociferând, se aruncă asupra negustorașului, dar luncă și căzu grămadă îna-poi pe scaun. Hohotele de râs sporiră în jur. Dar nimeni nu se gândeau să_i vină în ajutor. Îi luă apărarea numai Velcea-ni-nov, care îl însfăcă de guler pe negustor, îl răsuci în loc și îl proiectă la vreo cinci pași mai departe de doamna însăpăimântată. Așa se și încheie scandalul. Negustorașul se calmă subit, atât datorită izbiturii, cât și staturii impunătoare a lui Velceaninov. Prietenii săi cheflii îl luară și_1 duseră numădecăt cu dânsii. Chipul impunător al acestui domn elegant avu o influență considerabilă și asupra celor ce o luaseră în derâdere pe doamna. Râsetele încetără ca prin farmec. Roșind și cu lacrimi în ochi, doamna revârsă asupra binefăcătorului un potop de mulțumiri. Ulanul bâigui și el: "muțmes, muțmes!" și vru să întindă mâna lui Velceaninov, dar, în loc să facă gestul acesta, se răzgândi brusc și se culcă pe scaun, întinzându_ și picioarele pe ele.

— Mitenka! gemu dojenitor doamna, plesnind din palme.

Velceaninov era satisfăcut și de aventură și de deznodământul ei. Doamna îl interesa. Era, evident, o provincială cu niscaiva părăluțe, îmbrăcată luxos, dar fără gust, cu maniere cam ridice — adică întrunea toate calitățile pentru a asi-gura succesul unui fante din Capitală cu anumite scopuri în privința femeilor. Se încinse între dânsii o discuție. Doamna începu cu înflăcărare să povestească și se plânse de soțul său care, tam_nesam, dispăruse din vagon... din cauza asta se întâmplaseră toate cele... căci el, când trebuie să fie de față, dispare veșnic, cine știe unde..."

— Avusese și el vreo nevoie..., bolborosi ulanul.

— Vai, Mitenka! plesni ea iarăși din palme.

"Vai de capul lui bărbat_su! Ce_o să mai pătească el!" se gândi Velceaninov și propuse:

— Cum îl cheamă? Mă duc să_1 caut.

— Pal Palici, răspunse ulanul.

— Pe soțul dumneavoastră îl cheamă Pavel Pavlovici? o întrebă cu vădită curiozitate Velceaninov și deodată un cap pleșuv, binecunoscut, se ivi între el și doamnă. Într_o clipă, îi răsări înaintea ochilor livada familiei Zahlebinin, jocurile nevinovate și creștetul chel care se băga săcăitor între dânsul și Nadejda Fedoseevna.

— În sfârșit, ai apărut! tipă isteric soția.

Era într_adevăr Pavel Pavlovici, care — uimit și înfricoșat — îl privea pe Velceaninov, ca și cum ar fi încremenit înaintea unei vedenii. Rămase atât de uluit, încât un timp nu pricepu nici o iota din muștrările violente pe care i le adresa soția cu o extremă volubilitate. În sfârșit, se cutremură și își dădu seama dintr_o dată de situația lui penibilă. Înțelese tot, și vina lui, și ce_i cu Mitenka și că acest "musiu" (nu se știe de ce soția sa astfel

îl numea pe Velceaninov), "a fost îngerul nostru păzitor și salvator, pe când dumneata veșnic o iei din loc, când trebuie să fii de față".

Velceaninov izbucni dintr-o dată în hohote de râs.

— Dar bine, noi suntem prieteni, prieteni din copilărie, exclamă acesta, adresându-se doamnei mirate și cuprinzând cu mâna dreaptă, familiar și protector, umerii lui Pavel Pavlovici, care zâmbea acru. Nu v-a vorbit niciodată despre Velcea-ninov?

— Nu, nu mi-a vorbit niciodată, se zăpăci puțin soția.

— Atunci prezentați-mă soției dumneavoastră, amice tră-dător!

— Acestea-i, Lipacika, intr-adevăr domnul Velceaninov, iată-l..., începu Pavel Pavlovici, dar se încurcă în chip rușinos.

Soția se îmbujoră la față și îl fulgeră cu ochi furioși, pesemne pentru că o numise "Lipocika".

— Închipuiți-vă, nici nu m-a înștiințat că s-a căsătorit, nici la nuntă nu m-a invitat, dar dumneavoastră, Olimpiada...

— Semionovna, îi suflă Pavel Pavlovici.

— Semionovna! îngână brusc ulanul care adormise adi-neaori.

— Ei, bine, Olimpiada Semionovna, iertați-l pentru mine, de dragul întâlnirii a doi amici... E un soț bun la suflet! rosti Velceaninov și, prietenește, îl lovi pe umăr, cu palma, pe Trusoțki.

— Eu, inimioara mea, mă îndepărtasem numai pentru o' clipă, dădu să se scuze Pavel Pavlovici.

— Îți ai părăsit nevasta, lăsând-o de râsul lumii! reluă numai decât Lipocika. Când ai mai multă nevoie de dânsul, ia-l de unde nu-i... iar când nu-ți trebuie — hop și el!

— Da, da, când n-ai nevoie de el, e prezent... mai ales când n-ai nevoie..., îi ținu isonul ofițerul.

Lipocika aproape se sufoca de emoție. Își dădea seama că n-avea nici un rost discuția asta față de Velceaninov. Roși, dar nu se mai putea stăpâni și izbucni:

— Când nu-i cazul, ești extrem de precaut, știi să iezi atâtea precauțiuni!

— Până și pe sub pat... caută amanții... până și pe sub pat, când nu-i nevoie..., deodată se înflăcără teribil până și Mitenka.

Dar cu Mitenka nu mai era nimic de făcut. De altfel, totul se sfârși în cele mai bune condiții. Se legă o amicinie la toartă. Pavel Pavlovici fu trimis după cafea și supă. Olimpiada Semionovna îi explică lui Velceaninov că ei veneau acum din orașul O. unde își avea postul bărbatul său. Aveau să petreacă două luni la țară, undeva nu departe, la patruzeci de verste de stație. Au acolo o casă minunată și o livadă, vor primi oaspeți, au și vecini. Iar dacă Alexei Ivanovici ar fi atât de bun și ar vre asă le facă o vizită în "însingurarea lor", ea-l-ar întâmpina ca pe un înger păzitor, căci nu-și poate aminti fără să se în-grozească de ceea ce s-ar fi putut întâmpla, dacă... etc. etc. — intr-un cuvânt, "ca pe un înger păzitor"...

— Și salvator, și salvator, stăruie cu înflăcărare ulanul.

Velceaninov mulțumi, declară că ar fi încântat, că dispune de timp și nu are nici o ocupație și că invitația Olimpiadei Semionovna îl încântă cu deosebire. Legără o conversație ve-selă, în cursul căreia Velceaninov plasa două-trei complimente. Lipocika roși de încântare și, când se întoarse Pavel Pavlovici, ea îi declară cu entuziasm că Alexei Ivanovici a avut amabilitatea de a accepta invitația ei, primind să petreacă cu dânsii o lună întreagă la țară. A făgăduit chiar că va veni peste o săptămână. Pavel Pavlovici surâse, încurcat, și tăcu. Olimpiada Semionovna ridică din umeri spre soțul său și își înălță ochii la cer. În sfârșit, cu toții se despărțiră. Încă o dată mulțumiri, iarăși "înger păzitor", din nou Mitenka". Iar Trusoțki își conduse soția și pe ulan, ca să ia loc în wagon. Velceaninov își aprinse un trabuc și începu să se plimbe pe peronul acoperit din fața gării. Știa că Pavel Pavlovici va veni într-un suflet să stea de vorbă cu dânsul până la semnalul de plecare. Întocmai aşa se petrecură lucrurile. Trusoțki se înfățișă fără zăbavă cu o întrebare alarmată, întipărită în ochii săi și în întreaga expresie a feței. Velcea-ninov izbucni în râs, îl luă

"prieteneste" de cot pe Pavel Pavlovici, trăgându-l până la banca cea mai apropiată, și îl așeză lângă dânsul. Tăcu însă, dorind ca Trusoțki să înceapă vorba.

— Va să zică o să veniți la noi? bâigui acesta, trecând fără ocol la chestiunea principală.

— Eram sigur! Ah, cum nu v-ați schimbat de loc! pufni în râs Velcea-ninov. Nu cumva v-ați putut închipui, barem o clipă în mod serios, zise el, lovindu-l ușor cu palma pe umăr, că aş fi în stare să vin la dumneavoastră în vizită, și încă pentru o lună întreagă, ha, ha!

Pavel Pavlovici nu mai putu de bucurie. — Atunci înseamnă că n-o să veniți? exclamă el, fără să-și ascundă cătuși de puțin încântarea.

— N-am să vin, n-am să vin! râse Velceaninov, plin de sine.

Totuși, nici el singur nu-și putea da seama de ce i se părea aşa de comică scena aceasta. Dar pe măsură ce își urma cursul discuția, cu atâta el însuși se delecta mai mult.

— Oare-i adevărat? Vorbiți serios?

Și Pavel Pavlovici tresări de nerăbdare și de neliniște.

— V-am spus o dată că n-am să vin. Uf, ce om sucit mai sunteți!

— Atunci ce-o să-i spun? Ce explicații îi voi da Olim-piadei Semionovna, peste o săptămână, când va vedea că n-ați venit?

— Mare încurcătură! spuneți-i că mi-am rupt un picior sau altceva, indiferent ce!

— N-are să mă credă, îngână tăărăganat Pavel Pavlovici, cu un glăscior jalnic.

— Și o să vă certe? râse mai departe Velceaninov. Dar bag de seamă, bietul meu amic, că tremurați înaintea prea-frumoasei dumneavoastre consoarte. Nu?

Pavel Pavlovici încercă să zâmbească, dar nu putu. Era desigur foarte bine că Velceaninov renunțase la vizită. Dar a-și permite unele familiarități în privința soției sale — asta nu-i convenea de loc. Trusoțki se întunecă la față. Velcea-ninov își dădu seama. Se auzi al doilea semnal de clopoțel. Dintr-un vagon, de la distanță, un glăscior subțirel îl chemă neliniștit pe Pavel Pavlovici. Acesta se frământa în loc, dar nu răspunse la chemare. Mai aștepta pesemne ceva de la Velceaninov, desigur încă o promisiune că nu va veni.

— Din ce familie se trage soția dumneavoastră? îl în-trebă Velceani-nov, ca și cum n-ar fi observat neliniștea lui Pavel Pavlovici.

— E fiica protopopului nostru, răspunse celălalt, trăgând cu coada ochiului la vagon și ciulind urechile.

— Aha, înțeleg, pentru frumusețea ei. Pavel Pavlovici făcu din nou o grimă.

— Dar Mitenka ăsta cine-i?

— Astă-i aşa, cum să zic... o rudă îndepărtată din partea mea... fiul unei verișoare defuncte... îl cheamă Golubcikov... a fost scos din armată pentru un bucluc... dar a fost reprimit de curând... noi l-am echipat... e un biet Tânăr fără noroc...

"Totu-i în ordine... Situația e normală...", își zise Vel-ceaninov.

— Pavel Pavlovici! răsună din nou o chemare îndepărtată dintr-un vagon, cu o intonație încă și mai nervoasă.

— Pal Palici! se auzi o altă voce răgușită.

Trusoțki se frământa din nou, nemaigăsindu-și astămpăr. Dar Velceaninov îl prinse cu putere de braț și-l opri pe loc.

— Vreți să mă duc numai decât la soția dumneavoastră și să poves-tesc cum ați vrut să mă înjunghiați, ai?

— Ce? Cum? se însășimântă cumplit Pavel Pavlovici. Să vă ferească Dumnezeu!

— Pavel Pavlovici! Pavel Pavlovici! se auziră iarăși voci.

— Hai, duceți-vă! îl lăsă, în sfârșit, Velceaninov, râzând din toată inima.

— Așadar n-o să veniți? șopti, aproape deznădăjduit, pentru ultima oară, Pavel Pavlovici și-și duse mâinile înainte, palmă spre palmă, cu degetele împreunate.

— Vă jur că n-o să vin. Goană! Aveți s-o pătiți, aveți s-o pătiți!

După aceste vorbe Velceaninov îi întinse cordial mâna și tresări. Pavel Pavlovici nu-i dădu, și el, mâna. Ba chiar și-o retrase pe_a lui.

Răsună cel de _al treilea semnal de clopot.

Într_o clipă, se petrecu în sufletele amândurora o transformare ciuda-tă. În inima lui Velceaninov tresări și se frânse ceva parcă. El nu mai râdea ca acum câteva clipe, ci, furios, îl apucă de umăr, cu putere, pe Pavel Pavlovici.

— Dacă *eu* vă întind mâna asta, și Velceaninov îi arătă palma stângă cu cicatricea vizibilă a tăieturii, dumneavoastră ați putea să *n_o* refuzați, rosti în șoaptă cu buze palide, tremurânde...

Pavel Pavlovici păli de asemenea. Îi tremurau și buzele sale. Convulsii îi schimonosiră fața.

— Dar Liza? șopti el repede printre dinți.

Buzele îi tresăriră brusc. Obrajii și bărbia i se cutremurără. Îl podidi-ră lacrimile. Velceaninov rămase încremenit în fața lui, ca o statuie.

— Pavel Pavlovici! Pavel Pavlovici! răsună tipete din wagon, ca și cum ar fi fost înjunghiat cineva. Apoi se auzi un fluierat.

Trusoțki se dezmetici, lovi din palme și o rupse la fugă ca un bezmetic. Trenul porni. Totuși, el apucă să se agațe și să sară, din mersul trenului, tocmai în vagonul său.

Velceaninov rămase în gară și numai pe inserat porni mai departe pe aceeași rută, cu alt tren. N_o luă însă spre dreapta, la doamna din provincie, căci nu se simțea în apele lui. Mai târziu însă, strașnic regretă.
